

ЛІТАРАТУРА і МАСТАЦТВА

11 чэрвеня

2004 г.

№24/4261

АНОНС!

Набліжаецца 60-годдзе вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў і 60-годдзе Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне. Установа «Літаратура і Мастацтва» падрыхтавала да выдання кнігу «Наша Перамога». Заказы на яе прымаюцца па тэлефоне : 284-66-71

“Без дасягненняў нашых вучоных, без даследаванняў мовы, гісторыі і культуры Беларусі эканамічны рост быў бы не такім істотным, а вызначыць дзяржаўныя прыярытэты было б увогуле задачай невырашальнай”.

Пытанні ідэалогіі беларускай дзяржаўнасці, развіцця навукі і грамадства мы абмяркоўваем з Прэзідэнтам Нацыянальнай Акадэміі навук Беларусі Міхаілам Мясніковічам.

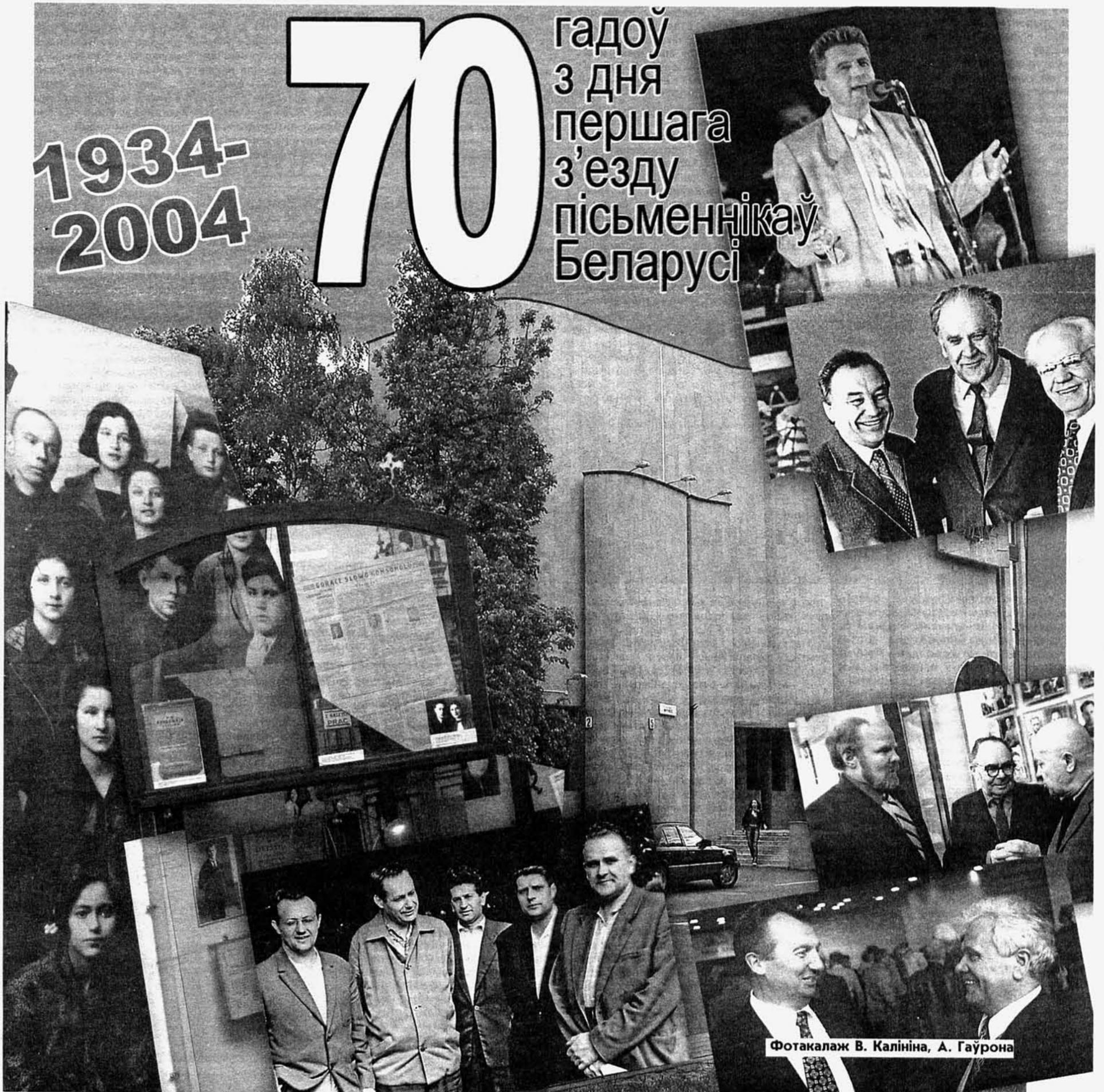
СТАР.

3

1934-
2004

70 гадоў
з дня
першага
з'езду
пісьменнікаў
Беларусі

Фотакалаж В. Калініна, А. Гаўрона

З ПЕРШЫХ ВУСНАЎ

што развіццё літаратуры не спыніцца, нават калі б хто захацеў яго спыніць. Патрэба ў мастацка-эстэтычным пазнанні і творчасці такая ж неадольная, як само жыццё. Правільна зазначыў М.Мятліцкі, выступаючы нядаўна на "круглым stole" ў газеце "Звязда": "Без літаратуры няма нацыі, няма народа, няма дзяржавы..."

Сучасны перыяд — пачатак XXI стагоддзя — я назваў бы перыядам нараджэння новай літаратуры, нараджэння ва ўмовах творчай свабоды і фарміравання новага мыслення. Пра сучасную літаратуру (і не толькі беларускую) хочацца сказаць так: мы знаходзімся ў даволі няпэўнай прамежкавай сітуацыі — ведаем, як не трэба пісаць, але ж не ведаем, як трэба. Да гэтага мы павінны працаваць — агульнымі намаганнямі і кожнаму паасобку.

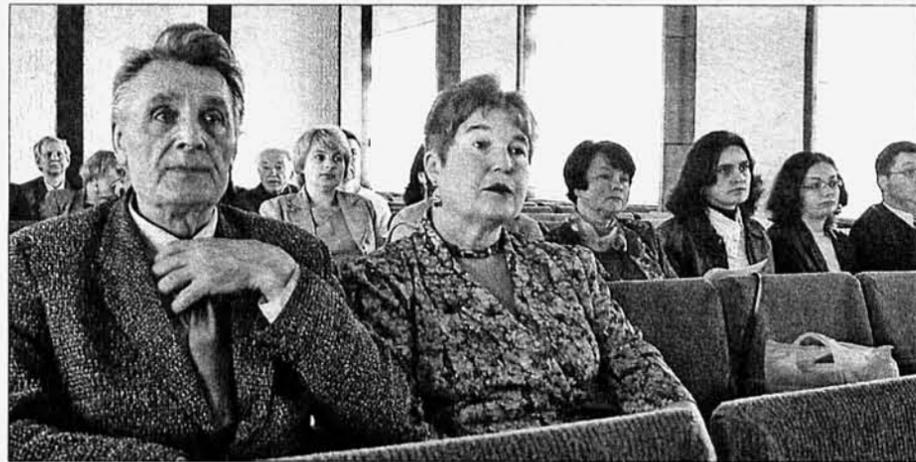
Рэальныя абрысы сучаснасці

У Інстытуце літаратуры імя Янкі Купалы Нацыянальнай акадэміі навук Рэспублікі Беларусь адбылася Рэспубліканская навуковая канферэнцыя "Актуальныя праблемы сучаснага літаратурнага працэсу". Адкрыў яе акадэмік НАН Беларусі, дырэктар Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы НАН РБ Уладзімір Гніламёдаў.

Ва ўступным слове ён сказаў, што: "Тэма, да абмеркавання якой мы сёння, сумеснымі сіламі, прыступаем — "Актуальныя праблемы сучаснага літаратурнага працэсу" — надзвычай складаная і надзвычай адказная. Цяжка сучасніку ўбачыць рэальныя абрысы сучаснасці, ацаніць яе мастацкія дасягненні, спазнаць сапраўднасць створаных каштоўнасцей, іх месца ў працэсе развіцця літаратуры. Тым больш, што ў жыцці нашым многае памяналася самым карэным чынам, у тым ліку і становішча пісьменніка, умовы яго творчасці, заагаванасць грамадствам. Многія сёння перажываюць роспач, расчараванне, страту перспектывы. У пісьменніцкай душы ўтвараецца пэўным чынам ваку-

Трэба быць гатовымі да новага. Чакаем буйных пазтаў, буйных пісьменнікаў і твораў. Гэта, вядома, не проста. Але будзем спадзявацца".

На пленарным пасяджэнні з дакладамі выступалі: С.Андраюк, кандыдат філалагічных навук, старшы навуковы супрацоўнік Інстытута літаратуры НАН Беларусі — "У пошуках жыццёвых крыніц і мастацкіх арыенціраў"; В.Зуёнак, ганаровы акадэмік НАН Беларусі — "Аб вытоках паэтычнага стварэння". Васіль Васільевіч прачытаў некалькі сваіх вершаў, расказаў пра гісторыю іх стварэння і адзначыў, што: "Літаратурны працэс — не толькі сама творчасць, што пісьменнік стварыў. Апошняя кропка — гэта чытач. Калі ўлады клопацца пра народ, пра дзяржаўнасць, павінны праяўляць клопат і пра творчых людзей, ствараць умовы. Што мы маем сёння? У выдавецтвах мёртвая цішыня, штыль. Прынясі туды рукапіс, ён і застаецца там гадамі ляжаць. Здасі куды-небудзь матэрыял і паўгода чакаеш, пакуль надрукуюць, а потым год — ганарараў. Таксама трэба, каб нашы тэлебачанне,

ум. З такімі настроймі знаёмая, безумоўна, і беларускія літаратары. Адбываецца дэгуманізацыя чалавека, а разам з ім і дэгуманізацыя літаратуры, бязлікасць літаратурнага героя, які часам губляе нават імя, якое ў некаторых выпадках замяняецца назвай спецыяльнасці ці пасады: сантэхнік, грузчык, чыгуначнік і г.д. У зону эстэтызму сёння ўцягваецца новы матэрыял, у тым ліку нават такі, які раней лічыўся прафанічным. Добра гэта ці дрэнна? Трэба браць канкрэтны выпадак. А з другога боку — не рэдкасць сёння цяжка чытаемыя аповесці і апавяданні, на жывую калодку збітыя з фрагментаў класічных сюжэтаў.

Часам ствараецца ўражанне, што жыццё пакінула мастакоў і майстроў літаратуры дзесьці ззаду, але і само рушыла не ўперад, а кудысьці ўбок — невядома куды. Справа дайшла да таго, што нам ужо кажуць, што літаратура ўвогуле не патрэбная. Заўсёды была патрэбная, а цяпер раптам не.

Як жа так, калі мы працягваем лічыць, паводле слоў філосафа Гегеля, што мастацтва, у тым ліку літаратура, з'яўляецца ці не адзіным ключом да разумення мудрасці народа.

Сёння зноў паўстае пытанне пра ролю мастака і прызначэнне мастацтва, пра яго ролю ў чалавечым жыцці.

Думаецца, можна быць упэўненым,

радыё вярнуліся да тых параметраў, якія былі гадоў дваццаць таму назад, каб беларускае слова ішло ў народ".

Наступныя дакладчыкі: М.Тычына, доктар філалагічных навук, загадчык аддзела Інстытута літаратуры НАН Беларусі — "Тэарэтычнае асэнсаванне літаратурнага працэсу"; Э.Скобелеў, пісьменнік, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі РБ — "Праблемы сучаснай літаратуры"; А.Савіцкі, пісьменнік, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі РБ — "Мужнасць народа — аснова духоўнай сталасці грамадства"; Т.Грамадчанка, кандыдат філалагічных навук, дацэнт БДПУ імя М.Танка — "Праблема паскоранасці ў літаратурным працэсе XX ст. (на матэрыяле рамана)" і Л.Гарэлік, кандыдат філалагічных навук, старшы навуковы супрацоўнік Інстытута літаратуры НАН Беларусі — "Творчы патэнцыял і перспектывы сучаснай беларускай паэзіі".

Усе выступоўцы ў сваіх дакладах разглядалі не толькі праблемы сучаснага літаратурнага працэсу, але і шматлікія становачы моманты і дасягненні. Пасля пленарнага пасяджэння праца працягвалася ў пяці секцыях, а напрыканцы адбылося падвядзенне вынікаў.

Віктар КАВАЛЁЎ
Фота В. Патапенкі

АБСЯГІ

ВІЦЕБСК

Жыццядайная крыніца прозы Яна Баршчэўскага

У Віцебску прайшлі IV Міжнародныя навуковыя чытанні, прысвечаныя 210-годдзю з дня нараджэння Яна Баршчэўскага, якія наладзіла кафедра беларускай літаратуры Віцебскага дзяржуніверсітэта імя П. Машэрава пры ўдзеле Польскага інстытута ў Мінску.

За апошнія дзесяцігоддзе айчыннае літаратуразнаўства па вывучэнні спадчыны Баршчэўскага прасунулася далёка наперад. Калі прыгадаць першыя чытанні, якія праходзілі на радзіме пісьменніка ў Гарбачэўскай сярэдняй школе Расонскага раёна ў 1996 годзе, і цяперашнія, то заўважаеш, наколькі глыбей і грунтоўней мы пачалі разумець веліч і постаць неўтаймаванага рамантаўскага Беларускага Паэзера пачатку XIX стагоддзя. Першынства ў даследчыцкай працы ў галіне баршчэўсказнаўства трывала трымае загадчык кафедры, прафесар Белдзяржуніверсітэта Мікола Хаўстовіч (ён жа і перакладчык твораў нашага славутага земляка). Дарэчы, М. Ха-

стовіч заўсёды ўдзельнік чытанняў, прысвечаных паэту, як і варшаўскі прафесар Аляксандр Баршчэўскі (ён жа паэт Алякс Барскі). Прыехаў на чытанні ў Віцебск і дырэктар Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы НАН Рэспублікі Беларусь, акадэмік Уладзімір Гніламёдаў.

Сёння многія навукоўцы адзначаюць, што спадчыну Яна Баршчэўскага неабходна разглядаць у шырокім кантэксце сусветнай літаратуры, бо па тыпалогіі яна блізка да нямецкіх і амерыканскіх рамантаўскага. Яго прозу параўноўваюць з творамі Э.Т.А.Гофмана, Мікалая Гогаля, Максіма Гарэцкага і нават з некаторымі прадстаўнікамі сучаснай літаратуры і публіцыстыкі. Такі шырокі падыход да творчасці Баршчэўскага сведчыць пра яе актуальнасць і невычарпаннасць.

У той жа час варта прыслухацца да думкі, выказанай дацэнтам ВДУ Анатолем Дарафеевым, што постаць пісьменніка і паэта з азёрнага краю Яна Баршчэўскага, якую ў славянскім свеце ставяць поруч з геніяльнымі Пушкіным і Міцкевічам, заслугоўвае большай увагі з боку нашадкаў. Дагэтуль амаль нічога не зроблена па мемарыялізацыі мясцін Баршчэўскага, калі не лічыць устаноўлены энтузіястамі памятны валун на яго радзіме ў вёсачцы Мурагі Расон-

скага раёна, ды невялікую экспазіцыю ў літаратурным музеі. Сорамна прызнацца, але няма нават помніка аўтару бессмяротнага "Шляхціца Завальні, або Беларусь у фантастычных апавяданнях"! Не існуе біяграфічнага выдання пра асобу пісьменніка, яго імем не названыя вуліцы ні ў Расонах, ні ў Полацку, дзе малады Янка атрымліваў неблагую адукацыю (чуткі пра славу Полацкага калегіума хадзілі па ўсёй Еўропе). А між іншым, гэтыя пытанні ўздымаліся перад мясцовымі ўладамі яшчэ падчас другіх навуковых чытанняў, якія праходзілі ў Полацку.

Зварот да традыцыі для кожнага народа з'яўляецца той самай жыццядайнай крыніцай, без якой не можа быць шчаслівай будучыні. Калі ў памяці людзей не застаецца месца для культуры мінулага, што можна сказаць пра іх агульную культуру? І гаворка тут можа ісці не толькі пра нашага пісьменніка. Ці многія з нас ведаюць, што ў блізім да Віцебска Астроўне (што па дарозе на Бешанковічы) нарадзіўся беларускі дзяржаўны дзеяч Леў Сапега?

Так, нам шмат яшчэ трэба чаго зрабіць, каб выглядаць дастойна ў нашым славянскім свеце.

Святлана ГУК

Дні культурнай разнастайнасці

Генеральная Асамблея ААН абвясціла 21 мая Сусветным днём культурнай разнастайнасці ў імя дыялога і развіцця ў апошнія дні 2002 г. (года культурнай разнастайнасці), падкрэслішы неабходнасць умацавання патэнцыялу культуры як сродка глабальнага сусветнага існавання і адначасна ўмацавання ўзаемасувязь паміж абаронай культурнай разнастайнасці і больш шырокімі рамкамі дыялога паміж цывілізацыямі. У сувязі з гэтым на ЮНЕСКА былі ўскладзены канкрэтныя паўнамоцтвы па забеспячэнні садзеяння разнастайнасці культур.

У сувязі з тым, што Нацыянальная бібліятэка Беларусі з'яўляецца дэпазітарыем ЮНЕСКА, у лекцыйнай зале бібліятэкі ў перыяд з 18 мая па 8 чэрвеня 2004 г. сумесна з пасольствамі Францыі, Германіі, Швецыі, Кітая і Славакіі бу-

дучь праводзіцца Дні культурнай разнастайнасці.

18 мая тут адбылася цырымоўная адкрыцця гэтага мерапрыемства, дзе выступілі: дырэктар Нацыянальнай бібліятэкі Р.Матульскі, намеснік міністра культуры Рэспублікі Беларусь В.Гедройц, Глава Дэпартаменту грамадскай інфармацыі Прадстаўніцтва ААН у Рэспубліцы Беларусь В.Радзівіноўскі.

Дзень Французскай Рэспублікі быў адкрыты выступленнем Надзвычайнага і Паўнамоцнага Пасла Французскай Рэспублікі ў Рэспубліцы Беларусь сп. Стэфана Шмелеўскі, выставай плаката, прадстаўленай Пасольствам Францыі, і кніжнай выставай з фондаў НББ, прысвечанай 200-годдзю з дня нараджэння Жорж Санд.

У рамках святкавання Дзён культурнай разнастайнасці 25 мая адбылося

адкрыццё Дзён Славацкай Рэспублікі, на якім выступілі: дырэктар Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Р.Матульскі, Часовы Пасол у справах Славацкай Рэспублікі ў Рэспубліцы Беларусь сп. Іозэф Мачушак, член Беларуска-славацкага аб'яднання дружбы Я.Каршуноў, пісьменнікі Алякс Бажко і Сяргей Панізнік.

Падчас мерапрыемства адбылося адкрыццё выставы плаката пра Славакію, прадстаўленай Пасольствам Славацкай Рэспублікі ў Рэспубліцы Беларусь, адкрыццё кніжнай выставы з фондаў НББ, выступленне Аксаны Бубновай з чытаннем сучаснай славацкай лірыкі, канцэрт фальклорнай групы "Ліцвіны", дэманстрацыя фільма пра Славакію. У цырымоніі адкрыцця прымалі ўдзел прадстаўнікі міністэрстваў і ведамстваў, творчай інтэлігенцыі, буйнейшых выдавецтваў і СМІ.

Н.Д.

У сталічнай кнігарні "Светач" адбылася прэзентацыя кнігі, прысвечанай жыццю і творчасці Уладзіміра Мулявіна "Нота судбы" (укладанне Людмілы Крушынскай, выдавецтва "Мастацкая літаратура"). У зборнік увайшлі ўспаміны 73 аўтараў, размеркаваныя па чатырох раздзелах: у першым раздзеле пад назвай "Человек" расказваецца пра жыццёвы і чалавечы шлях У.Мулявіна, у другім — "Менестрэль. Музыкант. Песняр." — пра творчы шлях. Трэці раздзел "Беларусь. Мулявін. Мир." змяшчае выказванні і ўспаміны пра славутага Песняра зорак сучаснай беларускай і замежнай (пераважна расійскай) эстрады. У чацвёртым — "Легенды великая правда" — музыказнаўчы аналіз

творчасці Уладзіміра Мулявіна і дзейнасці "Песняроў".

Сярод прысутных і выступоўцаў на прэзентацыі былі: Людміла Крушынская, Святлана Мулявіна-

Пенкіна, Ніна Сняжкова, Валянціна Гаявая, Алег Моўчан, Барыс Крэпак, Ігар Лучанок, Юрый Іваноў і інш.

Н.Д.

Ідэалогія павінна быць нацыянальнай

— У адным са сваіх інтэрв'ю вы падкрэслілі, што ў пытаннях ідэалогіі “мы не павінны кансервіраваць старыя метады, хоць бы яны і апраўдвалі сябе ў якія-небудзь перыяды нашай гісторыі”. Якой вы бачыце ідэалогію новай беларускай дзяржаўнасці?

— Ідэалогія — неабходны атрибут любога грамадства і дзяржавы, кодэкс грамадства і грамадзяніна. Неабходнай умовай існавання з'яднанай незалежнай дзяржавы з'яўляецца наяўнасць сістэмы ідэй пра шляхі развіцця нашага грамадства, каштоўнасці арыентацыі, перакананняў, духоўна-маральных устаноў, якія падзяляе народ. Менавіта ідэалогія можа адказаць людзям на адвечныя пытанні: хто мы, адкуль і куды ідзем, якія нашыя ідэалы і мэты, якім чынам мы будзем іх дасягаць.

Кансалідуемая беларуская нацыя ідэя — пабудова моцную, квітнюючую краіну, на мой погляд, угрунтаваная. Асноўным прынцыпам ідэалогіі беларускай дзяржавы ёсць пошук і абгрунтаванне характарыстык эфектыўнага кіравання і жыццяздольнай сацыяльна-эканамічнай сістэмы.

— Трэба, дарэчы, улічваць своеасаблівы менталітэт і нацыянальную самабытнасць беларусаў...

— Беларуская ідэалагічная дактрына абаяраецца на гістарычны вопыт, і ўжо та-

большыць арыентацыю навукова-даследчай працы на патрэбы пэўных галін народнай гаспадаркі.

Трэба адзначыць, што беларускія вучоныя ўжо атрымалі высокія вынікі: за апошнія тры гады аб'ём укаранення павялічыўся ў 5,3 разы! У краіне было створана і дэдазена да практычнага выкарыстання 365 відаў новых машын, абсталявання і прыбораў, 223 матэрыялы і рэчывы, 217 тэхналагічных працэсаў, 79 аўтаматызаваных сістэм і комплексаў.

Яркі прыклад практычнага выкарыстання навуковых дасягненняў — стварэнне унікаль-

ца асновай сучаснай навукаёмкай вытворчасці. Разам з тым, канкрэтны час укаранення той ці іншай распрацоўкі шмат у чым залежыць ад падрыхтаванасці самой вытворчасці да яе практычнага выкарыстання. Наша задача — зрабіць так, каб гэты перыяд часу быў як мага карацейшым.

Зараз можна з упэўненасцю казаць аб запатрабаванасці эканомікай краіны навуковых дасягненняў, што ладзяцца ў інстытутах НАН Беларусі. Аб гэтым сведчаць значныя аб'ёмы гаспадарча-дагаворных работ. Значная частка выдаткаў навуковых арганізацый пакрываецца за кошт сродкаў,

сursy вышэйшых дзяржаўных органаў, рэспубліканскіх органаў дзяржаўнага кіравання, а таксама органаў мясцовага самакіравання, стварыць і развіць карпаратыўныя інфармацыйныя сеткі, перайсці на электронны дакументазварот. Хутка з'явіцца электронны дакументы, якія дазваляць грамадзянам нашай краіны вырашаць такія пытанні як налічэнне пенсіі, квартплаты і падаткаў, падача заяў аб дзяржаўнай рэгістрацыі актаў грамадзянскага стану і валодання маёмасцю, запыт рэгістрацыйнага альбо дазваляльных дакументаў у электроннай форме.

Безумоўна, не будучы забытыя і пытанні асветы. Адна з мэтай праграмы — даць магчымасць усім жадаючым атрымаць якасную, адпавядаючую сучасным стандартам адукацыю, незалежна ад месца жыхарства.

Максімальны доступ да рэспубліканскіх, а таксама суветных інфармацыйна-камунікацыйных сістэм дазваляе стварыць умовы для жыхароў вёскі і горада Беларусі дзеля найбольш аператыўнага інфармавання і рэагавання на рашэнні, што прымаюцца ў краіне.

Міжнародны ўзровень беларускай навукі

— Радыётэхніка, ядзерная фізіка, фармакалагічная галіна — вядома, што дасягненні беларускіх вучоных тут выклікаюць вялікую цікаўнасць з боку навукоўцаў іншых краін. Якія праграмы супрацоўніцтва з навуковымі цэнтрамі Захаду і

Навука, хоць і не належыць ні да адной з галін улады, шмат у чым прадвызначае эканамічнае, палітычнае і культурнае развіццё краіны. Без дасягненняў нашых вучоных, без даследаванняў мовы, гісторыі і культуры Беларусі эканамічны рост быў бы не такім істотным, а вызначыць дзяржаўныя прыярытэты было б увогуле задачай невырашальнай. Пытанні ідэалогіі беларускай дзяржаўнасці, развіцця навукі і грамадства мы абмяркоўваем з Прэзідэнтам Нацыянальнай Акадэміі навук Беларусі Міхаілам Мясніковічам.

Міхаіл МЯСНІКОВІЧ:

“Для Беларусі вельмі важна быць падрыхтаванай да ўступлення ў інфармацыйнае грамадства”

му адлюстроўвае самабытнасць менталітэту беларускага народа, сфарміраванага яго нялёгкай шматвекавай гісторыяй. Пры тым патрэбна памятаць, што ўсе бяды, як правіла, абрыньваліся на беларусаў звонку, а сілы супрацьстаяць гэтаму народ заўсёды знаходзіў унутры.

У той жа час, нельга забываць, што самабытнасць не можа выяўляцца інакш, чым на фоне і ў кантэксце іншых культур. Ідэалогія дзяржавы павінна быць арганічна ўпісаная як у нацыянальны, так і ў суветны культурна-гістарычны кантэкст, захоўваючы пры гэтым суверэннітэт і адметнасці духоўнай культуры Беларусі.

— Адна з праблем — данесці новую нацыянальную ідэю да кожнага грамадзяніна краіны. Якім чынам гэта можна зрабіць?

— Ідэалагічная дзейнасць павінна скіроўвацца дзеля інтарэсаў чалавека. Транслятары асноў беларускай ідэалогіі шматступенчатыя: сям'я, школа, духоўныя лідэры, калектывы і сродкі масавай інфармацыі. Прычым, як мне падаецца, у кожнага “кампанента” — свае блокі пытанняў. Здароўе, павага адно да аднаго, прыярытэты, законапаслухмянасць — клопат сям'і. Асвета, вырошчывае грамадзяніна — прэрагатыва школы. Задачы калектыву — фармаванне прафесіянала, ініцыятыўнага і спраўнага работніка, і гэтак далей.

Вынікі даследаванняў — аснова сучаснай вытворчасці

— У большасці краін свету сёння прыйшлі да высновы, што эканамічны рост і ўвогуле развіццё краіны немагчымы без падтрымкі інавацыі ў навуцы. У якіх напрамках беларускія вучоныя дасягнулі асаблівых вяршынь?

— Навука — гэта нацыянальны рэсурс, які, пры наяўнасці адекватнай дзяржаўнай падтрымкі, здольны забяспечыць хуткі рост эканомікі, суверэннітэт і бяспеку краіны. Яе роля ў дасягненні сацыяльна-эканамічных мэтай настолькі значная, што актывізацыя інавацыйнай і інвестыцыйнай дзейнасці азначана адным з дзяржаўных прыярытэтаў. Сёння Беларусь, разам з выкарыстаннем найноўшых суветных навукова-тэхнічных ведаў, мае дастатковы патэнцыял для стварэння прынцыпова новых тэхналогій і прадуктаў, якія б карысталіся попытам на знешніх рынках.

У 2003-м па ініцыятыве НАН Беларусі зроблены кардынальны перамены ў арганізацыі навукова-даследчай працы. Перад намі стаіць задача — павялічыць унёсак навукі ў развіццё нацыянальнай эканомікі, па-

рых медыцынскіх тэрапеўтычных апаратаў “Люзар-МП”, “Крыніца-1”, “Снаг”, “Ай-баліт”. За апошнія пяць гадоў ва ўстановы аховы здароўя пастаўлена больш за 200 апаратаў, з прымяненнем якіх курс лазернай тэрапіі штогод праходзяць 50 тыс. чалавек.

Дзякуючы распрацоўцы вучонымі НАН Беларусі метадаў выкарыстання лазернага апраменьвання для вырашэння экалагічных задач, быў створаны комплекс сучаснай апаратуры, які выкарыстоўваецца для кантролю забруджвання атмасферы. Рэспубліка атрымала магчымасць удзельнічаць у працы Еўрапейскай лідэраў сеткі EAR-LINET, што злучае 20 лідэрных станцый адзінаццаці еўрапейскіх краін.

Дасягненні беларускіх біёлагаў у сферы арыгінальных тэхналогій для патрэб медыцыны і практычнай аховы здароўя стварылі падмурк праграмы “Стваловыя клеткі”, што распрацоўваецца зараз спецыялістамі Беларусі і Расіі. Намаганні беларускіх вучоных накіраваны на лячэнне такіх захворванняў, як інфаркт міякарду, дыябет, цыроз печані, хранічны нефрыт, захворванні галаўнога і спіннага мозгу.

Фундаментальныя даследаванні нашых вучоных сталі асновай стварэння суперкамп'ютэрных сістэм. У 2003-м суперкамп'ютэрная ўстаноўка кластэрнага ўзроўню “СКІФ К-500” змешчана ў спісе 500 самых прадукцыйных камп'ютэрных сістэм свету.

Рашэнне цэлага шэрагу прынцыповых пытанняў тэорыі крышталізацыі і зацвярдзення металаў дазволіла стварыць высокаэфектыўныя тэхналогіі, абсталяванне і матэрыялы, што знаходзяць шырокае выкарыстанне на прадпрыемствах Беларусі і за яе межамі. Важнымі напрамкамі бягучых даследаванняў з'яўляюцца біятэхналогія і генетычная інжынерыя.

Але, на жаль, навукаёмнасць ВУП на Беларусі цягам апошніх гадоў не перавышае 1 працэнт. Гэта адмоўна адбіваецца як на эфектыўнасці выканання навукова-даследчых работ, так і на маштабах укаранення іх вынікаў. З гэтай прычыны актывізавана работа па заключэнні гаспадарчых дамоўленасцей на навукова-даследчыя распрацоўкі з прадпрыемствамі. Вучоныя Акадэміі навук супрацоўнічаюць з замежнымі навуковымі арганізацыямі, прыцягваючы інвестыцыі ў навуковую сферу краіны.

— Як ажыццяўляецца імплементацыя навуковых дасягненняў у практыку? Колькі часу павінна прайсці ад вынаходніцтва да яго ўкаранення ў вытворчасці?

— Апошнім часам у рэспубліцы праведзена значная работа па каардынацыі розных этапаў стварэння і ўкаранення новай прадукцыі. У большасці выпадкаў вынікі фундаментальных даследаванняў становяць-

атрыманых ад гаспадарчай дзейнасці, а гэта дае магчымасць дадатковага заробку работнікам, што выконваюць даследаванні.

— З эканомікай усё зразумела. А як забяспечваецца навуковае суправаджэнне дзяржаўна-прававых працэсаў развіцця нашага грамадства?

— Навуковыя ўстановы гуманітарнага профілю ладзяць даследаванні, якія накіраваны на вырашэнне найважнейшых сацыяльных праблем. Яны тычацца пытанняў фарміравання беларускай мадэлі інавацыйнага сацыяльна-эканамічнага развіцця, захавання гісторыка-культурнай спадчыны, развіцця культуры, мовы і літаратуры Беларусі.

Галоўны вынік гэтай працы — прырост новых ведаў у галіне. На яго аснове ствараюцца новыя падручнікі і вучэбныя дапаможнікі для вышэйшай і сярэдняй школы, рыхтуюцца прапановы і рэкамендацыі для органаў улады па розных аспектах сацыяльна-эканамічнага і культурнага будаўніцтва. У якасці дасягненняў мы маем Канцэпцыю рэфармавання мясцовага самакіравання ў Рэспубліцы Беларусь, Комплексны прагноз навукова-тэхнічнага прагрэсу краіны да 2025-га года, з больш падрабязным абгрунтаваннем да 2010-га, і іншыя дакументы.

Электронны дакументазварот — патрабаванне сучаснасці

— Пачалася рэалізацыя дзяржаўнай праграмы “Электронная Беларусь”. Калі ласка, распавядзіце пра яе. Ці спраўды кожны беларус будзе мець магчымасць непасрэдна ўплываць на дзяржаўныя рашэнні, як мяркуецца?

— Дабрабыт краіны шмат у чым вызначаецца ступенню развіцця інфармацыйна-камунікацыйных тэхналогій. Для Беларусі вельмі важна быць падрыхтаванай да ўступлення ў інфармацыйнае грамадства.

Адзіная інфармацыйная прастора — неабходная ўмова ўстойлівага эканамічнага развіцця. Адпаведна, стварэнне і развіццё інфармацыйна-камунікацыйных тэхналогій на Беларусі з'яўляецца нацыянальным прыярытэтам, што рэалізуецца ў межах дзяржаўнай праграмы інфарматызацыі “Электронная Беларусь”.

Праграма, разлічаная на 2003-2005-ы, а ў перспектыве — да 2010-га года, прызначана стварыць нацыянальную інфармацыйную сістэму, у рамках якой будзе сфарміраваны адзіны парадак збору, апрацоўкі, наакуплення, захоўвання, пошуку і распаўсюджвання інфармацыі аб сацыяльна-эканамічных і палітычных працэсах у грамадстве.

Неабходна інтэграваць інфармацыйныя рэ-

Усходу ладзяцца НАН! Ці вялікія магчымасці беларускіх вучоных адносна стажыровак за мяжой!

— Сёння Акадэмія супрацоўнічае з 52-ма краінамі. Мы маем дамоўленасці з Акадэміямі навук Расійскай Федэрацыі, Малдова, Індыі, Вялікабрытаніі, Чарнагорыі, Аўстрыі, Венгрыі і іншымі. Пагадненні аб узаемадзейнасці заключаны з Універсітэтам штата Ілінойс і Універсітэтам штата Агая (ЗША), Нацыянальным цэнтрам навуковых даследаванняў (Францыя). У 2003-м падпісаны дакументы аб супрацоўніцтве з прызнанымі лідэрамі ў галіне інфармацыйных тэхналогій — кампаніямі Hewlett-Packard, Dell, Oracle, Ericsson, Cisco.

Вялікае значэнне для развіцця міжнароднага супрацоўніцтва мае ўдзел НАН Беларусі ў розных праграмах і праектах Міжнароднага навукова-тэхнічнага цэнтра (МНТЦ). Гэта пашырае магчымасці прыцягнення ў навукова-тэхнічную сферу Беларусі фінансавання ад заходне-еўрапейскіх краін, Японіі, ЗША. З 34-х праектаў МНТЦ у Беларусі ў 2002-2003 гг. 19 выконваліся арганізацыямі НАН Беларусі. Агульны аб'ём фінансавання склаў 16,4 млн. долараў ЗША.

— Развіваецца супрацоўніцтва НАН Беларусі з замежнымі навукова-даследчымі структурамі ў рамках праграмы Еўрапейскага Саюза. Так, толькі ў межах праграмы Belarus INTAS былі пададзены каля 200 заяў на рэалізацыю праектаў ад беларускіх вучоных і іх замежных партнёраў. Чакаецца, што фінансаванне ў памеры 1 млн. долараў ЗША атрымаюць 11 сумесных праектаў.

Падрыхтоўка навуковых кадраў — адна з найважнейшых задач дзяржавы. Як яна ажыццяўляецца ў Акадэміі навук?

— Нацыянальная акадэмія навук сыходзіць з таго, што прыцягненне таленавітай, творчай моладзі ў навуковую дзейнасць, падтрымка маладых спецыялістаў — гэта інвестыцыі ў будучыню.

Асноўнымі формамі падрыхтоўкі кадраў у вышэйшай навуковай кваліфікацыі з'яўляюцца аспірантура і дактарантура. Падрыхтоўка ў аспірантуры навуковых арганізацый НАН Беларусі праводзіцца па 142-х спецыяльнасцях 15-ці галін навукі.

У інстытутах НАН Беларусі праходзяць вытворчую практыку, выконваюць курсавыя і дыпломныя праекты студэнты ВНУ, што дазваляе ажыццявіць адбор для аспірантуры выпускнікоў, найбольш здольных да навуковай працы. Для прыцягнення маладых спецыялістаў вядучыя супрацоўнікі інстытутаў прымаюць удзел у працы камісій па размеркаванні ў ВНУ, адбіраючы лепшых студэнтаў для паступлення ў аспірантуру.

Гутарыў Мікалай АНІШЧАНКА

Вайны не чакалі. Але ў народзе пагаворвалі, што немец можа напасці на Саветы. На былой савецка-польскай мяжы, якая праходзіла непадалёку ад нашай вёскі, чырвонаармейцы будавалі ўмацаванні. У народзе іх называлі "точкі". Так і не паспелі скарыстацца тымі "точкамі" пры адступленні.

22 чэрвеня 1941 года. Нядзеля. Дзень прыгожы, пагодлівы. Па небе плывуць светлыя аблачкі. Мы, падлеткі, ці ўжо юнакі (па шаснаццаць ёсць), шыбруем у школу на камсамольскі сход. Час ранні, каля дзесяці гадзін. Але нешта не тое робіцца: высокая ў небе лямпа з захаду

Адпусцілі. Мне было вусцішна, пасля ўсяго напад страх. Дзядзька сказаў, каб больш ніколі не надзяваў, далей ад бяды, той ваеннай гімнасцёркі.

Так пачалося жыццё пад нямецкай акупацыяй. Каб купіць солі, даводзілася ездзіць у горад. І вось там мне трэба было перайсці вуліцу. Я крыху затрымаўся на бруку. Калі ступіў на тратуар, паліцыянт, які стаяў зводдаль, стрэліў па мне некалькі разоў. Падумаў, мабыць, што яўрэй. Тады немцы "зганялі" яўрэй у гета, хадзіць яны маглі толькі па вуліцы, а па тратуары не мелі права. Добра, што абышлося, не трапіў.

Маглі быць пераапанутыя для маскіроўкі. Для людзей гэта б'яда: думаць і вырашаць, як сустракаць. Дай Бог не памыліцца.

І вось зімой, у люты мароз, зайшоў да нас "партизан" і прыстаў да таты, каб той аддаў яму хромавыя боты, якіх у бацькі ніколі не было. Пра што бацька яму і даводзіў. Казаў, што на сяле было некалькі пар хромавых ботаў. Іх пазычалі, каб ехаць "пад вянец". Не верыць. Пачаў быць майго бацьку. Той прасіўся. Не паверыў. У кальсонах і сарочцы па вёў з хаты. Мама за імі. Яе не пусціў. Пасадзіў бацьку на сані і паехалі. Па да-

і ацалелі. Дзякуй добрым людзям.

Неяк цёмначы зайшлі да нас трое вайскоўцаў у польскай вайскавай форме. Калі хто грукаў ноччу ў дзверы ці акно, то ішоў адчыняць тата. Яны зайшлі ў сені, але ў хату не пайшлі, а стаялі каля парога. Пра што гаварылі з татам, мы не ведаем. Не чулі. А тата ніколі нікому не пераказваў тыя размовы. Меў звычай сялянскую прамаўчаць.

...Наша вёска Цякалаўшчына знаходзілася за 10 кіламетраў ад Клецка і за 12 ад свайго раённага Нясвіжа. Як сведчыць паданне, назву атрымала ад прозвішча пана, што меў тут свой маёнтак. У вёсцы, як я ўжо памятаю, жылі толькі беларусы і размаўлялі толькі па-беларуску. Але разумелі і ведалі рускую і польскую мову. Усе па веравызнанні — праваслаўныя. Не было ды і цяпер няма ні католікаў, ні баптыстаў. Не было ні рускіх, ні палякаў, ні ўкраінцаў, ні яўрэй. Не было і карчмы. Людзі мелі сады і агароды, поле,

На Усход, а потым на Запад

на ўсход крыжастыя самалёты...

Сход так і не адбыўся. Па радыё выступіў Молатаў. Пачалася вайна. Немцы вераломна, як тады казалі, без абвешчання вайны напалі на Саветы. Мы сабралі камсамольскія дакументы, запхнулі іх у слоік і закапалі ў зямлю. Потым, пасля вайны ўжо, шукалі тое месца, але, на жаль, не знайшлі.

З першых дзён вайны войскі Чырвонай арміі з-пад Цімкавіч на машынах ехалі ў напрамку Нясвіжа. Іх было шмат. Салдаты ў касках, са зброяй. Запыленыя. Стаяла гарачыня. Але прайшло зусім няшмат часу, як нашы ўжо ехалі назад з захаду на ўсход. Толькі на некаторых машынах ехалі цывільныя: жанчыны і дзеці. Ішло адступленне. Неўзабаве мы ўбачылі і першага немца. На які дзень ад пачатку вайны, то і не памятаю. Ён ішоў адзін з аўтаматам на шыі. Рукавы закасаны да локця. Сунуўся з захаду на ўсход па дарозе, што вяла да былой мяжы. На другі ці на трэці дзень пасля таго мы ўбачылі ўжо больш немцаў. Яны затрымаліся на двары ў нашага суседа. Прыгнані аднекуль быка. Тут жа яго і зарэзалі. Некаторыя з іх пілі кубкам свежую цёплую кроў.

Мне тады было шаснаццаць гадоў. Хударлявы, цыбаты хлопец. Насіў ваенную зялёную гімнасцёрку, якую мой дзядзька, татаў брат Уладзік, купіў у горадзе на базары. І вось аднойчы пад вечар каля нас гналі кароў з пашы. Мама і кажа мне: "Віця, сядзі карову прыгані". На той час я яшчэ ніколі не стрыгся "пад польку", як у нас казалі, не насіў валасоў, а стрыгся "пад калена". Не звяртаючы ўвагі, што тут стаяць немцы, я ўзяў дубец, заняў карову і ганю яе. Адзін немец тут як тут. "Зольдэтэн, зольдэтэн!" крычыць, за мяне ўхапіўся і не адпускае. Ubачыла гэтую бяду суседа і бягом да нас: "Алеся (так звалі маю маму), ідзі, немцы Віцю злавіні!" Маці ў слёзы ды бяжыць па двары да майго другога дзядзькі Лукаша. Ён скончыў у 1928 годзе беларускую гімназію ў горадзе, валоў нямецкай мовай. Дзядзька Лукаш зразумеў бяду і падбегам кінуўся мяне ратаваць. Даволі доўга даводзіў ён немцам, што я не салдат, а школьнік, дзіця.

Калі расстрэльвалі яўрэй у горадзе, то ў нас была чутна страляніна, а то і нейкія выбухі. Мо і гранаты кідалі. Вечер якраз быў з таго боку. Адлегласць напразці каля дзесяці кіламетраў. Ніхто не мог уцяміць: за што, чаму расстрэльвалі ні ў чым не вінаватых людзей — старых і малых... Страх успомніць. Фашызм бязлігасна, бязбожна знішчаў людзей. Адказам быў партизанскі рух на Беларусі.

Нашымі войскамі было пакінута шмат зброі. Мы яе збіралі і хавалі на ўсялякі выпадак. Двое нашых таварышаў наладзілі сувязь з партизанами. Аддалі хлопцы ім зброю і самі пайшлі ў партизаны. Пабылі недзе з тыдзень і з'явіліся ў сваёй вёсцы. Нехта параіў ім схадзіць у воласць і расказаць, чаму доўга не былі дома, што ім трэба "замальдавацца" (засведчыць сябе). Так яны, на сваю бяду, і зрабілі. А ноччу прыехалі партизаны і хлопцаў забралі. Што з імі сталася, які іх лёс, ніхто толкам не ведае. Хадзілі розныя чуткі, размовы. Але хлопцы прапалі...

Недалёка ад нашага сяла, у былым маёнтку, мясціўся невялікі варожы гарнізон. Там стаялі славакі, саюзнікі немцаў, і крыху паліцэйскіх з мясцовых жыхароў. Час ад часу славакі ездзілі на адкрытых легкавых машынах (падобных на цяперашнія "уазікі") у павет. Аднойчы, калі яны кіраваліся праз суседнюю вёску, партизаны зрабілі засаду. Славакі і машыны былі знішчаны. Гэта было адным з першых баявых дзеянняў мясцовых партизанаў. Ранак быў светлы, пагодлівы. І мы бачылі, як купкамі ішлі ў лес партизаны пасля сваёй перамогі.

Недалёка ад нашай хаты месцілася "святліца" (па-сучаснаму клуб). Яна была перабудавана з панскай абары. Партизаны баяліся, лепш сказаць, не хацелі, каб тут быў варожы гарнізон. Таму "святліцу" спалілі. Мы адно спалохаліся, каб наша хата не згарэла.

Хата стаяла на перакрыжаванні дзвюх дарог. Часта заходзілі партизаны: то паседзі, то памянцка бялізну, то папрасіць харчу... Як маглі, то памагалі. Бяда была іншая. Не ведаеш толкам, хто прыйшоў — партизаны, немцы ці паліцыянт.

розе біў. Тата прасіўся — няма ботаў. Недалёка ад старой мяжы выкінуў бацьку з саней. Добра, што побач жыла наша радня. Ён пастукаў у дзверы. Пусцілі ў хату, адзель, напалі гарачай вадой, далі выпіць і пасадзілі на рускую печ...

А што ў нас цэлую ноч рабілася ў хаце! Мама галасіла, я з братам і сёстры плакалі, седзячы на пасцелі. Ноч стала годам. Што рабіць? Куды ісці шукаць? Пачаўся дзень. І тут да нас зайшоў Янка, сын нашых родных, і кажа: "Цётка Алеся, бярэце вопратку і хадземце са мною. Ваш дзядзька Іван сядзіць у нас на печы. Мы яго адагрэлі". Мама, сабраўшы вопратку, не пайшла, а пабегла як мае сілы за татам. Ён жа па даручэнні партизанаў сабраў сем тысяч рублёў на самалёт (то асобная гісторыя), а тут такая знявага. Але злосці не насіў. Хто ведае, што за "партизан" трапіўся.

З вёскі ў партизаны пайшло некалькі чалавек. У паліцыю не пайшоў ніхто. Але паехаў немец з паліцыянтамі і сіпаю забралі з сабою чалавек шэсць. Нікога не вывезлі ў Германію. Хто паводамляў у вёску, што едуць немцы вывозіць у Германію, мы не ведалі. Але з папярэджання уцякалі ў лес, або яшчэ дзе хаваліся, каб немцы не знайшлі. Так

пакрыху лугу і маладога лесу, "равы" (так называлі частку лугу), дзе капалі ўручную торф. Сам таксама капаў. Цыжкая гэтая работа і працаёмкая. Яго трэба было добра на месцы высушыць і потым прывезці. Але паліва было выдатнае і для печы, і для "галанці". Адно што дым пах непрыемна. Поле было ў некалькіх палетках (урочышчах). нават далекавата. Усюды межы. Лес быў недалёка. Ён належаў казне або Радзівілу. Быў дарагі. Хадзілі ў лес па ягады і па грыбы. Збіралі дубовыя і кляновыя лісты, якія падкладвалі пад цеста, калі пеклі свой хлеб. Звычайна пеклі 5—6 круглых і вялікіх боханаў. Хлеб меў незабыўны водар. Не чарсцвеў. Хлеб у сям'і быў, як нешта святое, важнае, вельмі патрэбнае, каштоўнае. Яго не кідалі. Калі ўзяў лустачку, то мусіў з'есці, каб крошкі не засталася.

Так мы жылі пад акупацыяй. Толькі праз тры гады дачакаліся вызвалення. А мяне чакалі пуцявіны ўжо сапраўднай вайны — Польшча, Чэхія, Украіна. Сёння дзякуй Богу, што ацалелі ў гэтай калатнечы.

Вікенцій МАРОЗ,
ветэран Вялікай Айчыннай вайны

ІДЗЕ ПАДПІСКА НА ІІІ КВАРТАЛ 2004 ГОДА!

Шаноўныя чытачы!
Ідзе падпіска на трэці квартал 2004 года. На выданні Рэдакцыйна-выдавецкай установы "Літаратура і Мастацтва" можна падпісацца ў любым паштовым аддзяленні нашай краіны. Для ўстаноў Міністэрства культуры і Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь адкрыта льготная падпіска.

Чытайце нашы выданні, супрацоўнічайце з намі, пачытайце нас!

Нашы адрасы:
220005 Мінск, Захарова, 1^а РІУ
«Літаратура і Мастацтва»
факс: 284-7965 тэл. 284-84-61,
284-81-25
отдел маркетинга 284-66-71

«Літаратура і мастацтва»

Індывідуальная (індэкс — 63856)
на 1 месяц — 2600 руб.
на 3 месяцы — 7800 руб.
Ведамасная (індэкс — 63857)
на 1 месяц — 4100 руб.
на 3 месяцы — 12 300 руб.
Льготная (індэкс — 63880)
на 6 месяцаў — 16 800 руб.

«Маладосць»

Індывідуальная (індэкс — 74957)
на 1 месяц — 2700 руб.
на 3 месяцы — 8100 руб.
Ведамасная (індэкс — 00137)
на 1 месяц — 3900 руб.
на 3 месяцы — 11 700 руб.
Льготная (індэкс — 00731)
на 6 месяцаў — 16 800 руб.

«Всемирная литература»

Індывідуальная (індэкс — 74863)
на 1 месяц — 2600 руб.
на 3 месяцы — 5200 руб.
Ведамасная (індэкс — 00135)
на 1 месяц — 3600 руб.
на 3 месяцы — 7200 руб.
Льготная (індэкс — 00729)
на 6 месяцаў — 8400 руб.

«Польмя»

Індывідуальная (індэкс — 74985)
на 1 месяц — 2600 руб.
на 3 месяцы — 7800 руб.
Ведамасная (індэкс — 00141)
на 1 месяц — 3600 руб.
на 3 месяцы — 10 800 руб.
Льготная (індэкс — 00727)
на 6 месяцаў — 16 800 руб.

«Нёман»

Індывідуальная (індэкс — 74968)
на 1 месяц — 2600 руб.
на 3 месяцы — 7800 руб.
Ведамасная (індэкс — 00238)
на 1 месяц — 3600 руб.
на 3 месяцы — 10 800 руб.
Льготная (індэкс — 00728)
на 6 месяцаў — 16 800 руб.

УВАГА!

Пачынаючы з КРАСАВІКА бягучага года Рэдакцыйна-выдавецкай установы «Літаратура і Мастацтва» АБМЕЖАВАЛА ПАСТАЎКУ СВАІХ ВЫДАНАННЯў («Польмя», «Маладосць», «Нёман», «Всемирная литература», «ЛІМ») У РОЗНІЦІ.
Адзіная магчымасць застацца нашымі чытачамі — ПАДПІСАЦЦА на часопісы і газету.

— Пётр Васільевіч, скажыце, калі ласка, ёсць якія-небудзь асаблівасці выкладання роднай мовы ва ўніверсітэце замежных моў? Ці існуюць у МДЛУ спецыяльныя групы па вывучэнні беларускай мовы, літаратурныя гурткі?

— Безумоўна, у нас ёсць адрозненні — універсальнае выкладанне беларускай мовы, паколькі беларуская мова — абавязковая дысцыпліна для ўсіх ВНУ. Вывучаюць яе на першым курсе, аб'ём — прыблізна 72 гадзіны ва ўсіх універсітэтах (у тэхнічных дадатакова вывучаецца тэхнічная тэрміналогія).

Наша ВНУ гуманітарнага, педагагічнага, філалагічнага профілю. Таму, па-першае, у нас вядзецца паглыбленае вывучэнне беларускай мовы. Па-другое, з улікам таго, што лінгвістычны ўніверсітэт — своеасаблівы Вавілон, дзе вывучаюцца замежныя мовы, беларуская мова не проста "пракручваецца" па новым коле, але засяроджваецца ўвага на пытаннях моўнай кампартывістыкі: параўнанне яе з замежнымі — з англійскай, нямецкай, рускай, французскай і г.д. Гэта адзін момант, адна спе-

ратура з правам выкладання ў школах. Я лічу, што гэта патрэбна. Калі выпускнік трапляе ў беларускамоўную школу, то ён вядзе выкладанне англійскай мовы праз беларускую. Менавіта гэтыя студэнты патрэбны ў беларускамоўных ліцэях, гімназіях. Вось для гэтай спецыялізацыі быў распрацаваны цэлы блок дысцыплін з першага па пяты курсы.

— Ва ўніверсітэце створаны Цэнтр беларускай мовы і культуры. Раскажыце пра спецыфіку і напрамкі яго дзейнасці.

— Адкрыццё Цэнтра беларускай мовы і культуры прымеркавалі да 10-годдзя кафедры беларускай мовы і літаратуры і адбылося тое 11-га мая

зрабіць, каб усюды ў запазычаных словах гучала "ў" пасля галосных. Вельмі цяжка падзяліць словы на дастаткова і недастаткова асвоенныя. У свой час рыхтаваўся кампрамісны варыянт паміж "наркамаўкай" і "тарашкевіцай". Працавала ўзяла камісія, праўда, сёння яна ўжо не працуе.

Мне думаецца, што змяненні ў правілах, якімі мы карыстаемся, трэба ўносіць, але ўносіць асцярожна. Працэс павінен быць эвалюцыйны, а не рэвалюцыйны.

— Нядаўна ў МДЛУ адбылася прэзентацыя першай у Беларусі праграмы праверкі арфаграфіі беларускай мо-

было прыемнай нечаканасцю. Цешу сябе тым, што пры гэтым ацэньваўся перадусім тэкст.

Зараз працую над некалькімі праектамі: над доктарскай дысертацыяй, над кішэнным крыўскім слоўнікам. Я называю яго "крыўскім", таму што сам родам з Полацка, а гэта зямля традыцыйна называецца "крыўе". Пачатак слоўніку пакладзены, ён папярэдае новымі персаналіямі, на якія багатыя тыя мясціны. Таксама ў мяне заплававана кніга ў выдавецтве спадара Логвінава — зборнік літаратурнай крытыкі, які будзе называцца "Адлюстраванні першатвора". Там я сабраў свае крытычныя мініяцюры. Часу бракуе, але нешта нараджаецца.

— Як вы можаце ахарактарызаваць літаратурны працэс на пачатку новага стагоддзя?

— Я ахарактарызаваў бы яго, як і многія, пераходным працэсам. Мы засвойваем новыя правілы кніжнага рынку, я маю на ўвазе пісьменнікаў. Спрабуйце выжыць, як творцы, вучымся асновам самараскруткі, жыццё прымушае нас да гэтага. Частка пісьменнікаў ужо стамілася ад такога змагання з рынкам, не

Моўны Вавілон

Выкладанне роднай мовы і літаратуры ў розных ВНУ нашай краіны мае шмат агульнага. Але амаль у кожнай існуюць і свае асаблівасці. Пра некаторыя з іх чытачам "ЛіМа" раскажае загадчык кафедры беларускай мовы і літаратуры Мінскага дзяржаўнага лінгвістычнага ўніверсітэта, пісьменнік Пятро ВАСЮЧЭНКА.

цыфіка. Наступны спецыфічны момант — на другім курсе ў нас яшчэ выкладаецца беларуская літаратура. І зноў-такі ў рэчышчы параўнання. Узоры, шэдэўры нашай літаратуры параўноўваюцца з творами іншаземных аўтараў. Па-трэцяе, да нас прыходзяць студэнты, якія раней не вучылі беларускай мовы, якія прыехалі з розных краін СНД, з краін далёкага замежжа. Для іх ствараюцца групы пачаткоўцаў, дзе студэнты пачынаюць вывучэнне з нуля. Такое ёсць не ў кожным універсітэце. Наш рэктарат пайшоў насустрач такім студэнтам, не пакінуў іх. Яны бясплатна вучаюцца беларускай мовы. Можна было б пайсці больш простым шляхам: яны б вучылі беларускую мову разам з усімі. Можна было б сказаць: "Шукайце рэзультатаў, даганяйце, рабіце, што хочаце". Але гэта дрэнны шлях. Было б таксама дрэнным накірункам, калі б іх вызвалі ад яе вывучэння. Вызваленне ад беларускай мовы — свайго роду дыскрымінацыя: яны жывуць на Беларусі і не ведаюць дзяржаўнай мовы. Ад гэтага горш перш за ўсё ім. Таму студэнты-замежнікі вучаць мову з нуля і напрыканцы першага курса ўжо даволі свабодна ёю валодаюць: умеюць чытаць, пісаць і беларускую літаратуру вучаць разам з усімі.

Што тычыцца літаратурных гурткоў, то ў наступным годзе мы збіраемся стварыць такія. Заўсёды ёсць студэнты, якія пішуць вершы, прозу. Але асабліва каштоўна, калі яны займаюцца літаратурным перакладам. Такіх студэнтаў мы "вылічваем", некаторыя і самі да нас прыходзяць. Я іх знаёмлю з рэдактарамі часопісаў, у тым ліку пазнаёміў з галоўным рэдактарам часопіса "Маладосць" Раісай Баравіковай. Яны пачынаюць пакрыху публікаваць свае пераклады.

І яшчэ. У нас ёсць студэнты, якія вучаюць беларускую мову і літаратуру з першага па пяты курс як трэцюю спецыяльнасць. Яны атрымліваюць дыплом, дзе напісана: першая замежная мова, скажам англійская, другая, да прыкладу, польская, і спецыялізацыя беларуская мова і літа-

2001 года. Яго заснавальнікі: рэктар МДЛУ Наталля Баранова і прарэктар Галіна Бабінская. Гэта менавіта Цэнтр, а не звычайны кабінет беларускай мовы, паколькі студэнты ў ім не толькі займаюцца, а і ладзяцца розныя свята, як, напрыклад, Каляды. Там адбываюцца розныя мерапрыемствы не радзей, чым раз на месяц: конкурсы, прэзентацыі, вечарыны. Кожны месяц студэнты і выкладчыкі маюць магчымасць сустрэцца з вядомымі літаратарамі, артыстамі, навукоўцамі, знакамітымі людзьмі Беларусі і маладымі талентамі. Усё гэта адлюстравваецца ў так званым "Летапісе", які вядзецца ў Цэнтры. Апроч таго, Цэнтр і кафедра каардынуюць навуковую дзейнасць, выхаваўчую работу, скіраваную на беларушчыну, любоў да роднай мовы, культуры, літаратуры, гісторыі і г.д. Супрацоўнікі прапагандуюць кніжныя навінкі, знаёмяць студэнтаў з новымі публікацыямі.

— Рыхтуецца новая рэдакцыя правілаў беларускай арфаграфіі і пунктуацыі. Як вы лічыце, ці патрэбна ўносіць змяненні ў тыя правілы, якімі мы карыстаемся сёння?

— Неабходнасць змен мы адчулі яшчэ на пачатку дзевянацятнага гадоў мінулага стагоддзя, калі беларуская мова сталася дзяржаўнай. Па-першае, незалежна ад таго, ці адзіная гэта дзяржаўная мова, ці першая, але змены павінны быць, паколькі статус дзяржаўнасці пашырае магчымасці беларускай мовы. Па-другое, жыццё ідзе, мы жывём у XXI стагоддзі, свет вакол нас мяняецца, мяняецца і мова. Гэта жывы працэс. Філалагічная навука павінна ісці следам за гэтымі зменамі. Таму неабходнасць у новых правілах адчуваюць усе: і скажам, прыхільнікі правапісу дарэформеннага, і супрацоўнікі Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа Акадэміі навук. Я ведаю, што Інстытут мовазнаўства актыўна працуе над імі, да нас прысылалі на экспертызу ўзор гэтых новых правілаў.

Ёсць многа рэчаў, якія трэба уніфікаваць у адпаведнасці з новай сітуацыяй. Напрыклад, як пісаць слова "універсітэт", хочучь

вы. Што з сябе ўяўляе гэта праграма?

— Я ведаю намеры аўтараў праграмы з выступаў, якія адбыліся падчас прэзентацыі, хаця сам яшчэ не знаёміўся з гэтай арфаграфіяй. Маё ўражанне такое, што гэта, так сказаць, першая спроба. Самі аўтары разумеюць неабходнасць абнаўлення і абцяжарваюць гэты абнаўленні. Што да нас, мы чакаем, пакуль нам установаць гэту праграму. Яна зараз знаходзіцца ў рэктара і паступова будзе ўкараняцца на многія кафедры. Калі мы з ёй знаёмімся, я змагу раскажаць пра яе больш падрабязна. Галоўнае сам факт, што ўжо створана гэта праграма, прычым аўтарытэтнымі навукоўцамі. Яна будзе вельмі зручнай для ўсіх, хто працуе з беларускай мовай на камп'ютэры, як для філалагаў, "высакалобых" навукоўцаў, так і для выдаўцоў, журналістаў, школьнікаў, настаўнікаў і г.д.

— Усім вядома, што праца выкладчыка, а тым больш ва ўніверсітэце, вымагае шмат часу, ці застаецца ён у вас на ўласную творчасць?

— На маю ўласную творчасць застаюцца вечаровыя гадзіны. Прыкладна з дзевяці вечара і часам да гадзіны, дзвюх ночы я праводжу за камп'ютэрам, за пераробкай рукапісаў. Хацелася б зрабіць болей, чым зрабіў, але сее-тое выходзіць. Прыкладам, за апошнія два гады я склаў зборнік тэкстаў сучаснай беларускай драматургіі, выдаў кнігу казак "Жылі-былі пані Кубліцкі ды Заблоцкі". Калі гэту кнігу здаваў, мяне ў выдавецтве пераконвалі (прачытаўшы рукапіс), што яна будзе лепшай кнігай года. І паступова сам паверыў ім, але не чакаў, што мне трапіцца такі добры мастак — Уладзімір Лукашчык, які зробіць гэты тэкст лепшым. Аўтарытэтная камісія з Міністэрства інфармацыі прызнала кнігу не толькі лепшым тэкстам, скажам, пра гэта можна яшчэ паспрачацца, але лепшым друкарскім выданнем у сэнсе афарміцельскіх якасцей. Бо яна была адзначана Гран-пры Міністэрства інфармацыі за 2003 год, як лепшае выданне за выяўленчыя якасці і дызайн. Ну, а прысуджэнне "Глінянага Вялеса"

піша, занялася бізнесам, ганьлем, пайшла на пенсію, у шырокім значэнні слова, і г.д.

Апошнім часам ёсць нейкія перамогі пісьменнікаў над законамі пераходнага часу. Маю на ўвазе, скажам, выдавецкі выбух, які здзейсніўся, дзякуючы дзейнасці Логвінава. Палепшыў узровень выданняў "Мастацкай літаратуры". Палепшыўся якасна, хаця выданняў стала менш, але, дзякуючы дызайну, яны могуць змагацца за месца на кніжным рынку. Акрэслілася новая генерацыя маладых аўтараў. Гэта не толькі "Бум-бам-літ", следам за імі ідзе яшчэ адна група творцаў. Мне давалося ў гэтым пераканацца, калі сачыў за вынікамі конкурсу, які быў арганізаваны "Пэн-цэнтрам". Конкурс прысвечаны памяці Пятраркі, чый юбілей сёлета адзначаем. На гэты конкурс свае творы пракаханне (проза, вершы) прыслалі 117 маладых аўтараў. Магу сказаць, што на Беларусі спее новая літаратурная змена, новая генерацыя, якая будзе пісаць інакш. Нават інакш, чым пакаленне бумбамлітаўцаў.

Напрыканцы я хацеў бы дадаць, як нам бачыцца месца беларускай мовы ў лінгвістычным універсітэце. Былі часы (савецкія), калі наша мова выкладалася адзін семестр, ставіўся залік — і ўсё. Тым не менш, са сценаў універсітэта выйшла цэлая плеяда перакладчыкаў. Перакладчыкаў менавіта з замежнай мовы на беларускую, напрыклад, Леанід Казыра. Сёння нам застаецца толькі працягваць гэтыя традыцыі, тым больш, што беларуская мова надаецца болей увагі, чым у тыя часы. Такім чынам, адна з задач — каб беларуская мова гучала, выкарыстоўвалася ў тым багацці моў, якія вучаюць у МДЛУ. Каб не было так, як Уладзімір Арлоў апісаў у сваім творы: ён апісаў студэнта, які ведаў дзесьці замежныя моў, толькі сваю родную забыў. Многія з нашых студэнтаў часта бываюць за мяжой. Хацелася б, каб гэтыя людзі маглі там больш раскажаць пра Беларусь.

Віктар КАВАЛЁЎ

РЭДАКЦЫЙНА-ВЫДАВЕЦКАЯ ЎСТАНОВА «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

прымае да разгляду:

выдавецкія праекты самай шырокай тэматыкі;
выканае ўвесь спектр рэдакцыйна-выдавецкіх паслуг;
арганізуе рэкламу і прэзентацыю выданняў.

Вул. Захарова, 19,
тэл.: 284-66-71.

Выдавецкая ліцэнзія — ЛВ № 570 ад 23 кастрычніка 2002 года, выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Пішыце на адрас: 220005, Мінск, вул. Захарова, 19, Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і Мастацтва"; e-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнеце — www.lim.by

Мы — беларусы

Тэма: Беларусь мая, Песня мая...

ЧАРНОБЫЛЬСКАЯ РАНА

ЧЫРВОНАЯ КНИГА

Кнігі "Мы — беларусы", "Беларусь мая, Песня мая...", "Чарнобыльская рана" і "Чырвоная кніга для дзяцей" можна набыць у Рэдакцыйна-выдавецкай установе "Літаратура і Мастацтва". Тэлефоны аддзела маркетынгу і рэкламнай дзейнасці: 284-66-71; 284-84-62.

У ПОЛІ ЗРОКУ НАТАЛЛІ ДЗЯНІСАВАЙ

ратуры ХХ стагоддзя" Міхася КЕНЬКІ "Дваццаць пяць віхурных гадоў"; рэцэнзія Васіля МАКАРЭВІЧА "Дарога да хараства і смутку" на кнігу вершаў Васіля Жуковіча.

Майскі нумар "Польмя" падштурхнуў мяне да разваг і роздуму над суадносінамі цэласнасці і разнастайнасці. Часопіс як ніколі ўяўляецца цэласным па сваёй структуры і тэматыцы змешчаных у ім твораў — гэта можна лічыць станоўчай якасцю. Але яны праходзяць перад чытачом сучэльнай плыню, выглядаюць, як браты-блізняты, а гэта ўжо горш, бо часопісу бракуе разнастайнасці. Думаю, у такім

рагодным: у фабульнай аснове — няшчаснае здарэнне, пры якім у аўтобус трапляе метэарыт і адзінай ахвярай становіцца галоўны герой твора. Гэта здарэнне натхніла аўтара на філасофскія разважанні, якія выглядаюць у апавяданні проста "прыцягнутымі за вушы": "Гэта быў апошні дзень студэнта Каржа. Бог яго ведае, чаму метэарыт так дарэшты не згарэў у атмасферы, пацэліў у аўтобус і менавіта ў тое месца, дзе стаяў Карж. Можна, для таго, каб ён так і не сустрэўся са сваёй дзяўчынай? Яна праз паўгода выйшла замуж, гадуе дзіця. Ці, можа, для таго, каб нехта, прывезены з

крыллях навальніц...", літаратурнаўчы артыкул Алеся ЛАПТЫ-ЗАГОРСКАГА "Перспекты развіцця гістарычнай прозы" і кароткі артыкул-выклік Андрэя ПАЎЛУХІНА "Ці існуе беларуская фантастыка!"

На апошнім хачу спыніцца. Андрэй выказвае ў многім слушныя меркаванні адносна становішча, у якім знаходзіцца беларуская фантастыка (а яна ўсё ж такі існуе): "Кожны творца, што спрабуе свае сілы ў фантастычным жанры рана ці позна сутыкаецца з наступнымі перашкодамі: Адсутнасць спецыялізаваных інтэрнет-рэсурсаў і часопісаў. Адсутнасць (за мізэрным выключэннем) спецыялізаваных кніжных серый. Адсутнасць (як абрыдла гэце слова) жанравых прэміяў ды канвентаў." Хай так, нашай фантастыцы даводзіцца існаваць і развівацца ў цяжкіх умовах, як, між іншым, спрадэву ў ўсёй нашай літаратуры. Аднак дзіўна, што ў якасці выданняў, якія друкуюць фантастыку, называюцца толькі часопісы "Маладосць" і "Беларусь". Я магу дапоўніць спіс, бо часта сустракаю творы гэтага жанру ў самых розных выданнях і ў Інтэрнеце.

Тым не менш, Паўлукін піша: "Добра памятаю тыя часы (прыкладна, другую палову дзевяностых), калі недарэчна бадзяўся з уласнымі творамі (бадзяюся і зараз) па рэдакцыях літаратурных часопісаў, а мне сціпла казалі: "Паспрабуйце напісаць што-небудзь... больш рэальнае." Не хачу крыўдзіць маладога пісьменніка-фантаста, але ці заўсёды ў такім выпадку справа ў рэдакцыі, можа, у самім аўтары?"

І яшчэ: "Паўсюдна вядомыя імёны Лема, Дыка, Азімава, Стругацкіх, Гібсана. Чаму ж няма сярод іх ніводнага беларуса?" Адакжу: таму што, як гэта ні сумна, ніводзін твор беларускага фэнтэзі пакуль не дасягнуў узроўню твораў пералічаных пісьменнікаў.

Сальвадор Далі некалькі прынаўся: "У шэсць гадоў я хацеў быць Калумбам, у сем — Напалеонам, а пасля мае амбіцыі ўвесь час раслі". Ён стаў знакамітым мастаком. Магчыма, калі-небудзь імя Андрэя Паўлукіна акажацца ў тым ганаровым спісе, чаго я яму і ў яго асобе ўсёй пакрыўджанай беларускай фантастыцы шчыра жадаю.

Ёсць творы, якія перажывуць свой час і застануцца вечнымі, а ёсць аднаднеўкі, што застануцца ў сваім часе, ды і то ненадоўга...

Літаратурны твор — гэта памяць яго аўтара пра перажытае, адчутае, убачанае. Літаратура, як памяць свайго народа, таксама з'яўляецца мерай часу.

Мера часу

Адзінай мерай часу з'яўляецца памяць. Памяці па загінуўшых у Вялікую Айчынную вайну цалкам прысвечаны майскі часопіс "Польмя" і падборка матэрыялаў часопіса "Маладосць".

Адкрываецца "Польмя" нататкамі Івана ШАМЯКІНА "Ісці без страт", у якіх выражаецца ідэйная скіраванасць усяго 5-га нумара: "У нас выдатная краіна, у нас шчодрая зямля, у нас вельмі працавітыя людзі. Слава ім! Дзень Перамогі вялікае свята і для ветэранаў, і для моладзі. Ён заўсёды будзе ў памяці, у сэрцах. Гэта як Вялікдзень для нашай зямлі. Уваскрос наш край, уваскрэсае. Радасць перамогі гоіць раны ветэранам, няхай жа ніколі не пагасне сонца гэтага вялікага дня."

На гэтую ж тэму пад агульным загалоўкам "Вечны агонь перамогі" змешчаны вершы Паўлюка ПРАНУЗЫ, Пятра ПРЫХОДЗЬКІ, Аркадзя НАФРАНОВІЧА; апавяданне Алеся ДЗЯТЛАВА "Апошні патрон"; урывак з аповесці Васіля ГУРСКАГА "Сірочая доля". Як гаворыцца ў прадмове аўтара, "Падзеі, апісаныя ў "Сірочай долі", адбыліся ў гады Вялікай Айчынай вайны і пасля яе. Эсэаўцы расстралялі бацькоў, дзеці засталіся адны. Пра іхняе гартнае жыццё ў час ліхалецця, дзе хапала і радасці, і гора, і шчасця, і смутку, расказваецца ў гэтай кнізе. Герой, як і падзеі, усе праўдзівыя".

Трагедыя дзяцінства, апаленага вайной, цяжкі лёс і жыццёвая мудрасць звычайнай палашуцкай жанчыны знайшлі сваё адлюстраванне ва ўрыўку з дакументальнай аповесці Івана САЧУКА "Цяплом душэўным падзялюся" (урывак называецца "І сняцца мне матуля і вайна...").

Тут жа і ўспаміны Ніны ГЕДЗІМІН "Сшытак з блакнаднага Ленінграда", а таксама Святланы ЛОБАЧ "Маці Божая, адвядзі ад вайны", дзе ўгадваецца, як "Столькі мы перажылі, і ад немцаў уцякалі, і за калючым дротам пабывалі, да смерці рыхтаваліся..."; згадкі

пра маленства "З вышні палёту" Рымы СТАХОВІЧ-ЛАРЧАНКІ, якая ставіць перад сабой і адпаведна перад чытачамі пытанне: "Падумаю добра, ці ўсё ты зрабіла, што магла, каб аддзячыць і быць вартай тых, хто загінуў у баях за Радзіму і застаўся ў далёкіх палях ці ў партызанскіх зямлянках ля родных бяроз, у безыменных братніх магілах?"

З'явілася ў часопісе новая рубрыка "На паверцы — імёны", дзе ва ўступным слове Казімір Камейша піша: "На вогненых франтавых дарогах былі і кроў, і смерці, і паялішчы, і, вядома ж, слёзы. Усё гэта з часам пераўвасобіцца ў памяць. У той суровы час апрачаліся ў ваенныя шынляі і бралі ў рукі зброю ўсе сумленныя людзі Айчыны. Былі ў іх ліку і людзі творчыя, пісьменнікі, паэты. (...) З гэтага нумара "Польмя" пачынае сваю паверку імён нашых паэтаў, што не вярнуліся з вайны. Яна працягнецца цэлы год і завершыцца п'ятым нумарам 2005 года." На гэты раз тут змешчаны вершы Леаніда ГАЎРЫЛАВА і Алеся ПРУДНІКАВА.

Тэматычна, але не настраёва ад названых матэрыялаў адрозніваюцца аўтабіяграфічная дакументальна-мастацкая аповесць Ігната ДУБРОЎСКАГА "Спарышы" і нізка вершаў Міхася БАШЛАКОВА "Памяці мамы".

Укрытыцы таксама закранаецца тэма вайны — гэта артыкул Аксаны ДАНИЛЬЧЫК "Канцэпцыя чалавека ў сучаснай беларускай і італьянскай ваеннай прозе". Іншыя крытычныя творы: да 100-годдзя з дня нараджэння Паўлюка Труса артыкул Ганны ЗАПАРТЫКІ "Сын сярмяжнай вёскі..."; пра дзеепрыметнік і яго адпаведнікі артыкул Алеся КАЎРУСА "Калі ісці ад свайго"; аналіз 3-га тома "Гісторыі беларускай літа-

выпадку знайсці залатую сярэдзіну не толькі магчыма і не вельмі складана, але і неабходна.

Часопіс "Маладосць" выглядае больш рознабаковым. Тут таксама ёсць шэраг матэрыялаў на ваенную тэматыку: зноў жа вершы Паўлюка ПРАНУЗЫ і Пятра ПРЫХОДЗЬКІ, артыкул Алеся САВІЦКАГА "Надлі на Рэйхстагу", падборка творчых работ навучэнцаў Мінскага педагагічнага каледжа пад агульнай назвай "Вайна — праз сэрцы новых пакаленняў", і, нарэшце, артыкул Аляксандра ЗАХАРАНКІ "У бой вялі непрымірымыя".

Тэматычна ў тым жа рэчышчы знаходзяцца два апавяданні Генрыха ДАЛДОВІЧА пад агульным назовам "Новы свет", прысвечаных, як піша аўтар, "Светлай памяці маёй роднай вёсцы, якую я не пабачыў: яна была спалена ў 1943 годзе". Таксама шчыліва-лірычным пацучцём і тужлівым настроем характарызуецца ўспаміны Уладзіміра ЛІПСКАГА "Бацька. Лісты на неба".

Побач з прозай прафесійных пісьменнікаў, як заўсёды, змешчаны ў часопісе творы маладых, пачынаючых празаікаў. У цэнтры аповесці Надзеі СТАТКЕВІЧ "Даруй!" лёс семнаццацігадовай дзяўчыны, асуджанай невылічнай хваробай на непазбежную раннюю смерць. Пры даволі традыцыйным сюжэце, дзе шмат увагі нададзена апісанню стасункаў моладзі і праблемам першага каханна, твор выглядае цікавым, хоць і сьраватым. Яму не хапае псіхалагічнай абумоўленасці ўчынкаў герояў і мастацкасці, без якіх аповесць падобна на звычайны пераклад адной са шматлікіх гісторый пра каханне і трагічны лёс.

Тое самае можна сказаць і пра апавяданні Усевалада ШЫМБАВА. Напрыклад, яго твор "Метэарыт" падаецца малаве-

траўмамі ў бальніцу пазнаёміўся там з прыгожанькай медсястрычкаю? Ды хто ведае. Можна, нават банальная фраза "Небарака, з ружамі на спатканне ехаў" карэнным чынам змяніла нечае жыццё? Ці гэта проста збег абставін, выпадак, які надараецца адзін на мільён? Невядома. Метэарыт, каб збіць студэнта Каржа, ляцеў мільёны гадоў, дык, можа, і наступствы яго смерці выявляцца вельмі не хутка". Мне падаецца, што пад філасофскія думкі пра сэнс жыцця можна было б падвесці больш рэальную аснову.

У паэзіі "Маладосці" таксама існуе спалучэнне твораў сталых аўтараў з творчым пошукам маладых. Так побач з нізкай вершаў Віктара ШНІПА "І слухаю анёлаў галасы...", дзе пакладзеная ў падмурак жыццёвая канкрэтыка пераплятаецца з пацучцёваасцю і элегічнай настраёвасцю, знайшлося месца творам Ганны МІКЛАШЭВІЧ, чья інтымная лірыка адрозніваецца пластычнасцю і метафарычнай вобразнасцю, і Рагнеда МАЛАХОЎСКАГА.

У творчасці Рагнеда спалучаюцца цікавыя паэтычныя знаходкі з недапрацаванымі вершамі, дзе ёсць і няўдалыя вобразы, і збой рытму, і недакладная рыфма. Напрыклад, разам з метафарычнымі радкамі "Дзюм кропелькам шклянога аптымізму// Не вырвацца за сцены разважання" ў адным вершы суіснуюць няўдалыя радкі са, здаецца, не да канца зразумелай і для самога паэта вобразнасцю: "Застылая няўпэўненасць расстане// Агонія знянацкага знішчэння// Энергія, што ў будучыні стане// У поцьмах сеяць розуму насене."

Укрытыцы 5-га нумара "Маладосці": да 100-гадовага юбілею Паўлюка Труса артыкул Віктара ГАРДЗЕЯ "На гарачых

Мастацкія дакументы

Літаратурны лепіс Вялікай Айчынай вайны асабіста для мяне, ды і для многіх маіх ровеснікаў часцей за ўсё асацыіруецца з кнігамі пісьменнікаў-франтавікоў і партызанаў, якія прымалі самы непасрэдны ўдзел у барацьбе з фашыстамі. Вядома, найперш гэта — творы Васіля Быкава, Алеся Адамовіча, Івана Шамякіна, іншых

літаратараў, што ўключаны ў школьную праграму. Хаця ўвогуле, як сцвярджае крытыка, беларуская літаратура ў сваім побытку мае шмат мастацкіх прац аб вайне, чалавеку на ёй. Але шкада толькі, што апошнім часам цяжка знайсці які-небудзь новы твор аб Вялікай Айчынай у нашых кнігарнях. Восі і думаеш: можа, варта звярнуцца да створанага па гэтай тэматыцы пісьменнікамі раней? Напрыклад, адрозна пасля вайны, так бы мовіць, па гарачых слядах...

Гэтую думку я выказала добрай знаёмай нашай сям'і, сыну пісьменніка Паўла Кавалёва, кінарэжысёру-дакументалісту Вале-

рыю Кавалёву, у асабістай бібліятэцы якога, што засталася ад бацькі, вельмі шмат такіх кніг. І Валеры Паўлавіч даў мне для пачатку паглядзець тры невялікія кніжачкі. Дзве з іх — бацькі, напісаныя якраз па "гарачых слядах": "Герой Савецкага Саюза Уладзімір Лабанок", што выйшла ў 1945 годзе ў Дзяржаўным выдавецтве БССР накладам у 5 тысяч экзэмпляраў, "Прага бою" — у 1946-ым, там жа такі ж наклад, і — "Герой Савецкага Саюза", выданне газеты "Советская Беларусь", у серыі "Сыны беларускага народа". Іх нельга чытаць без хвалявання: гэта ж мінулае нашага народа, мінулае нашай краіны.

Некаму сёння можа падацца, што яны крыху наўняны і занадта прапагандысцкія: зараз, калі пішуць пра вайну, пазбягаюць яе рамантызму, паэтызацыі змагання. Ды і вобразы такіх, кшталту, вораг — чорны коршун, а наш лётчык — храбры сокол, ужо не сустранеш. У Паўла Кавалёва, напрыклад, у нарысе пра Мікалая Гастэлу, якраз такія параўнанні. Але, думаю, справа не ў гэтым, і вартасць кніжачак, выддзеных тады — у іншым: мастацкія дакументы часу, створаныя пісьменнікам у імкненні засведчыць гераізм чалавека на вайне, выказаць свае, аўтарскія адносіны да ўсенароднага подзвігу.

Думаю, у свой час такія кніжачкі, і гэтыя ў прыватнасці, сваю ролю выканалі. Даўно ўжо забытыя, а можа, і спісаныя многімі бібліятэкамі, яны тым не менш захоўваюцца ў прыватных бібліятэках, найперш пісьменнікаў, удзельнікаў вайны і аўтараў выданняў, іх дзяцей і ўнукаў. Яны і падумалася: як добра было б, калі б ветэраны былі запрошаны з імі ў бібліятэкі і школы. Няхай бы пісьменнікі расказалі, як ствараліся іх мастацкія дакументы ваенных часоў. І не важна, што школы ідуць на канікулы: год Вялікай перамогі прадаўжаецца.

Вольга ЛЕШЧАНКА,
выпускніца тэхналагічнай
гімназіі
№ 13 г. Мінска

Жаноцкась і мужчынскасць..

На пачатку XXI стагоддзя творчасць жанчын ні колькасна, ні якасна не ўступае мужчынскай. Гендэрная асіметрыя, якая існавала на працягу ўсяго развіцця беларускай літаратуры, прыкладна з сярэдзіны XX стагоддзя пачынае нівеліравацца, і на сённяшні дзень мы можам канстатаваць гендэрную роўнасць. Жанчына здольна не менш таленавіта эксперыментаваць са словамі, падаваць свой погляд на свет і дапаўняць тым самым агульную яго карціну. Можна з поўным правам сцвярджаць, што міф пра жанчыну, які стагоддзямі стваралі мужчыны, у XX стагоддзі пачынае разбурацца, бо жанчыны сваім жыццём і творчасцю карэкціруюць яго. Больш таго, пісьменніцы ствараюць новы міф, і не толькі пра саміх сябе, але і пра мужчын. Яны становяцца, па словах А. Уманавай, "пазначальным у патрыярхальным дыскурсе" — вытворцамі паняццяў жаночасці і мужчынскасці, значэнне якіх абумоўлена гендэрам кожнай пісьменніцы.

Яскравым прыкладам усяго вышэй сказанага з'яўляецца творчасць Людмілы Рублеўскай. Ужо ў зборніку "Замак месячнага сцява" яна звяртаецца да легендарных жанчын нашай гісторыі — Рагнеды, Еўфрасіні Полацкай, Каралевы Боны, Цёткі — з мэтай выявіць значэнне жаночасці. Ствараючы іх вобразы, паэтка спрабуе вызначыць, што ж найбольш важна, правільна, неабходна для жанчыны: яе прыроднае прызначэнне ці сацыяльная значнасць, справа, і запрашае чытача да дыскусіі. Рагнеду, напрыклад, аўтарка называе "няўдалай царзуняй" за тое, што яна не выканалася сваю ролю — ролю суб'екта гісторыі — да канца, і з гэтай прычыны: "...твае нашчадкі // Павязаны чужой крывёю. // Іх будучы ваяваць спаткаць, // Пасля — пазбавяць сілы вояў, // Пасля — імя сваё прыўлашчаць, // І будзе край гібець бяссілы..." Менавіта на жанчыну ўскладае аўтарка віну за лёс нацыі. Ці звязана гэта з міфічным (скрыны Пандоры) і рэлігійным ("грэхападзенне" Евы) светаўспрыманням, згодна з якім жанчына з'яўляецца прычынай усіх бед аўтачалавецтва. Бо, на думку прыхільнікаў фемінізму, "праішоўшы літаратурны этап, гэтыя міфы "сталіся надзвычайна ўсплывовым этычным апраўданнем наяўнага стану рэчаў" (К. Мілет). Ці, наадварот, паэтка ўскладае на жанчыну высокую місію адказнасці за нацыю, яе

развіццё і захаванне?!

Не падае нам канкрэтных вывадаў Л. Рублеўскай і наконце Еўфрасіні Полацкай, пакідаючы чытачу мажлівасць для роздуму над адвечнай праблемай выбару, якая заўсёды стаіць перад чалавекам. У пісьменніцы пакуль няма цэласнасці ў поглядах на прызначэнне жанчыны, але яна ўжо блізка да разумення таго, што ў жанчыны павінна быць магчымасць выбару, а што выбіраць — асабістая справа кожнай: "Што належыць болей — // Сваё радзіце! Вучыць чужое? // І што на што мяняць не варта — // Ні адгадаць, ні прадугледзець..."

Праблема выбару, якую вырашалі на працягу нашай гісторыі знакамітыя жанчыны, застаецца адкрытай і ў наш час. Лірычная геранія зборніка — жанчына ўпэўненая, адукаваная, з крытычным стаўленнем да жыцця. І ўсё ж яна прычынаецца ў слязах, калі сніць "краты ў вокнах" пакоя і чуе словы мужа-гаспадара: "Тут пройдзе век жаночы твой, // Суды прынось кляцьбу ці стогны, // На людзі — ўсмешлівай выходзь. // З майго дазволу, зразумела". Лірычную геранію хвалюе смерць жанчыны як асобы ў замужжы. Яна рада прагнуцца ў сваім часе, які прадстаўляе большыя магчымасці для самарэалізацыі жанчыны. Але і напрыканцы XX стагоддзя гэтае пытанне застаецца нявырашаным: "А на балконе мой анёл // Сядзеў і безнадзейна плакаў".

Цікавай спробай Людмілы Рублеўскай зразумець сутнасць гендэрных узаемаадносін з'яўляюцца "Старасвецкія міфы горада Б". Пісьменніца падкрэслівае нязменнасць, універсальнасць міфаў у раскрыцці паняццяў жаночасці і мужчынскасці. Гэтыя апавяданні, на думку даследчыкаў, — своеасаблівы інтэрпрэтацыя "спрадвечных сцэнарый чалавечых лёсаў" (С. Ханеня). Але і ў іх прасочваецца спроба адысду ад правіла, ад запраграмаванасці, да прыкладу, у міфе "Семела і Юпітэр". Творамі ж апошніх гадоў — апавесці "Сэрца мармуровага анёла", "Пярсцёнак апошняга імператара" — пісьменніца ўвогуле аспрэчвае універсальнасць міфаў і сцвярджае зменнасць значэнняў жаночасці і мужчынскасці, іх часавую напоўненасць. Яна не столькі паказвае, якія ёсць мужчыны, колькі падкрэслівае, якімі яны павінны быць, якімі яны падабаюцца су-

часным жанчынам, самай аўтарцы. Такім чынам, пісьменніца фармуе сучаснае паняцце "мужчынскасці", стварае пэўны стэрэатып мужчыны. Вобразы Вінецка Палецкага і Кастуся Сташынскага рамантызаваныя. На першы погляд, яны не падабаюцца галоўным гераніям (Кацярыне і Магдаліне) апавесцей, бо дзяўчаты з'яўляюцца натурамі дзейнымі, аптымістычнымі, здольнымі рабіць выбар і адказваць за свае ўчынкi. Зусім непрыватным выглядае Вінецук пры першай сустрачцы з Кацярынай. "Дзверы... раптоўна расчыніліся, і ў светлым праёме вымалывалася дзіўная постаць у ватніку і галёшах на вярочках. Высокі нязграбны чалавек — ці прывід — меў гадоў пад сорок. У цёмных доўгіх валасах і барадзе не заўважалася сівізны. Твар худы, а вочы ненатуральна светлыя, глядзяць спадылба, праз нерасчэсаныя пасмы... Проста ваўкалак нейкі, пярэварачень". А галоўная геранія апавесці "Пярсцёнак апошняга імператара" першапачаткова расчаравана не толькі выглядам, але і адносінамі Кастуся да яе: "Такія хлопцы ніколі не падабаліся Магдаліне. Ён глядзеў на яе ветліва, але неяк... суха, ці што? Без той "паляўнічай" іскрыні, якая мімаволі запальваецца ў вачах мужчыны пры поглядзе на прыгожую дзяўчыну і якую Магдаліна, хаця раздражнялася роллю "аб'екта палявання", прывыкла сустракаць у вачах суразмоўцаў". Але з развіццём сюжэту раскрываюцца лепшыя якасці характару герояў, іх духоўная прыгажосць: розум, сціпласць, смеласць, умненне пастаяць за сябе і абараніць жанчыну, павага да яе, цікавасць да роднай гісторыі і культуры, талент. Таму з першапачаткова непрыватных знешне жылі (на манер Папялушкі) пераўвасабляюцца ў "казачных прынцаў", ідэальных мужчын (у якім "усё прыгожа": душа, цела, нават кроў — паходжанне). Гэтымі мужчынамі незаўважна захапляюцца галоўныя гераніі, знаходзячы ў іх свой ідэал мужчынскасці, да якога падсвядома імкнуліся і доўга шукалі. Прычым "адшуканыя ідэалы" не адносяцца да жанчыны з пазіцыі разумнейшага, мацнейшага, старэйшага, які да дзіцяці, не лічаць яе сваёю ўласнасцю. Напэўна, гэта якраз і ёсць неабходная ўмова для зараджэння пачуцця. Гераніі знайшлі ціка-

вых для сябе спадарожнікаў, якія сваёй апекай не будуць абмяжоўваць іх волю, не будуць прэтэндаваць на іх асабістую свабоду, а будуць прызнаваць за жанчынай уласцівыя ім самім якасці характару і права на творчасць.

Такім чынам, спрабуючы разабрацца ў значэннях жаночасці і прызначэнні жанчыны, Людміла Рублеўская ў сваёй творчасці наблізілася да перагляду канонаў мужчынскасці і, больш таго, намяляла новую мадэль гендэрных узаемаадносін.

Варта адзначыць, што пісьменніца закранае гендэрныя праблемы не толькі ў мастацкіх творах. Так, яе артыкул "Жанчыны міф як частка беларускага міфа паззіі XX ст." пабудаваны на парэнанні паззіі 10—20-х і 80—90-х гадоў. У ім даследчыца сцвярджае, што для пачатку стагоддзя вобраз жанчыны як тыповай прадстаўніцы нацыі не быў дамінуючым у паззіі. Жанчына ў гэты час з'яўляецца элементам "асяродку існавання абагульненага героя". Аналіз яе вобраза прыводзіць аўтарку да наступных высноў: "гаспадыня, маці, жонка, дачка — сінхронна з мужам перажывае выпрабаванні лёсу, да якіх дадаецца п'янства мужа, выкліканае фатальным нешанцаваннем у жыцці. Яна працаўніца, узрост невызначальны, гэтак жа, як невызначальныя эстэтычныя вартасці яе аблічча..."

Аднак адной з вядучых у 80—90-я гады, па словах даследчыцы, становіцца тэма адносін паміж мужчынам і жанчынай. Праяўленнем апошніх з'яўляецца каханне, якое падаецца ў знігаванасці з пакутай зноў жа незалежна ад полу аўтара. Аносіны паміж поламі ў паззіі Л. Рублеўскай вызначае адначасна "як узаемнае прыцягненне, жаданне з'яднацца ў гарманічнае цэлае, так і боязь гэтага з'яднання, жаданне захаваць сваю індывідуальнасць". Такія адносіны найбольш уласцівыя жаночай паззіі. Менавіта яна падае новы тып гераніі — "незалежнай, самадэстатковай, раўназначнай герою", што, несумненна, ёсць дасягненне паззіі канца мінулага стагоддзя і, безумоўна, звязана з развіццём грамадства ўвогуле. Думаю, менавіта даследаванне паззіі пачатку і канца XX стагоддзя паспрыяла звалючы стэрэатыпаў жаночасці і мужчынскасці ў творчасці Людмілы Рублеўскай.

Таццяна ФІЦНЕР

ВІНШУЕМ

Паэта Уладзіміра СКАРПІНКА з 65-гадовым юбілеем. Жадаем далейшага творчага плёну і натхнення.

ЮБІЛЕЙНЫ КАЛЯНДАР

У чэрвені споўнілася 65 гадоў паэту Хведару ЧЭР-НІ, пярэняго належыць шэраг зборнікаў вершаў і паэм (у тым ліку і для дзяцей), сярод якіх "На скрыжаваннях памяці", "Музыка дарог", "На сонечнай вуліцы" і інш.

Споўнілася 85 гадоў з дня нараджэння Авяр'яна ДЗЕРУЖЫНСКАГА, аўтара шматлікіх паэтычных зборнікаў, многія вершы якога пакладзены на музыку. Сярод іх "Мінскі вальс", "Дзвячота лірычная", "Песня аб Мінску", "Нездаровіца". Песні "Сабірайся ў госці, мой дзядок", "Мяцеліца" сталі народнымі.

ВЫДАННІ

"Дрэва вернасці" — сумесны вершаваны зборнік Кацярыны ПАПОВАЙ і Віктара ПАПКА.

Творы, змешчаныя ў гэтай кнізе, — падарунак роднаму краю, Тураўшчыне — святой зямлі Беларусі, яе людзям, клопат пра сённяшняе і заўтрашняе дзень бацькаўшчыны, адраджэнне і захаванне яе праваслаўных традыцый, прызнанне ў любові да непаўторнай прыгажосці беларускай прыроды. У кнізе гучаць хвалючыя і вечныя тэмы кахання, дабрыні і чалавечнасці. Тут сабраныя вершы розных гадоў, розныя яны і па мастацкай вартасці. Ёсць моцныя, ёсць і слабейшыя. Моцныя напісаны нядаўна, слабейшыя — у пару юнацтва. Але і яны вартыя чытача, бо ў іх няскладнасці таксама бачыцца філасофская назіральнасць, мінорная спявальнасць і, нарэшце, дух роднай зямлі.

Са шчыраю верай

Апошнім часам я пільна сачу за творчасцю Мікалая Віняцкага — у яго сваё асобнае мерка да жыцця і свой асобны погляд на самое жыццё. А яно ніколі яго не пеціла — ні ў дзяцінстве, ні ў юнацтве, ды і ў сталым узросце. Зведзіўшы на сабе "пачым фунт ліха", Мікалай Віняцкі ўмее цаніць жыццё, роўна і плённа працуе і верыць, што "Сумоты знікне шэры сцен, // Што паланіў зямлю Айчыны..."

У творчасці паэта годна займаюць месца вянкi санетаў, упершыню створаныя ў літаратуры вянкi актаваў, тэрцынаў, трыялетаў, катрэнаў, у якіх удала спалучаецца высокая змястоўнасць, поўная эстэтычных і мастацкіх вартасцей, з паэтычнай формай твораў. Гэтым самым пашыраны творчыя жанравыя абсягі беларускай паззіі і яшчэ раз прадэманстравана прыдатнасць мілагучнага роднага слова для самых складаных паэтычных форм і жанраў.

У прадмове да кнігі Мікалая Віняцкага "Адзвінелі жытоў каласы" (2001) Казімір Камейша слухна зазначае: "Можна было

заўважыць і ў папярэдніх кнігах, як трывала пачувае сябе М. Віняцкі ў жанры класічнага верша. Ён пайшоў за першапраходцамі, але сваёй сцяжынай, напісаўшы вянок санетаў, а потым і вянок вянкаў. А ў новым зборніку побач з вянкам санетаў мы ўжо знаходзім і вянок актаваў, тэрцынаў, трыялетаў, катрэнаў... Вядома, у кананічных рамках верша душы паэта заўсёды цесна, але смелы пошук і нястомнасць трэба толькі вітаць".

У кнізе "Адзвінелі жытоў каласы" скразной тэмай з'яўляецца тэма Радзімы. Гэта і малая радзіма, родны жывапісны куточак — вёска Чыгрынка Кіраўскага раёна на рацэ Друц, дзе перад самай вайной нарадзіўся паэт. Ды ўжо праз дзесяцігоддзі яго лірычны герой зазначае: "Без пчолаў ейныя ў журбе сады... // О, Друць мая, заўчасна ты знямела, // Спазнаўшыся з крыніцамі бяды..." Паэта непакоіць лёс вёскі ("І вусцішна ў дварах // Амаль бязлюднай вёскі... // Няўжо ёй хуткі крах?").

"О, Беларусь пакутлівая..." —

усклікае паэт, зноў і зноў гавораць пра наступствы Чарнобыля, "пазаямное пекла" якога "Страшней фашыскай дзікае арды..."

І такая шчырая просьба, звернутая да "цяжкіх свінцовых аблокаў": "Мчыцеся за зорныя разлогі, // Пыл развейце цэзію суздром... — // Акрыяць даўно пара аблогам!..."

Мікалай Віняцкі — мой аднакашнік па Беларускай дзяржаўным універсітэце, мы вучыліся на геаграфічным факультэце. І я знаю, што ён задоўга да паступлення ў БДУ, будучы геадэзістам і картографам, удзельнічаў у многіх тапограф-геадэзічных экспедыцыях, прайшоў ужо на той час тысячы кіламетраў па беларускай зямлі і еўрапейскай частцы былога Саветскага Саюза. "Бадзяжнічаў... // Па долах росных, па тайзе. // У зонах цэзію, радона // І ў стронцевай паласе..." — прычынаецца намнога пазней паэт-вандрунік. Ён зведвае тыя ж цяжкасці і пакуты, што і яго суайчыннікі, лёс майго сабрата па пярэняго цесна пераплята-

ецца з лёсам свайго народа.

Мікалай Віняцкі з вострым болем у сэрцы зазначае, што наша Зямля (беларуская, — А. Н.) "...абрусела... праз рабскага жыцця гады", і ў гэтым, безумоўна, вінаватыя мы самі. Бо ў тысячы разоў праў паэт: "Калі б нутро па роднай мове млела, // То не цураліся б яе тады..."

Паэтычны зборнік "Адзвінелі жытоў каласы" тэматычна прыбліжаецца да папярэдняга — "Загойвай боль, сінь яснавокай зоркі..." (1999). Відавочная іх роднасць, узаемадапаўняльнасць, сканцэнтраванасць на самых вострых, зладзённых праблемах сённяшняга жыцця. У той жа час Мікалай Віняцкі паказвае сябе пафіласофску ўдумлівым, глыбокім аналітыкам. У ім адчуваецца вопыты, умудроны жыццём і чалавек, і мастак.

Шчыра радуся творчаму росту Мікалая Віняцкага. Ён зноў і зноў уражвае мяне свежымі, як вясновы вецер, радкамі. Калі ласка — вось яны, іскрыні ягонага таленту: "Іскрацца ў жмені зорныя праменні", "...у локанах праменіца // Золата снапа ржанога", "Дожджыць лье праз радужнае сіта", "...наравісты Казярог... у рагатым залатым убранні", "Зорысты кілім з хрустальным дахам

// Слаць пшчоту будзе ў час любви", "Азімут па зорцы вызначо, // Ён мне — добры доктар Айбалі", "Звіняць пракосамі атавы // Напеўна-стройныя актавы", "...сосен стромыя вяршыні... // Мне зоркі сыпалі ў рукаў...", "Зіхоткіх высяў абручы // Лавіць азоранай ракою — // Прайсціся схочацца рукою // Па іх вяцёлкавым плячы".

Звяртае на сябе ўвагу музычны лад радкоў, кожнае слова ў якіх стаіць на сваім месцы. Мова аўтара сакавітая, багатая лексіконам, трапамі, думкамі, удалымі рыфмамі.

Лічу важным сказаць, апроч жа ўсяго: зробленае Мікалаем Віняцкім даказвае, што магчыма сціпа-танічнай сістэмай вершаскладання яшчэ далёкадалёка не вычарпаныя...

І нельга не пагадзіцца з Казімірам Камейшам, які ў прадмове да кнігі "Адзвінелі жытоў каласы" зазначае: "Кажуць, дужасць крыла заўсёды правяраецца ў палёце. Лёт паэтычных крылаў у Мікалая Віняцкага, які бачна па кнізе, роўны і вывераны. Пажадаем жа ім і ў далейшым дужасці".

Аркадзь НАФРАНОВІЧ

Яўген МІКЛАШЭЎСКІ

Не чарговы наступ —
канчатковы.
Разам з імі і свае пракуды
Храм яе ператварылі
ў груды.
І няма ні літасці, ні рады,
Як з народа выпайваюць
гады...

І з прыгрэвай сыкаюць
усюды,
Чынячы над ёю самасуды.

Калі песня стала падчаркай
сяла,
Як зараза, графаманія
пайшла.
Выміраюць, як рэлікты,
чытачы —
Рок іх душы вышчарбляе,
равучы.

Рок-мастацтва —
вынаходства НТР.
Маскультура нас выходжае
цяпер.
У пашане — творцы іншай
галіны:

Нам камп'ютэры
прыдумалі яны.

Ды ў камп'ютэраў таксама
творчы ўхіл,
І натхняе іх той самы
небасхіл.

І яны ў экстазе твораць,
як і мы,
І спяваюць свае вершы,
як псалмы.

І хоць крыкам на ўвесь свет
цяпер крычы,
Што не творцы нам
патрэбны — чытачы!
Хто пахваліцца, скажыце,
што знайшоў
Сярод робатаў удзячных
чытачоў?

Адзін зняверыўся —
Папльў па плыні.
Другі ашчэрыўся —
На сцюжы стыне.
А я, прасветлены дыханнем
Зямлі асенняй,
Жыву прымроеным
чаканнем

Эпоха сталасці —
Нагоніць скруху.
Ліміт трываласці —
Пагібель духу.
Мне жыццязлюбства
памагала —

Пачуццям келіх.
Зноў — тое ж глупства,
быццам мала
Было ў цябе іх!

І зноў змагаешся
З апошняй рэштай
І як мага яшчэ
Шукаеш нешта.
Міжволі ў згадках завітаеш
На вечар казак,
Пакуль урэшце не згадаеш
Пра абавязак.

Не ззяе краскамі
Лужок забыты.

Ты абавязкамі
Па горла сыты.
Яны шасцёркай хуткіх
коней
Мільгнулі недзе.
З усмешкай горкай мрой
пагоня
Імчыць па следзе.

Вось вам гісторыя
Жыцця зямнога.
Гляджу на зоры я —
Між іх дарога.
Дарога вечная, жаданая,
Як таямніца.
Па ёй сумуе і душа мая —
Дзе каласніца?

Дабранач

Вечарэ. Спала спёка.
Сонца — нізка, дом —
далёка.
Крок — павольны, шлях —
няўмольны.
Ледзь іду — стаяць
няздольны.
Азірнуўся задуменна —
Сенажаць! І копы сена
Шэпчаць мне:
“Застанься нанач...”
Я ж адказваю: “Дабранач!”

Вось сядзіба. Ёсць вадзіца.
І ўдавіца-маладзіца
На дварэ карову доіць...
— Можна сэрца заспакоіць? —
— Чым? — пытае. —
Сырадоём?
Ці якім другім напоём?
Калі што, адыдзеш занач...”

Дык чаму кажу: “Дабра-
нач”?

Чым то дзеіцца на свеце,
Што не роўна дзеле Бог!
Багушэвіч

Калі дзеліць не роўна сам
Бог,
Дык чаму ж ён мяне
абыходзіць?
Што, світае? Заранка
ўзыходзіць!
Ані ценю журбы і трывог.

Ззяе далеч студзёнай расой,
Маё сэрца трыміць
летуценнем.
Змрок світальны прыкінуўся
ценем —
Золак бліснуў агністай
касой.

Стук у сэрца... Што гэта?
Прамень?
Самы першы?
Пунсовы-пунсовы?
Змрок таксама на свеце
часовы!
Цішыня... Нараджаецца
дзень.

Адыходзіць журба
ў небеціць,
Разлілася па сэрцы
лагода...
Роўна дзеліць не Бог,
а Прырода:
Бог — надзея,
Прырода — жыццё!

Аксана СПРЫНЧАН

Вершы з Віліі

Цябе няма,
як вострава маленькага
на картах.

А я
знайшла...

Паглядзелася ў люстэрка
і ўбачыла цябе...

На вуснах — захады сонца,
якія ты збіраў усё жыццё,
нос — як самая вялікая гара,
якая скарылася,
бровы — густыя лясы,
дзе ты любавайся
рыжымі вогнішчамі
маіх вачэй,
а зранку бачыў пад імі
навальнічныя нябёсы,
доўгія валасы пошукі —
цёмныя ад каранёў
і светлыя бліжэй да зямлі...
Паглядзелася ў люстэрка
і ўбачыла цябе.

А ты стаяў побач
і з натхненнем агучвай
сваю тэорыю:
«Жанчына заўжды
бачыць у люстэрку
свайго мужчыну...»
І не бачыў,
што зараз ты —
мой...

Я цябе абдымаю,
як імклівая Вілія востраў,
на якім мы схаваліся

ад свету, якога няма
без буслоў і чабору,
і соснаў, і сноў...
дзе мы ў вогнішчы
спалім Парыж,
і не будзе шкада...
Ты не можаш
сысці ад мяне,
як ад Віліі востраў...
Я цябе абдымаю,
імкнучыся да...

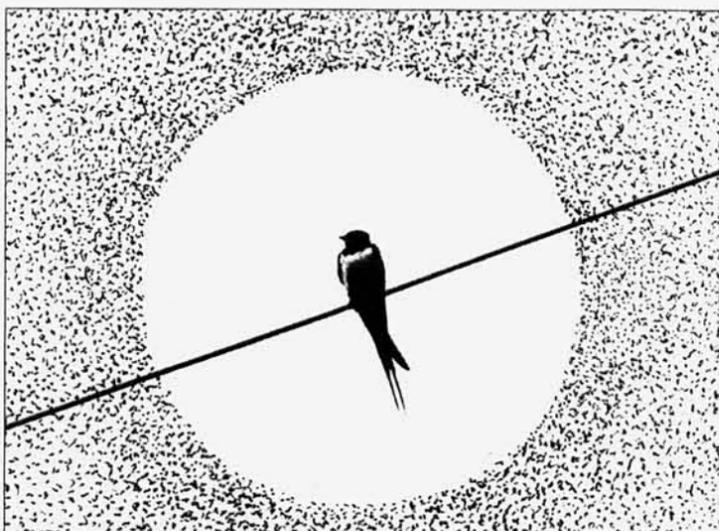
Дождж над Віліяй.
Яна, нібыта сабака,
віляе хвастом
ад радасці.

Аблокі і купалы
аднаго колеру —
срэбныя.
А ты не бачыў гэтага,
бо не хадзіў да царквы,
сядзеш і чакаў мяне.
Вярнулася,
а скроні твае —

срэбныя,
як аблокі
ў Віліі...

У тваіх вачах
убачыла кроплю

тае цішыні,
якой бы мне хапіла
на ўсё жыццё,
і ціха,
каб самай не пачуць,
вымавіла:
«Не губляй яе
на мяне...»

Мікола СТАРЧАНКА

Душа

Я выгарнуў сваю душу,
Сяджу над ёй і плачу...
Вазьму аловак, напішу,
Што на душы я бачу.
Вось цымяна адлівае соль —
яна акамянела.
Дык гэта ж мой заўсёды
боль!

Цыганка

На памятым чыста ганку
У дзіцячыя гады
Варажыла мне цыганка
За краец з лебяды.
На далонь яна кідала
Вочы чорныя свае,

Лёс шчаслівы абяцала...
Моўкі слухай я яе.
Час мінуў. Цяпер з унучкай
Я па вуліцы хаджу.
“Дай, харошы, тваю ручку,
Я табе паваражу”.
Усміхнуўся я на гэта,
А яна лагодна так:
“Пашкадуй ты маіх дзетак,
На цукеркі дай ці як?”
Лёгкі хлеб... Які ён горкі,
Не здабыты мазалём.
“Дзеду, дзеду! Пойдзем
з горкі”...
Б'ецца ўнучка матылём.

Жыццё

Першы крык —
апавяшчальны:
Я прыйшоў у гэты свет.
Смех дзіцячы — смех
крыштальны,
У жыцці святлейшы след.
Ды не вечнае дзяцінства —
Следам сталасці пара,

Раздзяляецца адзінства
І спакою і двара.
А жыццёвыя пункціры —
Спрасаваныя гады,
Нібы тыя птушкі ў вырай
Адлятаюць назаўжды.
Якім будзе крык апошні —
Не пачую я сябе.
Хай яго пачуюць пожны
Ў чорнай восеньскай журбе.

Шчасце

Што такое шчасце?
Многа ёсць адказаў
На пытанне гэта
Разных мудрацоў.
Вось і я спрабую,
Можна, мне ўдасца
Неяк падступіцца
Да яго высноў.
Шчасце чалавека
Ты я разумею:
Прадаваць не трэба,
Перш за ўсё, сябе.
Нішто ніколі,

Нат пад болем здэкаў,
І яно заўсёды
Будзе у цябе.
Калі будзеш цвёрдым,
Нібы крэмень духам,
То сяброў таксама
Ты не прадасі,
Лепш на смерць
Ты пойдзеш
З галавою гордай,
Чым у ката станеш
Літасці прасіць.
Шчасце — жыць для іншых,
Жыць сярод шчаслівых
І страчаць з надзеяй
Сонца ўзыход,
Шчасце, калі поле
Вольным ветрам дыша
І не знае гора
Родны твой народ.
Шчасце — многа ведаць,
Злу не падавацца
І страчаць сумленых
У жыцці людзей,
І заўсёды верыць,
Што ад тваёй працы
Некаму цяплець.

То дерево трясёт, которое с плодами.

Н. Колмагоров

Выправдаўшы мужчына на працу, Ірына Паўлаўна, як заўсёды ў суботу, узлася за ўборку пакояў. Хата была па вясковых мерках вялікая — пяць пакояў, а рук жаночых, — адны. І мужчынскіх, праўду кажучы не больш. Паўлаўна пабег у шэсць трыццаць. Восень — работ у калгасе восем. Хоць у механіка: калі іх менш?

Яе рукі рабілі сваю звыклую справу, думкі ж былі аб іншым...

Раман Іванавіч ніколі не быў песімістам, яна таксама. Тым і дыхалі на дзетак з калыскі. Такімі, здавалася, яны і выраслі. Не са слоў завоілі — без натуры не выцягнулі і рыбінку... з Паклеўкі. Самі выбралі шляхі-пуцявінкі. Не вельмі пераборліва. Ян і Аня, іх сямейныя сонейкі заўсёды адштурхоўваючыся адно ад другога, як аднайменныя зарады электрычнасці, выбралі адзін шлях — у настаўнікі. І не толькі прафесію — спецыяльнасць адну — гісторыя. Універсітэт — таксама адзін, у маладзенькім на чвэрць стагоддзя іх старэйшым, горадзе Ноўску. Яна не раз малілася — Гасподзь гэдзак спрыяе: дзеткі на вачах адзін у другога, хтосьці тэлефануе — пра абодвух ведаеш. Апора і абарона для Анечкі — час цяпер гэты няласкавы. А ўжо адведзеш калі — сэрца і зусім спывае. Дачушка заўсёды на шыю кідаецца і цягне ў сваю «бастылію». Ян — стрыманей, паважней — мужчына і на два курсы старэй, нясе сумкі за імі. Праўду кажучы, Янаў інтэрнат ёй больш даспадобы. Там не ціснула грамаддзе паверхай — чатырнаццаць. Няма вузенькіх, цёмнаватых калідораў,

Есці ўсе хочучы: настаўнікі, рабочыя, вы салдаты, а не адны чыноўнікі. Харчовая бяспека...

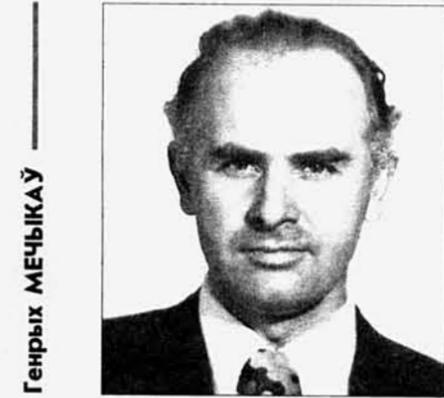
— Бацька, ты на самай справе не разумеш, ці дэмагогія нагэтулькі пранікся?

— Што я не разумю? Што? Гэта ты не разумеш — бюджэт не гумовы! Усім вазьмі ды пакладзі. А дзе ўзяць? Вы, гэтыя разумнікі: ведаеце колькі прадпрыемстваў не плацяць падаткі? Стратныя. Энергараэсурсы...

— Ведаю — я — грамадазнаўца. Больш за сорок адсоткаў і тэндэнцыя захоўваецца. Тры гады таму стратных было нямногім больш дзесятка часткі...

— Восі! А вы...

— Дазволь, калі ласка, скончыць, бо не зразумееш. Вы, чыноўнікі, магчыму нацыянальную ідэю: Радзіма — інтэлект — дабра-

Генрых МЕЧЫКА

Гісторыя

Апавяданне

пераходу ўвер-уніз, не вельмі зразумелых пляцовак супраць дзвярэй у пакоі. Кажучы, — праектавалі гэтую «бастылію» студэнты будаўнічага факультэта, фантазіі не абмяжоўваючы.

Ужо другі год у тым Ноўску іх «малая» адна. Учора Ян «адрэпартаваў» — з'явіўся на цэлых дваццаць пяць сутак у відпуску. Памежнік. Сяржант. Ледзь не два метры росту. Твар ружовы, але падсмаглы, не тое як ва ўніверсітэце ці ў гімназіі. Сам выбраў у якім войску служыць. Зараз такі парадок. І служыць, выходзіць сумленна — тэдняў пару таму, камандзір часці даслаў пісьмо-падзяку бацькам. На выбар дзе служыць, хутчэй за ўсё цяперашняе асяроддзе падзейнічала. Нарадзіліся дзеткі ад граніцы далёка — выраслі — вось яна побач пралегла. А не перазаджалі нікуды. Да бацькі, у выканкам камандзіры-пагранічнікі па справах прыязджаюць. Рэжымная зона. У школу іх, салдацікаў, запрашаюць. Сталі мясцовымі, сваямі. Крута ўсё ў іх жыцці змянілася.

Вось і Ян учора ашаламіў. Мяркуе-думае: куды пасля арміі пайсці? Яшчэ год таму ўсё здавалася надзейным, вырашаным. Выкладаў сваю любімую гісторыю ў тым жа маладзенькім горадзе, дзе і вучыўся. У гімназію ўзялі са студэнцкай лаўкі. Праўда, зарабляў — кот наплакаў. Але размовы ішлі, газеты пісалі — пераглядаюць, павышаюць стаўкі выкладчыкаў. Пазайчора — заехаў у сваю гімназію наведзець, распытаць. Як ні старалася дырэктарка зацкавіць, падбадзёрываць — калектатар упарта налічваў: шэсцьдзят з чымсьці, як зараз канкуць, умоўных адзнакаў. Вось і жыві маладая сям'я. Пладзіся. Нарачаная, Олечка — аднакурсніца Яна, а яшчэ і вулгал нейкі ж здымаць трэба. Надзеі атрымаць жыллё — амаль нуля.

Раман, выслухаўшы, адразу вердыкт вынес:

— Не наважвайцеся і думаць.
— Пяць год дапамагалі і яшчэ дапаможам.
— Колькі? — не па-дзіцячы, цвёрда спытаў Ян.

— Дакуль стаж з'явіцца, катэгорыю атрымаеце.

— Нам ужо па дваццаць чатыры. Трэба пра дзіця думаць. Ці да катэгорыі адкаласці? Тады мы не народзім, і, увогуле, — два настаўнікі і сям'я — не пражыць. З дванаццаці хлопцаў нашай групы ў школах — ніводнага, толькі аднакурсніцы.

Кінуць любімую справу: два гады рыхтаваўся, пяць вучыўся і... — бацька пераходзіў на чыноўніцкі тон. — Ды вы дзяржаву разорыце. Колькі твая вучоба каштуе?

— Няма, — згаджаўся сын.
— Восі, вось. А вы? Хутка рашаеце, — усё больш пераканана гучаў голас бацькі.

— Не мы, а вы ўлада, сяцэце галіну, на якой усё трымаецца, — зірнуўшы на бацьку як настаўнік на троечніка, прырчыў Ян.

— Якая галіна?! Вунь Павел часам па тры месяцы не прыносіць ні капейкі, як і ўсе калгаснікі. А ў іх, бесперапынна вытворчасць. На іх, сапраўды ўсё трымаецца.

быт успрымаеце?

— Куды ўзняў! А прычым тут твая зарплата? Ці нацыянальная ідэя не ўсталоецца, калі Яну не прыбавіць заробак?

— Размова ідзе не аб Яне, а аб настаўніку, яго ролі. Падобна — банальныя ісціны трэба для цябе паўтарыць. Для прагрэсу найгалоўнейшай састаўляючай з'яўляецца псіхалагічна здаровае, палітычна стабільнае грамадства. А хто фармуе грамадзян, іх погляды? АМАП? Суддзя? Турма? Як ні размяркоўвай — а пасля сям'і — дзіцячы садок, школа. Настаўнік! Там, дзе гэта разумелі, — грамадства квітнее, там не палова прадпрыемстваў стратныя пры тым жа кошыце энергараэсурсы, а эканамічны чуд...

— І дзе ж гэты чуд, дазволіце даведацца, паважаны грамадазнаўца-гісторык? — не шкадуючы сарказму перапыніў Раман Іванавіч. — Дзе гэта змаглі ў збудналай краіне з амаль разбуранай эканомікай, настаўніка забяспечыць так, як ён хоча?

— Там, дзе не па жаданні, а па мадэлі, па нацыянальнай ідэі, калі хочаш...

— Дакладней...

— Даслухай, увасабленне нацыянальнай ідэі — гэта па сутнасці — гісторыя любой краіны. Ты гэтага не разумеш, ты — жадаць могуць толькі чыноўнікі: вялікія, меншыя. Даслухай. У кожнага народа дзве духоўныя калыскі: царква і школа. Але ні там, ні там, нельга атрымаць патрэбны вынік без прыцянення высакародных, таленавітых людзей, патрыятаў сваёй краіны. Пакуль жа, нацыя спаўзае па схіле духоўна-маральнай дэградацыі. І гэта не ўсё... Даслухай. Імунітэт супраць духоўных ін'екцый сумніцельнага кшталту, якім мы падсілкоўваемся, як у царкве, гэтак і ў школе, знарок ці па няведанні: хто прышчэпіць? Чыноўнікі? Міліцыя? Тыя ўстановы, што я называў вышэй? І педкалектывы ў складзе якіх дзевяноста — дзевяноста пяць адсоткаў жанчын, нават калі ім перастаць думаць з чаго абед гатаваць, дзетак апранаць, не пад сіпу быць адным са спудоў, што дзяржаву трымаюць. Колькі год вы, чыноўнікі, аб рэфарме адукацыі гаворыце, пішаце? А павозка, пакуль, паперадзе каня. Даслухай. А дзе я бачу? На жаль, сваямі вачыма нідзе. Але спадзяюся, а чуць — чуў і ад цябе, — бацька ўтаропіўся ў сына, нават на крэсле пасунуўся, моўчы пытаючы. — Пазалеташні год, калі прыехаў з Нямецчыны, ты сам казаў — немцы пачуўшы, што ў цябе двое дзетак настаўнікамі будуць з павагай паказвалі вялікі палец. Што ў іх, настаўнік, акрамя годнай аплаты, мае гаранты большыя, чым у нас дэпутат.

— Куды хапіў, — амаль радасна выдыхнуў Раман Іванавіч, урэшце паставіць сына на месца. — Бачыў бы ты іх эканоміку, яе эфектыўнасць.

— Бацька, галоўнага ты не зразумеў, ні там, ні зараз. Канцэпцыя развіцця, ці мадэль, як цяпер кажучы, у Германіі прымаюцца ў той час, калі краіна ляжала ў руінах, нацыя была падзеленай, маральна спустошанай, але яны пралічылі, зразумелі, як скарыстаць галоўны

рэсурс — інтэлект. Як танней умацаваць правасядомасць: АМАПам, ці выхаваннем? Як, урэшце рэшт, выключыць рэстаўрацыю дыктатуры, адрадыць нацыянальную годнасць, здаровы патрыятызм? Выявілася — самы танны, надзейны, даўгавечны сродак — паважаны, паважаючы сябе настаўнік.

Раман Іванавіч ускочыў, забягаў па гасцеўні, дзе, з выпадку, быў накрыты стол. Павел не ўмешваўся, але было відаць — згодны з братам, і ўрэшце прамовіў:

— Я не за тое, каб матэрыя скарала дух, але...

— Хоціць вам сёння! Усе праблемы не вяршыць. Раніца за вечар... Яшчэ хоціць часу ўзважыць. Яну — чатыры месяцы даслужыцца. Хто яшчэ даядаць будзе? Усё застывае, — старалася адцягнуць увагу, змяніць тэму Ірына Паўлаўна.

Раман Іванавіч, адчуваючы сваю абязброенасць перад аргументацыяй, зрудыццяй сына — кінуўся ў сад.

***

«У спальню Раман вярнуўся, калі выключылі святло. Варочаўся доўга. А раніцай гадзінка лішняя не даў дзіцяці адпачыць. Узгарэлася яму гэтая лазня. «Рабсіла танная — трэба скарыстаць», — папракала ў думках мужа Ірына Паўлаўна. Час прывыкаць. Малыя дзеткі... А якія тут няшчасці, праўду кажучы? Тлумачыў жа бацька — дапаможам. У яго, як для вёскі, аклад — пражыць можна. Чыноўнікі, што пры той, што пры сённяшняй уладзе — не жабруюць. Вунь калгаснікі — тыя сапраўды. Працу сыноў яна параўноўвала па-хатняму: Паўліку цяжэй. Праца грубая,

робяць самі: мыюць, прыбіраюць, нават абедны гатуюць. Маленькім дапамагаюць старшакласнікі. Адзіны тэхработнік на школу — адказная асоба: за прыборы, інвентар, прадукты. А не падлогу мыць. У нас, іншы раз, іх да дзсятка на школу, дзе вучняў да сотні, а не тысячы.

Вярнуўшыся дадому, ён таксама апавядаў кіраўніцтву, калегам аб гэтым. Слухалі без цікаўнасці. Ніводнага ўдакладняючага пытання, толькі хтосьці заўважыў: «То ў іх». Потым і сам забывацца стаў. А сын вось помніць... Здаецца, цешыцца трэба. Якімі катэгорыямі думае! Нацыянальная ідэя яго хвалюе. Але штосьці перашкаджала. Крыўда? Рэўнасць? Ягонья падыходзіць? Малы круціцца дзень і ноч, ламаем галаву: як выжыць? Самыя вялікія даўгі: за электрычнасць, харчаванне, паліва ў аддзеле адукацыі. Зарплата, якая ні ёсць, ледзь выплачваем. Але з другога боку, калі думаць толькі як выжыць, а не жыць... А можа, ад сённяшніх свабод ягонья патрабаванні?»

Дзень быў сонечны. Канец верасня. Тут, у нізіцы, вечарок не адчуваўся. Рабілася цёпла. На скошаным, ужо двойчы, поплаве, ля рэчкі Паклеўкі тоўпіліся буслы. Іх назбіралася больш дзсятка. Толькі ўгледзеўшыся можна вызначыць, хто з іх сцяглеткі: «Зяццелія «абмеркаваць» пералётную кампанію», — лічыў Раман Іванавіч. Ян, у гэтым малюначку флары і фаўны, бачыў іншае — бесперапынны рух часу, рытм жыцця. Нельга спыняцца.

Аб учарашняй размове ні ён, ні бацька, не напаміналі. Перакідваліся толькі рэплікамі: «трымай», «дай», «узлялі». З падручніка псіхалогіі Ян ведаў — змяніць стэрэатып мыслення, тым больш звычкі, гэта не лазно перабудаваць.

Жывыя пераўтварэнні, як і час, не стаялі на месцы. У садзе, сагрэтыя сонейкам перапоўненыя сокамі, зрэдку з галін адрываліся яблыкі летніх сартоў. Тады Ян выпростаўся, прыстаўляў рыдлёўку да сцяны траншэйкі (капалі пад новы падмурак), ледзь дакрануўшыся дзірвана, спружынаю выкідаў цела на паверхню. Ён і раней любіў збіраць пераспелыя яблыкі. Сёння яны самі прасіліся на язык — апетыт жа салдаціка — асабліва на садавіну.

Чарговы раз кінуўшы вокам у шырокае акно, Ірына Паўлаўна незадаволена зазначыла: «Ну і тэмп узьёў «стары». «Стары» разважаў пра іншае. У той раз, калі будаваліся, працы было шмат, а часу — прыгаршчы. Сёння наадварот: рабочыя рук і часу стае. Пад вечар, калі трэба будзе заліваць бетон у падмурак, яшчэ Павел падыдзе. Гэтую «будоўлю» ён распачаў не столькі ад патрэбы, колькі з «раскошы». Дзе сёння па тры дужых мужчыны ў хаце? Вось і раіць жонка вадаправод у лазню цягнуць, фінскія штурквыны для сухой пары зрабіць, заадно памяншаць падмурак, замест таго, часовага, пакласці новы вянец. Будаўнічую працу падабаў і Ян. Гэта вам не сад узгадаваць — пакуль ураджаю дачакаеш... Тут жа, што ні зрабіў — адразу відно. Уменне ў яго, як і ў бацькі, з будатрада студэнцкага.

Спорна рухалася праца. Характары ў іх падобныя — падганяць не трэба. Сонца дасяга ла поўдня. За працай, падысхаючы траншэйка пачала асыпацца ручайкамі шэрай сумесі, яе тут жа трэба было запаяць каменнем, альбо, як кажучы будаўнікі, буціць.

Ян не пачуў, як нечыя далонькі шчыльна затулілі вочы. Пацягнула лёгкім водарам парфуму, чымсьці знаёмым.

— «Малая», — здагадаўся брат. Далонькі не адпускалі.

— Ну, сонежка, — дражнячы-пераймаючы маму, скараўся ён. — Ты скуль звалілася? — лёгка вылузнуўшыся з вузенькай траншэйкі, стаў побач з дзвючынай у шэрых штанах, беленькай майцы. Быў ён на галаву вышэй.

— Ну, восі! Як я цябе пацалую такога вялікага? — уважліва разглядаючы брата, — пыталася Аня. Быццам дзіця, пад пашкі, Ян узняў яе крышчу вышэй свайго твару:

І расці ты перастала, і лёгкая бы пушынка: усё навукай сябе сушыць! Дарэмна — Сухамлінская, Шаталавы жаночага роду не бываюць.

— Не сушу. Глядзі які загар, — адвяла вочы на шакаладныя рукі, плечы. — Не тое што ты, белы, быццам снег, — крыху пакрыўджана на заўсёдня напаміны аб мужчынскіх перавагах, адказала Аня. — Пусці.

Пакуль яна прама ў траншэйку цапавала бацьку, з'явілася Ірына Паўлаўна:

— Бачу — шматлюдна ў вас. Адпрасілася? Як добра! Сваю лазню раскідалі — у суседзьяў памыемся. Як твая практыка? Якія твае ліццэсты? Не боязна? Адразу ў ліцэй. Цяжка? — не магла спыніцца радасна-ўзбуджаная маці. Абхапіўшы дачушку левай рукою, яна не адрывала шчаслівых вачэй.

Так, было на каго глядзець. На ўсіх. Ян — выпітая маці: тварам, толькі вяснянкі няма ля прамога носа, гэты ж светлавалосы, такі ж сінія вочы. Аня — гібрэд, як жака Раман Іванавіч, аграном. Падбародак з ямчакі, сакватія вусны, бацькавы. Вяснянкі, белазубая усмешка — мамыны. Носік — ні мамін, ні татаў — свой, кірпаты.

Свет мірнага Міра

Паводле новай навуковай версіі, Мірскі замак будаваўся зусім не з абарончымі мэтамі. Аналіз геапалітычных змен, якія папярэднічалі яго з'яўленню, дазваляе вельмі памяркова разважаць пра гісторыю гэтага помніка нашай мінуўшчыны — аднаго з найбольш загадкавых і, скажам так, супярэчлівых.

Мірны Мір... Другі год запар Беларускі фестываль мастацтваў жывіць свежымі романтичнымі паведамі атмасферу ціхага старадаўняга мястэчка, у якім сёння не налічыш і трох тысяч насельнікаў, але назву якога ведае вялікі цывілізаваны свет. Ведае дзякуючы менавіта замкаваму комплексу, уключанаму ЮНЕСКА ў Спіс сусветнай прыроднай і культурнай спадчыны.

Памятаеце? Тая, надзвычай важная для міжнароднага прэстыжу нашай краіны падзея, што афіцыйна і ўрачыста пазначыла новы статус мірскіх мураў, адбылася ў

ліпені 2002 года, калі з дзелавым візітам прыехаў на Беларусь Генеральны дырэктар ЮНЕСКА К.Мацуры. Выступаючы на цырымоніі адкрыцця ў Міры адпаведнай мемарыяльнай шыльды, ён падкрэсліў, што тамтэйшы замак ужо ўвайшоў у сусветную спадчыну і сёння стаіць побач з егіпецкімі пірамідамі, з каньёнамі ЗША і некаторымі іншымі помнікамі — адметнасцямі цывілізацыі. Віцэ-прэм'ер Беларусі У.Дражын, гутарка з якім адбылася ў нас неўзабаве ("ЛіМ", 27.09.2002г.), сказаў тады літаральна так: "Гэта, безумоўна, падзея не мясцовага значэння — гэта падзея агульначалавечага кшталту... Гэта ўскладае адказнасць і на ЮНЕСКА — арганізацыю, якая патрануе навуку, культуру, архітэктурную камунікацыю, — і на Рэспубліку Беларусь, якая павінна працягваць працу па рэстаўрацыі гэтага помніка. Беларусь цяпер павінна рабіць усё, каб Мір стаўся таксама месцам правядзення міжнародных самітаў і месцам для прадстаўніцтва ЮНЕСКА ў Беларусі. І каб ніколі не паўтарыліся тыя старонкі гісторыі, калі ля замкавых мураў сыходзіліся ў бітвах ваяры. А каб каля гэтага замка сыходзіліся людзі, якія цягнуцца да культуры, да ўзораў старажытнага дойлідства. І ў цудоўным архітэктурна-ландшафтным асяроддзі вырашалі б праблемы далейшага развіцця добрых традыцый і росквіту цывілізацыі. І, канечне ж, — праводзілі б святы".

Асаблівы статус Міра ў той жа год пацвердзіўся рашэннем урада прэсцы там Дзень беларускага пісьменства. Праз 8 месяцаў у абноўленае да непазнавальнасці мястэчка прыйшло і новае свята: Беларускі фестываль ма-

конваешся ва ўжо відавочным. Фестывальны рух — найважнейшы складнік актуальных дзяржаўных праектаў. Фестывалі ў т.зв. малых гарадах — гэта і падмурак, і крылы стваральных спраў, звязаных з адраджэннем і захаваннем нашай культурна-гістарычнай спадчыны — дзеля годнай будучыні Беларусі.

Вакол Мірскага замка і аднайменнага фестывалю віравалі самыя розныя плыні нашага стракатага жыцця. І ўражання складаліся адпаведныя. Захапленне выклікае само мястэчка. З яго двухпавярховымі сярэднявечнымі камяніцамі, падобнымі да маляўнічых ілюстрацый з добрых кніжак дзяцінства. З казанымі фантазмам яго знакамітага замка, на фоне якога, нібы ў гістарычных дэкарацыях, цячэ няспешнае жыццё. З яго базавымі алеймі, дзе старыя, пакручаныя, нібы ліяны, галіны мудрагеліста сплятаюцца і нават кладуцца долу, аздабляючы высокую траву сваёй пыльнай бледна-ружовай квеценню. З яго чарназёмнымі падворкамі ды рознакаляровымі ад ранішняга дажджу брукаванкамі, пасярод адной з якіх можна заўважыць выразны абрыс вялізнага чырвонага каменя ў форме сэрца...

Але хіба ўпрыгожваюць гэтую выспу садоў, кветнікаў, даўніх "цацак" — дамкоў і муражных ваколіц назвы пасялковых вуліц: Чырвоная-армейская, Танкістаў, Кастрычніцкая і Першамайская, Ленінградская і Маскоўская, Пянерская і Кірава... Ці не здаецца культурнай грамадзе, што даўно ўжо тэрба замяняць колішні таталітарны "джэнтльменскі набор" на годную беларускую, тутэйшую тапаніміку?

Тым часам у самім замку ад-

быўся вернісаж "Прысвячэнне Міру": мастакі Л.Дударэнка, У.Сулкоўскі, В.Баранцаў ды Л.Гандыш прадставілі свае работы, пераважна ўжо гэтага года, са знаёмымі выявамі старажытных архітэктурных помнікаў. (Не ў крыўду прафесіянікам заўважу, што з большай цікавасцю разглядала я маляванне выкладчыкаў мастацкіх школ Гарадзеншчыны, якія прывезлі свае самабытныя шчырыя карціны на фестывальны кірмаш рамёстваў).

Дванаццаць дакладаў паяднала тэма "Мірскі замак як культурна-гістарычны феномен XV-XX стст. Новыя далягляды" — прадмет пошукаў, даследаванняў і разваг удзельнікаў навукова-практычнай канферэнцыі (навуковы кіраўнік — дырэктар Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі У.Пракапоў).

Цікавасць аўдыторыі выклікала першае ж выступленне — Д.Бубноўскага ("Мірскі замак. Таямніцы ўзнікнення, гісторыя існавання і перспектывы"), які найбольш верагоднай прычынай будаўніцтва замка ў надзіва зацішны, мірны гістарычны перываў назваў ганарлівых памкненні іпнічаў, тагачасных гаспадароў мястэчка. Больш канкрэтна — іх жаданне самасвердзіцца на землях, шматгадоваму цяжбу за ўладанне якімі яны ўрэшце выйграў. А колькі каштоўнай пазнаваўчай інфармацыі змяшчаў апавед Н.Высоцкай пра надзённыя праблемы ўзнаўлення і абсталявання замкавых інтэр'ераў. Праблемы велізарныя! Да прыкладу, адно крэсла XVI ст. каштуе не менш як 100 тысяч долараў. Але дзяржава мусіць знайсці грошы на тое, каб Мірскі замак зрабіўся высокакаласным помнікам, адпаведным свайму сусветнаму статусу, і гэта магчыма толькі праз набыццё "подлинников", якія, дарэчы, і прывабляюць замежных турыстаў, і выклікаюць увагу спецыялістаў.

Ля мірнага Мірскага замка (дзе, праўда, трохі пастралілі з арбалета сучасныя рыцары) к вечару сабралася асабліва публіка: урачыста адкрываўся фестываль, арганізатары якога абцягалі вялікі, амаль

пяцігадзінны, канцэрт. Праўда, музыка гучала ў мястэчку цэлы дзень: на сцэне амфітэатра выступалі калектывы навучальных устаноў Гарадзеншчыны, сярод якіх узорны хор "Камерата" Слонімскай дзіцячай школы мастацтваў, квартэт трубацоў "Дэбютанты" Лідскага музычнага вучылішча Камерны ансамбль выкладчыкаў і хор навучэнцаў Смаргонскай ДШМ імя М.Кл.Агінскага...

А на галоўнай, вечаровай фестывальнай сцэне вялі рэй лепшыя прафесійныя музычныя калектывы і салісты краіны. Камерны аркестр і ансамблі ("Сірынкс", "Інтрада", Актэт салістаў на драўляных духавых інструментах), што працуюць пад крылом Дзяржаўнага канцэртнага аркестра Беларусі. Нацыянальны акадэмічны народны аркестр імя І.Жыноўча (мастацкі кіраўнік М.Казінец) з дырыжорам А.Высоцім, салістамі В.Скорабагатавым, Р.Палішчук, Л.Лют ды інш. Дзяржаўны акадэмічны сімфанічны аркестр РБ, "Гродзенская капэла" пад кіраўніцтвам У.Борматава і Аркестр народных інструментаў Магілёўскай абласной філармоніі з маэстра Л.Івановым...

Прысвячаўся канцэрт 185-годдзю з дня нараджэння С.Манюшка, нашага славацкага земляка, які воляю лёсу ўвайшоў у гісторыю музычнага мастацтва як польскі кампазітар-класік. Вядучая і каментатар праграмы В.Дадзімава падкрэсліла, што такія фестывалі, такія канцэрты маюць істотнае значэнне для асэнсавання нашай мастацкай спадчыны, вяртання яе ў нашу культурную свядомасць, наданне ёй новага творчага дыхання, бо лепшыя выканаўцы краіны лічаць за гонар іграць і спяваць старадаўнюю беларускую музыку. А што наконт асобы С.Манюшка... Доктар мастацтвазнаўства В.Дадзімава мае падставу меркаваць, што ён найперш — беларускі кампазітар. Бо як творца ён сфарміраваўся на беларускай зямлі, тут набываў свой т.зв. слыхавы досвед, зазнаў тыя пласты беларускага фольклору, "першагуку", якія жывілі яго музыку. З 53-х прахытых ім гадоў толькі апошнія 14 Манюшка знаходзіўся ў польскім асяроддзі, прыехаўшы ў Варшаву ўжо сфарміраваным, сталым творцам, які, між іншым, раней нідзе не мог чуць аўтэнтчны польскі фольклор...

Свята ў Міры — на два выхадныя: назавтра яго імпрэзы прысвячаліся Міжнароднаму дню абароны дзяцей. А стваральнікі Беларускага фестывалю мастацтваў ужо на пачатку новага тыдня пачалі складаць план будучай сустрэчы.

С. БЕРАСЦЕНЬ
Фота А.Шаблюка

Майскія фанфары

60-годдзю вызвалення Беларусі ад фашысцкіх захопнікаў прысвячаўся Трэці рэспубліканскі фестываль духовай музыкі "Беларускія фанфары 2004". Прайшоў ён у Баранавічах, сабраўшы на святочным парадзе не толькі лепшыя аматарскія калектывы нашай краіны, але і гасцей з Шаўляя (Летува), Бела-Падляскі (Польшча) ды Новавалынска (Украіна).

Як паведаміў карэспандэнт "ЛіМа" галоўны спецыяліст Упраўлення ўстаноў культуры і на-

роднай творчасці Міністэрства культуры Беларусі Алег Скарына, тры дні горад поўніўся маляўнічымі святам духовай музыкі. Цырымонію яго адкрыцця ўпрыгожыў выдатны прафесійны калектыв — узорна-паказальны аркестр Узброеных Сіл РБ, які ўзначальвае А.Фёдарэў. Парадаваў сваёй высокакласнай іграй Баранавіцкі гарадскі канцэртны аркестр пад кіраўніцтвам В.Прадуна. Наогул, горад спалучыў правядзенне фэсту з традыцыйным, наладжаным ужо 22-гі раз, святам "Баранавіцкая вяна". Таму перада месцічамі выступалі шматлікія мастацкія калектывы, зоркі беларус-

кай эстрады. На пляцоўках мікрараёнаў ігралі духовыя аркестры, працавалі кірмашы рамёстваў, гандлёвыя рады...

Адбыўся і традыцыйны конкурс аркестраў, які ацэньвала прадстаўнічае журы: прафесары Б.Пянчук, Л.Муранаў, В.Волкаў (старшыня) ды інш. 1-е месца сярод дарослых артыстаў-аматараў атрымаў калектыв Жлобінскага ПК металургаў (кіраўнік А.Брэўс). На 2-м — духовы аркестр Мінскага палаца дзяцей і моладзі (кір. А.Суханаў). Сярод калектываў дзіцячых лаўрэатам 2-й прэміі названы ўзорны духовы аркестр Парэцкай ДМШ Гродзенскага раёна (кір. В.Сак), а на 1-м месцы — узорны духовы аркестр Вілейскай ДМШ Мінскай вобласці (кір. Ф.Гур).

Істотна, што, акрамя дыпламаў і фестывальных сувеніраў, лаўрэатам уручаліся грашовыя прэміі. Сярод узнагароджаных было і шэсць салістаў: інструменталісты, вакалісты з Вілейкі ды Парэчча, з Паставаў і

Жлобіна. Узорны духовы аркестр Пастаўскай школы-інтэрната для дзяцей-сірот (кір. Л.Косаў) не заняў прызавога месца, але атрымаў дыплом і грашовую прэмію за паспяховы ўдзел у фестывалі ды значную выхавальна-творчую работу. Прэмія аказалася і прыемным сюрпрызам, і рэальнай матэрыяльнай падтрымкай для дзяцтва, якая адразу паспяшалася зрабіць неабходныя пакупкі, што расчуліла нават "судзейскую каманду".

Уражліва і пазнаваўча прайшлі заняты творчай лабараторыі. Прафесар В.Волкаў раскажаў пра сучасныя напрамкі ў духовай музыцы, паказаў фільм пра Лонданскі духовы аркестр, які выступае з эфектнымі шоу, кшталту сапраўдных танцаў музыкантаў падчас ігры на духа-

вых інструментах. Пра творчыя магчымасці камерных духовых аркестраў вёў гаворку праф. Л.Муранаў. А званы У.Гром разам са сваім ансамблем "Гуды" паказаў, як можна выкарыстоўваць самабытныя народныя інструменты ў духовых аркестрах і ў сучасных аранжыроўках.

Завяршылася свята на мясцовым стадыёне "Лакаматыв", пакінуўшы надзею, што наступным разам — а гэта праз два гады — фестываль "Беларускія фанфары" будзе ўжо міжнародным.

С.ВЕТКА

Паразумеца праз тэатр

"Рэжысёры і драматургі: прынцыпы творчага ўзаемадзейня". Семинар на такую тэму арганізаваў Цэнтр беларускай драматургіі, што створаны летась пры Беларускам дзяржаўным інстытуце праблем культуры.

На семінары выступілі і тэатразнаўцы (А.Сабалеўскі, Л.Грамыка), і практыкі прафесійнай ды аматарскай сцэны (Р.Баравік, В.Баркоўскі, А. і В. Каткаўцы), і драматургі (А.Петрашкевіч, А.Ку-

рэйчык, А.Якімовіч і іншыя). Абмяркоўваліся праблемы рэпертуару, асабліва для дзіцячых калектываў, адзначалася неабходнасць аглядаў і фестываляў для аматарскіх тэатраў краіны. Гаварылася пра нізкі статус пісьменнікаў, што пішуць для сцэны, пра іх аддаленасць ад тэатральнага асяроддзя, пра такія дзіўныя феномены сучаснага тэатра, як "рэжысёрская драматургія".

У межах семінару адбыліся дзве прэзентацыі:

"Забіць Біла" — жорсткае кіно. Але гэта кіно Таранціна. Калі вы пойдзеце на канцэрт "Металікі", вы ж не будзеце прасіць гэтых гаўнюкоў зрабіць цішэй музыку? — каменціруе фільм яго рэжысёр, знаны амерыканец Квенцін Таранціна.

У ролях здымаліся Ума Турман, Дэрыл Хана, Майкл Мэдсэн, Люсі Ліу, Дэвід Кэрадайн, Соні Чыба, Кікі Курьяма. Абедзве часткі "Біла" прысвечаныя помсці і прасякнутыя самурайскім духам, духам Азіі. "Таранціна звар'я-

мужа, не мае ніякіх душэўных сіп на тое, каб праглядаць прынесеную дадому пошту і вывучаць змесціва даўгаватых жоўтых канвертаў. Канвертаў з напамінамі ад разнастайных фірм пра тое, што трэба яшчэ нешта некаму даплаціць. Вынікам яе тутгі ды ляноты робіцца бюракратычная памылка: Кэці як уладальніца дома, што перайшоў ёй у спадчыну ад бацькі, прыпісалі нейкія недаплачаныя падаткі, з-за якіх дом прадалі на аукцыёне. Купіў яго былы палкоўнік іранскай арміі, а цяпер —

зборніка п'ес "Кветка для анёла" (у ім змешчаны творы для дзяцей Г.Аўласенкі, З.Дудзюк, А.Дзялендзіка, М.Захаранкі, Г.Марчука, Л.Рублеўскай і многіх іншых аўтараў), і кнігі Ігара Сідарука "Віртуальнае зубрання". Лірычны настрой навеялі вершы прысутных паэтак, выступленні калектыву аўтарскай песні "Элегія" Вілейскага ДК, народнага тэатра "Жывое слова" педагагічнага ўніверсітэта імя М.Танка.

Прэрэктар БДПГК Р.Бузук, які вёў двухдзённы семінар, а таксама загадчыца Цэнтра Г.Каржанеўская заклікалі творцаў да супрацоўніцтва і ўзаемаразумення.

Вольга ПАЎЛЮЧЭНКА

халася ў школьніцу-лесбіянку Сэлбі. Знаёмства з Сэлбі аказваецца фатальным для Эйлін: намаганьчыся пачаць новае жыццё і сустрэўшы поўнае неразуменне з боку палюбоўніцы, апантанай патрабаваннем грошай на гулі, яна пачынае забіваць кліентаў.

"Монстр" — арт-хаўсная работа найвысокага класа. Намінацыя на прэмію "Оскар" (як лепшы фільм) і "Оскар", атрыманы Шарліз Тэран за лепшую жаночую ролю, — пацвярджэнне гэтага.

КІНАШОП

На экранах — стужкі Галівуда

цеў", — тлумачаць глядачам кінакрытыкі. Маўляў, ён зрабіў фільм пра тое, як Уму Турман забіваюць у час яе вяселля, потым яна чатыры гады ляжыць у коме, а затым устае і выпраўляецца помсціць сваім забойцам. Ляціць у Японію, у Амерыку, забівае, забівае і забівае. Фантаны крыві. Сады камянёў. Пісталет у пачку з папкорнам, самурайскі меч, у якім адлюстроўваюцца забойцы, калі наважваюцца напасці ззаду...

Квенцін Таранціна, як сплантаны паталагаанатам, ускрыў адрозны некалькі жанраў: самурайскае кіно, фільмы кунг-фу, спагэці-вестэрны, анімэ. І каб толькі жанраў: ускрытымі аказаліся цікавасць да цытат, мода на серыялы, флірт з Усходам.

"У маім фільме прысутнічаюць усе жанры", — гаворыць Таранціна. Дарэчы, Гамлет — таксама гісторыя помсты. Так. Гамлет. Быў такі самурай. Удала скончыў: памёр. Сапраўдны самурай мусіць жыць так, быццам ён памёр ужо. Сапраўдны кінарэжысёр павінен здымаць так, быццам усе астатнія ўжо памерлі.

Таранціна — з такіх. Яго кіно будучы глядзець, не счытаючы ніводнай цытаты. Нават не жадаючы ведаць, што дзеянне адбываецца ў Японіі. Гэта не важна!

эмігрант, чарнарабочы і гандляр начной крамы з прозвішчам Бехрані. Ён хацеў бы прадаць набытак па камерцыйным кошыце, крыху адрэстаўраваўшы, і такім чынам пачаць кар'еру рыэлтэра, пазбыўшыся сваёй галечы, за якую яму сорамна перадаць сям'ёй.

Кэці змагаецца за бацькаў дом, былы палкоўнік Бехрані — за выкананне абавязку перад родам. Канфлікт упіраецца, скажам так, у катэгорыю смерці. І гэта рэдкі выпадак у сучасным амерыканскім кіно, калі аўтар фільма паслядоўна і сур'ёзна даследуе драму...

Рэжысёр фільма "Монстр" — Пэці Джэнікінс, у ролях — Шарліз Тэран, Хрысціна Рычы, Брус Дэйн.

Проста дзіў даешся, на што здатныя небажыхары Галівуда дзеля таго, каб раз на год за 40 секунд "жывога" эфіру са сцэны "Kodak Theatre" перадаць прывітанне калегам, сваякам, улюбёнкам-мопсам ды агентам. Прыгажуня і надзея Галівуда Шарліз Тэран, да прыкладу, зусім адмовілася ад касметыкі, патлусцела на крытычную для пошуку працы ў кінаіндустрыі колькасць кг, дазволіла апрануць сябе ў такую бялізну, пра існаванне якой нават думаць сорамна, і ў якасці аб'екта для каханя абрала Хрысціну Рычы.

Жарты жартамі, а ў ролі Эйлін задача на долю Шарліз выпала няпростая: пераўвасобіцца ў прастытутку самага нізкага пашыбу, што абслугоўвала кліентаў на дарозе і зака-

Зелвегер, Доналд Сазэрленд, Наталі Портман, Джавані Рыбізі.

Гэтую экранізацыю рамана Чарльза Фрэйжэра можна ўспрыняць як чарговую інтэрпрэтацыю падарожжа гамераўскага Адысея. Праўда, тут яно адбываецца падчас Грамадзянскай вайны ў ЗША. Малады салдат канфедэрацыі Інман (Дж.Лоу), нагледзеўшыся на несправядлівасць і жорсткасць на полі бою, дзёрціруе і кіруе дамоў, да сваёй каханай Ады (Н.Кідман), — у паўднёвы гарадок пад назвай "Халодная гара".

Лаўрэат "Оскара" Э.Мінгела не здрадзіў сабе: новая стужка — прыклад добрага галівудскага кіно. У ім няма вытанчанасці "Англіскага пацыента" ці дэтэктыўных мудрагелістасцяў "Таленавітага містэра Рыплі", сюжэтныя хадзі не надта складаныя, а рамонтныя вобразы досыць банальныя. Але калі б не было такіх вась меладраматычных гісторый, яркіх фарбаў і хвалючай музыкі, дык гісторыя кіно засталася б без вялікіх любоўных гісторый, а Віўен Лі ніколі б не стала Скарлет.

Аднак акцёрскія работы ў стужцы Мінгелы — толькі частка поспеху "Халоднай гары". Ёсць яшчэ і атмасфера фільма. Глядацкія сімптыі фільму забяспечаныя і тым, што менавіта гэтым многія з нас у дзяцінстве ўяўлялі сабе "дарослае жыццё", марыўшы пра вайсковую форму і пышныя спадніцы.

Мікола АДАМ

Карал Гінек Маха
(1810—1836)

Тры санеты

1
Маўчу, як ліра, што без струн
вісіць
каторое стагоддзе ў келлі
стылай.
Маўчу, нібы стаю перад магілай
у час начны, калі ўвесь горад
спіць

Хто скажа мне, што гэта ноч
таіць,
якія сцэжкі цемраю прыкрыла,
і музыка якой чароўнай сілы
у струнах абарваных не гучыць?

Дарэмна ў келлю ветрык
прылятае —
бясструнны інструмент
не заспявае
пад самай віртуознаю рукою.

А ноч такая ціхая, нібыта
густой расой уся зямля
прыкрыта...
А можа, не расой —
тваёй слязою?

2
Упала сонца за абрысы гор,
клубіцца на лугах туман
вячэрні,
з цяснін паўзуць назойлівыя цені,
змаўкае ў хмызняку птушыны
хор.

Чакае дзіва апусцелы двор:
вось-вось узьдзе
месяц-летуценнік,
каб асвятліць загадкавым
зіхценнем
ахутаны дрымотаю прастор.

А там і зоркі заблішчаць высока,
на чорным фоне бездані глыбокай
распылюцца насеннем залатым.

І хоць яны здалёку не сагрэюць,
ды, можа, лепш за іншых
зраумеюць,
як горка я сумую аб былым.

3
Паэта лёс — на свеце
вандраваць,
яго заўсёды кліча ў даль дарога;
каб шчыра, вольна для людзей
спяваць,
павінен бачыць ён задужа многа.

Дарэмна хоча хтось абмежаваць
яго імкненне, што ідзе ад Бога —
праўдзівым словам душы
прасвятляць,
раздзьмухваць іскры пачуцця
святога:

нянавісць і любоў, дабро і зло,
зямлю і неба, цемру і святло
зліць у адзін напеў, магутны,
шчыры.

І мне б вось так прайсціся
на зямлі,

АНОНС

ДЗЕЦІ — НА ПЛЕНЭР!

Дзесяты, юбілейны пленэр для творча адораных дзяцей праводзіць Беларускае саюз мастакоў. Прысвячаецца ён аякунцы Беларусі, вялікай асветніцы Еўфрасіні Полацкай.

Распачалася гэтая акцыя 4 чэрвеня ў Мінску, калі ўдзельнікі пленэру сустрэліся ў Рэспубліканскім цэнтры

Эрудыт са Стоўбцаў

З нагоды Міжнароднага дня сям'і ў Мінскім аблвыканкаме быў праведзены традыцыйны конкурс з удзелам шматдзетных сем'яў.

Стаўбцоўскі раён прадстаўляла

мінулае з наступным парадзіць і абудзіць свой край гучаннем ліры.

Сын млынара

Ля Влтавы, дзе вербаў цяністых
рады,
Схавайся млынок вадзяны.
Там верціцца кола напорам вады.
Труць жорны пуды збажыны.
І хвалі звяняць між крутых
берагоў,
бы кліч паляўнічых рагоў.

З неба цікаўны глядзіць маладзік
На ціхі задумлівы бор,
дзе чорныя елкі вяршынямі пік
цэляцца ў чорны прастор,
і вецер скігоча ў голлі густым
жалобнага спеву адвечны матыў.

Там, па-над лесам змрок згуслы
такі,
што змрокам яго не працяць;
нібыта ў грабніцы пустой
светлякі,
зоркі ледзь бачна зіхцяць.
Ночы асеннай глухая пара...
Дзе ж прытаіўся сын млынара?

Гэта не сон! Любча ў чорнай
труне,
а не на ложку ляжыць
Вусны няверныя сцяты, бы ў сне,
толькі яна ўжо не спіць.

Трапіла Любка зняцак
ў палон,
доўгі, ой доўгі сніць яна сон.

Сын млынара каля рэчкі сядзіць,
жорны шумяць ў галаве
праз слёзы на месяц рагаты
глядзіць,
што ў цемрадзі ціха плыве.
А хвалі звяняць між крутых
берагоў,
бы кліч паляўнічых рагоў.

Бачыць з-за хмары месяц стары:
рэчка імкліва цячэ,
скалы мінае, мінае віры,
лодка плыве па рацэ.
Чорная скрыня ў лодцы стаіць,
сном непрабудным дзяўчына
ў ёй спіць.

А сын млынара ад каханай сваёй
не можа адстаць ні на крок,
Душою і сэрцам звязаны з ёй,
лёг у жалобны чайноч
Светлыя хвалі

за імі бягуць
Спеў пахавальны пяюць.

Млынар адзінокі ў задуме
сядзіць
на беразе голым, крутым,
праз слёзы на месяц пабляклы
глядзіць
самотны, змарнелы зусім.
А цёмныя хвалі звяняць і звяняць,
што закаханыя спяць.

З чэшскай мовы пераклаў
Хведар ЖЫЧКА

тэхнічнай творчасці навучэнцаў на вечарыне знаёмстваў. Назаўтра юныя мастакі ўключыліся ў творчую працу, якая адбываецца як "пад адкрытым небам", так і ў майстэрні. І працоўны расклад даволі насычаны і разнастайны: наведванне Полацка, паездка ў Жыровіцкі манастыр, майстар-класы Рышарда Мая, Анатолія Кузняцова ды Андрэя Басалыгі... Вернісаж па выніках пленэру — 16 чэрвеня. А закрыццё выстаўкі адбудзецца 21-га.

Яўген АЛЕЙНІК

сям'я Асаёнкаў — Дзмітрый Леанідавіч, Алена Міхайлаўна, Павел, Дзяніс, Паліна і Улляна. Сям'якіпнік СШ № 3 г. Стоўбцы Дзяніс заняў першае месца ў конкурсе эрудытаў і ўзнагароджаны пуцёўкай у Нацыянальны аздараўленчы дзіцячы лагер "Зубраня".

Яўген ХВАЛЕЙ

Учора і сёння — на чыю карысць?

Круглая дата — гэта як бы нейкі прыпынак у хуткім жыццёвым руху, магчымаць азірнуцца, паглядзець на пройдзены шлях, даць яму нейкую ацэнку: варты ён чаго ці нічога не варты? Калі нават і нічога не варты, дык цяпер гавораць так: адмоўны вынік таксама карысны.

Для чаго задумваўся і ствараўся Саюз савецкіх пісьменнікаў? Ясна, што каб трымаць пісьменнікаў пад кантролем, каб яны, як тыя авечкі, нікуды не разбягаліся, а былі ў чарадзе. Чарадою лягчай кіраваць, адразу відаць, хто куды верне. Не ў той бок, што трэба — дык кіем па баку: ведай сваё месца! Не вырывавайся, не паказвай, што ты разумнейшы за іншых!

Як і ў кожнай новай справе, было ўсялякай блытаніны, непатрэбшчыны, перагібаў і перапомаў. Не ўсе ўмяшчаліся ў пракрустава пожа марксісцкай ідэі — некаторых даводзілася ўкарачаць, некаторых — уціскаць, абразаць. Даводзілася нават ужываць фізічную сілу, нават даходзіла да нагана...

Наш беларускі Саюз пісьменнікаў не толькі паўтараў сваіх "старэйшых" братаў, але і меў свае навацыі. Тут да ўсяго яшчэ дамешваўся нацыянальны прысмак. Мова рабілася палітычным фактарам, двухсечным мячом. Раз ты абараняеш сваю мову, ты ўжо нацыяналіст. А калі да гэтага яшчэ дадаць азначэнне "буржуазны", дык атрымаецца добрая мішэнь для трэніроўкі на трапнасць пападання.

За апошнія перадавення дзесяць гадоў наш беларускі пісьменніцкі Саюз стражэнна прарэзлі-працерабілі, у ім засталіся лічаныя людзі. А Янка Купала, які неж уцалеў, хоць і сам рабіў спробу развітацца з жыццём, не дажыў да свайго 60-годдзя, папоўніўшы спіс ахвяраў якойска-берыёўскай хейры.

Толькі праз некалькі гадоў пасля вайны, а праўдзівей, пасля смерці "правадыра ўсіх народаў" наш Саюз стаў прыкметна расці і папаўняцца як новымі імёнамі, так і тымі, хто яшчэ ўцалеў і вярнуўся жывы з леспавалы.

Сам я трапіў у літаратурнае асяроддзе ў 60-я гады. Праз два гады выдаў ужо першую кніжачку з пяці апавяданняў, а яшчэ праз два гады быў прыняты ў Саюз пісьменнікаў.

Тады прымалі нас траіх: мяне, літаратурнага крытыка Віктара Каваленку і паэта Фёдора Яфімава. Галасавалі за прыём усе, хто быў у зале, простым падняццем рук, як правіла, аднагалосна.

Потым было невялікае застолле, дзе нас, прынятых, віншавалі, настаялі старэйшыя-бывалыя, выказвалі надзею на тое, што мы апраўдаем іх давер і не падвядзём калектыву.

Цяпер усё тое здаецца нават мізэрным, а тады гэта была вялікая падзея ў жыцці — ты стаў членам Саюза беларускіх пісьменнікаў.

Паколькі я працаваў у выдавецтве, потым у рэдакцыях часопісаў, я не меў часу на паездкі,

на камандзіроўкі, на выступленні перад чытачамі, як гэта рабілі шмат якія нашы пісьменнікі, асабліва паэты.

Даводзілася толькі чытаць у "Літаратуры і мастацтве" паведамленні такога зместу: "Пасляхова прайшлі ў 1971 годзе Дні беларускай літаратуры ў Магілёўскай, у якіх удзельнічалі Янка Брыль, Васіль Вітка, Мікола Аўрамчык, Іван Навуменка, Алег Лойка, Уладзімір Паўлаў, Уладзімір Караткевіч".

Шмат хто з нашых пісьменнікаў ездзіў у саюзныя камандзіроўкі — на Далёкі Усходзе, у Запаляр'е, у Сярэдняю Азію, на Каўказ, Украіну і г.д. Сам я аднойчы з Янкам Сіпаковым на два месяцы апынуўся на Далёкім Усходзе, ва Уладзівастоку, дзе мы праходзілі вайсковыя зборы.

Калі дадаць, што паездкі аплачвалі Саюз пісьменнікаў, дык стане зразумелым, што ахвотнікаў было ня мала.

Гэта, так бы мовіць, знешні бок членства ў Саюзе.

А мо самае галоўнае было тое, што малады пісьменнік мог спадзявацца: праз год-два-тры пасля прыёму ён можа атрымаць кватэру, да таго ж бясплатна. Такую выгоду я адчуў сам на сабе: праз год пасля прыёму я атрымаў ад Саюза двухпакоевую хрушчоўку на чатыры душы сям'і. І адчуў, як у мяне з плячэй зваліўся цяжкі камень, а на яго месцы вырастаюць крылы. За нейкіх пяць гадоў я напісаў тады, працуючы ў "Полымі", апавесць-хроніку "Порахам пахла зямля" на 30 аркушаў і раман "Камень з гары" на 20 аркушаў, які праляжаў у мяне дваццаць гадоў, аднак жа прычкаў свайго часу.

А праз гадоў дзесяць мне далі ўжо трохпакоевую кватэру, я там ужо меў свой кабінет.

Пісьменнікі перыядычна атрымлівалі кватэры, хоць я заўсёды, чарга не меншала, а большала. Тады нас было недзе каля 300 чалавек, а сёння больш за 500. Працэс прыёму, дзякуй Богу, працягваецца, а надзеі на кватэру ў маладых няма...

Ёсць над чым падумаць, параўнаць? Ёсць...

Скажуць, што рэжым хацеў "купіць" нас, пісьменнікаў, каб мы хвалілі партыю і ўрад за "наша шчаслівае заўтра", за клопат і г.д. Безумоўна, ён гэтага хацеў, гэтага дамагаўся. Але ці дасягаў ён свае мэты на ўсе сто працэнтаў? Думаю,

што не. Наўнасьць наша скончылася пасля развянчання культуры асобы Сталіна, шмат у каго ранен.

Праўду пры любым рэжыме пісаць цяжка, аднак жа Васіль Быкаў пісаў пра вайну праўду, як яго ні стараліся "купіць" і задобрыць. І не толькі пра вайну... Тое ж можна сказаць пра Уладзіміра Караткевіча. Хоць яго ўвесь час рэзлі па-жывому, пускілі кроў, ірвалі нервы, аднак ён пісаў тое, што хацеў. Ці ўзяць Пімена Панчанку. Хіба можна сказаць, што ён быў паднявольны, што пісаў не тое, што думаў, а тое, што ад яго чакалі звернуць? Ой, не! Прыстасаваны яго не любілі, чыноўнікі яго баяліся, русіфікатары яго

людзі.

Я сам быў сведкам, калі чалавек выключалі з Саюза пісьменнікаў за тое, што ён меў свой погляд на рэчы, што не згаджаўся з патрабаваннем рэдакцыйных работнікаў. Маю на ўвазе паэта Алеся Наўроцкага. Ён некалькі гадоў лічыўся выключаным з Саюза пісьменнікаў, а потым зноў адноўлены. Нешта падобнае здарылася з перакладчыкам Васілём Сёмухам. Ён асмеліўся спытаць у нейкай нашай высокай інстанцыі, ці мае ён права атрымаць ад ФРГ за гібель ад нямецкіх карнікаў сваіх бацькоў грашовую кампенсацыю, на якую ён змог бы выдаць тут у нас "Фаўста" Гётэ ў перакладзе на беларускую мову. Тэрмінова быў скліканы пісьменніцкі сход, на якім Васіль Сёмуха стаў "разбіраць" — распрацца. Я даваў Сёмуху рэкамендацыю ў Саюз — таму лічыў сваім абавязкам заступіцца за яго, бо я ведаў усю гэтую заваруху вакол яго імя. Але мне не далі

слова і проста выставілі за дзверы Саюза. Яго "судзілі" строга, па ўсіх правілах савецкай казёнай дысцыпліны: яго выключылі з Саюза, панізілі на рабоце, пагражалі зваленнем. Нават патрабавалі здаць пісьменніцкі білет, але ён не аддаў.

А праз некалькі гадоў яго зноў вярнулі ў Саюз пісьменнікаў, знайшліся грошы ў выдавецтве і выдалі "Фаўста".

Аб чым гавораць такія факты? Што ў Саюзе трэба было паводзіць сябе афіцыйна строга, слухаць каманду "Смірна!" і не расслабляцца, не даваць волі ні сваім думкам, ні пачуццям. Усіх, хто любіў гуляць у фронду, маглі пазбавіць усякіх выгодаў, гадамі не друкаваць, выкідаць з тэматычных планаў, як гэта не раз было з Уладзімірам Караткевічам, з Васілём Быкавым, як нялёгка было ставіць п'есы Андрэю Макаёнку.

А што ўжо гаварыць пра пісьменнікаў трохі ніжэйшага рангу? Ім таксама было нялёгка лавіраваць паміж Сцёпай і Харьбдаем, паміж "можна" і "няможна", каб знайсці тую запатую сярэдзіну, на аснове якой можна было будаваць свой твор і не баяцца, што яго "зарэжуць".

Калі хто трапіў у чорны спіс, які складаўся невядома кім і для чаго, той моў доўга заставацца без працы па спецыяльнасці.

Сам я, звольніўшыся па ўласным жаданні з-за таго, што не згадзіўся

з прэтэнзіямі галоўліта і начальства да аповесці Аляксея Карлюка "Пушчанская адысея", якую я рэдагаваў, потым дзевяць месяцаў быў беспрацоўным, а за гэты час мне дзевяць разоў адказвалі ў прыёме на працу, хоць, як я ведаў, месцы вольныя там былі, але я не падыходзіў...

Ідэянасьцю, палітыкай быў пранізаны ўвесь лад нашага жыцця. Некаторыя сцвярджаюць, што на кожнага сябра Саюза беларускіх пісьменнікаў было заведзена дасье ў адпаведных органах, што гэтыя сакрэтыныя папкі ляжаць яшчэ і дагэтуль — і нават папаўняюцца. З аднаго боку — гэта смешна, а з другога — страшна.

Час ідзе, усё мяняецца. Мы дажылі да таго, што пісьменнік страціў свой ранейшы арэол — калі не прарока, то хоць бы носьбіта ўсяго чыстага, светлага, прагрэсіўнага, усяго, што дапамагае чалавеку ачышчаць сваю душу ад бруду будзёншчыны, вучыць любіць Радзіму, родных бацькоў, матчыну мову. Гэтым, дарэчы, займаецца і школа, але калі мы кінем усё выхаванне душы дзіцяці, падлетка, юнака на адну школу, поспех будзе мізэрны. Школе павінен дапамагаць беларускі пісьменнік, і ён гэта рабіў, будзе рабіць, толькі не трэба яго штучна адгароджваць ад школы, ад чытача, урэшце, ад народа. Скарачэнне тыражоў беларускіх кніг да мінімуму, закрыццё выдавецтва "Юнацтва", якое забяспечвала моладзь беларускаю кнігай, ліквідацыя бібліятэк па рэспубліцы, скарачэнне колькасці вучняў у школах, якія праходзілі навучанне на роднай мове, — усё гэта трывожыць...

А калі яшчэ дадаць, што кніжкі вельмі дарагія, што іх не так проста купіць таму ж школьніку, што часопісы ў кіёсках таксама дарагія, а апошнім часам яны наогул абмежаваны ў рознічны продаж, як і газета "Літаратура і мастацтва", — дык можна зрабіць вывад, што надыходзіць пара заняпаду беларускага слова.

Які вывад зробіць сённяшні малады літаратар, прачытаўшы мае нататкі пра наш Саюз пісьменнікаў? Мне здаецца, ён скажа: у старога настальгія па тым часе, калі беларускія кніжкі выдаваліся вялікімі тыражамі, калі плацілі добры ганарар, і за раман можна было купіць машыну, калі бясплатна давалі кватэру, надарага можна было адлачыць на Поўдні або паехаць у свой дом творчасці — у Каралішчавічах ці ў "Іслачы". І мне, прызнацца, не будзе чым крыць, хоць я не збіраўся ідэалізаваць той час, калі мы, старыя сёння, былі яшчэ маладымі. Нам таксама было нялёгка, ва ўсякім разе, большасці. Аднак цяперашняя сітуацыя на нашай літаратурнай ніве нашмат горшая, чым была раней.

І што нас чакае заўтра, ніхто не ведае. Усё ў руках Божых. Ці ў іншых?..

Уладзімір ДАМАШЭВІЧ

Сустрэч на барыкадах перабудовы было менш, чым ростаняў. Адрозніваўся і такі мармуровы маналіт, як Саюз беларускіх пісьменнікаў.

А гэта ж была, магчыма, адна з самых прэстыжных і, здавалася, недасягалых грамадскіх арганізацый, у якую імкнуліся трапіць усе, каго неадольнай сілай вабіла да сябе Прыгожае пісьменства.

Як чума, па ўсіх творчых Саюзах пранеслася ідэалогія распаду, высокая ўзняўшы над сабой прыцягальныя штандары Незалежнасці. Дэмакратыя, пра якую доўга і шмат шумелі "свабодныя" галасы, урэшце ступіла і на наш таталітарна-савецкі парог. Усе чакалі ўбачыць незвычайную прыгажуню, але яна была ў чорнай масцы і да часу хавала свой твар ад цікаўных позіркаў завочна зачараваных ёю.

Дык вось, Саюз пісьменнікаў Беларусі быў сапраўды прыцягальнай творчай арганізацыяй, і эпітэт "грамадская" ў адносінах да яе ўспрымаўся як нешта непатрэбнае і сустракаўся толькі ў афіцыйных, статутных паперах.

У апарце СП я працаваў літара-

Усе — дэмакраты?..

турным кансультантам амаль восем гадоў (1981—1988) і пакінуў яго, каб ажыццявіць сваю даўнюю мару — напісаць раман пра Максіма Багдановіча.

Хачу больш падрабязна спыніцца на рабоце прыёмнай камісіі, на кожным пасяджэнні якой звычайна разглядалася шэсць заяў аб прыёме ў Саюз.

Пачну, на мой погляд, з цікавай, больш таго — займальнай статыстыкі пра склад прыёмнай камісіі, якая была створана ў красавіку 1981 года (XX стагоддзя). Праз год яе склад павялічыўся з 21 да 24 чалавек, які не змяніўся да канца 1985 года. Потым, праўда, ён зноў стаў ранейшым.

Старшыня — Ніл Гілевіч, намеснікі — Васіль Вітка і Віктар Казыко (члены прэзідыума).

У складзе камісіі было 17 праўленцаў, 5 членаў прэзідыума, 2 — рэвізійнай камісіі; 10 лаўрэатаў Дзяржаўных прэмій БССР, 3 лаўрэаты Літаратурнай прэміі СП імя Ку-

ляшова, па лаўрэату прэміі УЛКСМ, Мікалая Астроўскага і прэміі імя Г.-Х. Андэрсена. У склад камісіі ўваходзіла 16 членаў партыі, сам парторг (сакратар партбюро), дырэктар Інстытута літаратуры, намеснік рэдактара выдавецтва "МЛ", 4 рэдактары аддзелаў паэзіі і прозы літаратурна-мастацкіх часопісаў, старшыні і члены бюро творчых секцый СП; доктар і 3 кандыдаты філагічных навук, 2 заслужаныя дзеячы навукі, заслужаны дзеяч мастацтваў і 10 заслужаных работнікаў культуры.

На 20-ці пасяджэннях прыёмнай камісіі (на 9 студзеня 1986 г.) у члены СП СССР рэкамендавалі 60 чалавек (са 125-ці), 6 — паўторна. 10 заяў было адкладзена да выхаду кнігі аўтараў.

Такім чынам, у СП СССР рэкамендавалі кожнага другога прэтэндэнта.

Цікава, бяспрэчна, было б пазнаёміцца з творчымі дасягненнямі і набыткамі (у выглядзе прэміі і розных тытулаў) цяперашніх членаў

прыёмнай камісіі. Ці пераўзышла б яна па гэтых паказчыках прыёмную камісію 80-х гадоў (мінулага стагоддзя), не ведаю, але можна не сумнявацца ў адным: цяпер прыёмная камісія працуе ў два разы хутчэй і на кожным сваім пасяджэнні разглядае не па шэсць заяў, а па дзесяць і болей. На апошнім пасяджэнні было прынята 13 "сяброў" — цэлы тузін і прытым не незвычайны, не просты, а "чортаў"! Рада ажно перапалохалася і без відавочнай падставы (кажуць па палітычных меркаваннях — не дэмакрат: да таго ж, стаў старшыней выканкама Мінскай пісьменніцкай арганізацыі) выключыла з Саюза беларускіх пісьменнікаў паэта Паўла Вераб'ева, прытым аднагалосна. Толькі два члены Рады ўстрымаліся, а ў Раду ўваходзяць і калегі і, магчыма, сябры Вераб'ева, урэшце рэшт таварышы па працы ў рэдакцыяна-выдавецкай установе "Літаратура і Мастацтва".

З гэтага можна зрабіць выснову, што цяпер у Радзе няма беспартый-

ных — усе чыстыя дэмакраты. Такім чынам, адна перавага цяперашняй прыёмнай камісіі над ранейшай — бяспрэчная.

Эфектыўная праца прыёмнай камісіі, якая працуе пад кіраваннем Генрыха Далідовіча, дае несумненныя вынікі: у нас з'явіўся цэлы Літаратурны квартал, і можна з абсалютнай упэўненасцю сказаць, што "Маладняк" і беларуская літаратура ёсць. Праўда, няма пакуль "Узвышша". Але гэта пакуль. Усё будзе. Тым больш (і гэта радуе), што маладыя прыйшлі са сваімі крытыкамі, а крытыкі панясучь іх слова ў народ — у шумныя школьныя класы і не менш, трэба думаць, шумныя студэнцкія аўдыторыі.

Знаць, Саюз беларускіх пісьменнікаў, які сустракае сваё пяцідзесятае лета, быў, ёсць і будзе. І на скартарыяце дэмакратычнай Рады, старшыня, віншуючы юную паэтку з 18-годдзем, скажа, як гэта рабіў у свой час незабыўны старшыня праўлення СП БССР, адзін з класікаў XX стагоддзя, народны паэт Беларусі Максім Танк: "Хай гэтыя кветкі будуць такія ж прыгожыя, як і вы!"

Яўген МКЛАШЭЎСКІ

Старонка для Дзяцей

Выпуск №2

Цып-цып і Жоўцік

Казка

Кожную раніцу Жоўцік выходзіў з маці на прагулку. У яго было бесклапотнае, шчаслівае жыццё. Маці лавіла яму казюрак, здабывала чарвячоў, клікала, знайшоўшы смачнае зярнятка. Калі рабілася холадна ці з’яўлялася небяспека, загадала: “Ко-ко, да мяне!” — і прыўнімала крыло. Жоўцік прытуляўся да маці, соладка жмурыўся і пачынаў кляваць дзюбай. А пасля сну яму хацелася свавольчы і бегачы.

У час адной прагулкі Жоўцік убачыў за вялікай металічнай сеткай мноства такіх жа, як і ён, пісклят. Ён пачакаў маці, і яны разам пачалі разглядаць жоўтыя і шэрыя камячкі. Нарэшце ад гурта куранят аддзялілася адно і падышло да сеткі. Кураняты доўга глядзелі адно на аднаго.

— Мяне завуць Жоўцік, — адрэкамендаваўся гасць. — А цябе як?

Той бездапаможна азірнуўся, нібы чакаючы падказкі, потым, успомніўшы нешта, абтросся і важна прадставіўся:

— Цып-цып я.
Здзівіўся Жоўцік, але прамаўчаў: “Ці мала якія імёны бываюць”. Потым ён паказаў на курыцу:

— А вось гэта маці мая... А твая дзе?

Цып-цып нахіліўся, быццам дзеўбаў казюрак, а на самай справе ён проста не ведаў, што адказаць.

У гэты час высока ў небе з’явіўся каршун. Ён выплываў бясшумна, нібы пірацкі паруснік, і плаўна пайшоў па крузе. “Ко-ко, да мяне!” — занепакоілася курыца. Жоў-

цік кінуўся пад выратавальнае крыло. Цып-цып разгубіўся, не ведаючы, што рабіць. І раптам гучна паклікалі:

— Цып-цып-цып!

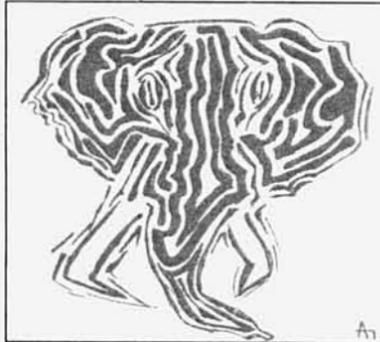
Пасярод двара стаяла жанчына і склікала куранят. Цып-цып з усіх ног кінуўся да яе. Жанчына падхапіла яго на бягу і ўзняла высока на руках, як узнімае маці дзіця. І хоць небяспека пагражала менавіта зверху, кураня нават не зірнула ў неба. Яму было зусім не страшна. Страпануўшы крыльцамі, ён заціўкаў:

— Вось якая ў мяне маці! Глядзіце, вось мая маці!

Ах, як шкада было, што Жоўцік схаваўся пад крыло і, напэўна, нічога не бачыў.

Павел САКОВІЧ

Фауна вачыма Алеся ВІКТАРАВА

Загадкі

1. Рускі,
Як упалое —
Пацалуе...
Француз,
Як заўважыць —
Падсмажыць...

2. Найперш уладкаваўся,
А потым пастараўся
Дзве скласці ў адно
І вылезці ў акно.

3. Ідуць
Ад хаты —
Крычаць
І скачуць...
Ідуць

Дахаты —
Маўчаць
І плачуць...

4. Дамоў
Два хлопчыкі ідуць
І жвава
Гутарку вядуць:
— Ты якія любіш:
Жоўтыя ці чырвоныя?
— Я люблю больш белыя
— Дык яны зялёныя...
Вось і пытаецца
Рыгорка:
— Пра што у хлопчыкаў
Гаворка?

Уладзімір МАЦВЕЕНКА

Мішка

У бары ў зацішку
Есць маліны мішка.
Я пакіну кошык —
Мо і мне дасць трошкі?

Ліса

Ліска-сястрыца,
Дай вады напіцца.
Той вады, што у бары
Ля тваёй цячэ нары.
Кры-ніч-най!

Ах, сястрычка-ліска,
Дай яшчэ нам міску.
На кусце,
што ля нары,
Нахілі галіны,
Набарэм
Ма-лі-ны!

Вольга КУРТАНІЧ

Пачакай жа, ліска,
трошкі,
Мы яшчэ пазычым
кошык.
Набіраем мы дамоў
Малых рыжанькіх
грыбоў —
Лі-сі-чак!

Ліска, ты куды,
пабегла,
Як табе мы рэчы вернем?

Рэха

А па лесе ходзіць рэха.
Мо яно з вялікім мехам?
Трэба дужым мне расці,
Трэба рэха мне знайсці,
Бо зімой хавае рэха
Ў мех
Суніцы і гарэхі.

Віктар ГАРДЗЕЙ

Арлан-белахвост

У глушы лясоў зусім не проста
Высачыць арлана-белахвоста.

Між арлоў за грознага арлана
Большага не ўбачыш велікана.

З медзі быццам кіпцюры і глюга.
З пер’я быццам звязана кальчуга.

Крыл размах на добрыя тры
метры. Узляціць —
ажно змайкаюць нетры.

Ад зімы найсцяж свайго абшару
Белахвосты кружацца на пару.

Кіпцюрамі счэпцяцца
з пляшчотай
І азартна скачуць на балота.

Разаб’юцца, падаючы
ў штопар?
Але не! Спрацуе раптам
стопар.

Разлучыцца ў птушак хопіць
спрыту
Узляцяць імкліва да блакіту.

Ды і зноў гатовы, на здзіўленне,
Пайтарыць свабоднае падзенне.

Нездарма ў нябесных
акрабатаў
Дзеткі зрэдз жывуць
галаднавата.

Белахвост, хоць у засадзе зранку,
Цяжка ловіць зайца ці крыжаньку.

Вось чаму ў няўдачніка арлана
Ёсць адна істотная загана.

Рававаць даўно ў яго зазвычай
Розных лоўчых птушак
са здабычай.

Можа, чулі? Чайка галасіла:
— Не арлам я рыбіну лавіла!

Птушаняты, ці дажджы,
ці буры,
Паглядаюць зорка з верхатуры.

Быт суровы змалку, бо нярэдка
Ворлікі і спалі на аб’едках.

Вунь гняздо іх, скіданае груба:
Тоны дзве ламачча
ў кроне дуба.

Для патомства зроблена
трывала,
Ды шкада: арланаў сёння
мала.

Адкуль на небе зоркі

Некалі вельмі даўно, калі на небе не было зорак, жыў-быў Месяц. Ён быў адзінока. І ён увесь час так сумаваў, што аднойчы не вытрымаў і пачаў шукаць сабе сябра.

Убачыў ён Саву.
“Вось добра! — узрадаваўся Месяц. — З такой разумнай птушкай я абавязкова пасябрую”.

— Добры дзень, — павітаўся ён.
— Ах, гэта ты? Прывітанне, — кінула Сава.

— Сава, ты такая разумная птушка, — пахваліў яе Месяц, — ці не хацела б ты сябраваць са мной?

— Прабач, — прамовіла Сава, — але тваё святло слепіць мяне.
І сумны Месяц паплыў далей. І вось ён

убачыў, што ў траве нешта бялее. Месяц прыглядзеўся: аказалася, гэта Заяц. Месяц ціха падплыў да яго і спытаў:

— Хочаш быць маім сябрам?
Заяц так спалохаўся, што толькі паспеў сказаць: “Ой, баюся!” — і ўцёк. Месяц заплакаў. І кожная яго слязінка ператварылася ў зорачку, і Месяцу стала так весела!
Вось адкуль з’явіліся зоркі!

Дар’я ГЕДРОЙЦ,
вучаніца 2 “А” класа
Валожынскай школы-гімназіі № 1

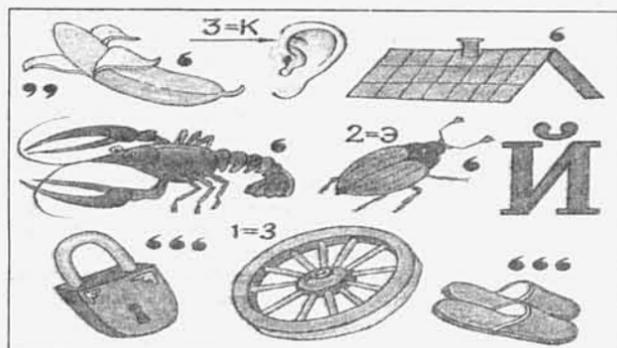
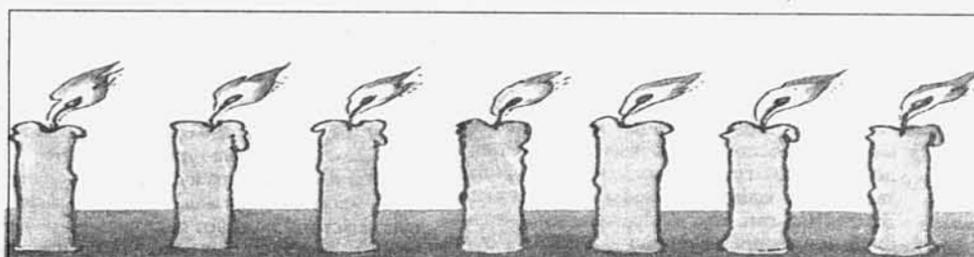
Дзівак Віцька

Школьныя летнія канікулы я заўсёды праводзіў у вёсцы. Аднойчы са сваім сябрам Віцькам мы загуляліся да позняга вечара — ляжалі на стажку сена і назіралі за зоркамі. Мільёны незвычайных, не падобных адна на адну яны маўкліва, зіхацелі на небасхіле. Я ўзяў ды і сказаў Віцьку, што зоркі, якія свецяцца над вёскай, у тысячу разоў халаднейшыя, чым тыя, якія мігцяць над горадам. Ён мне не паверыў.

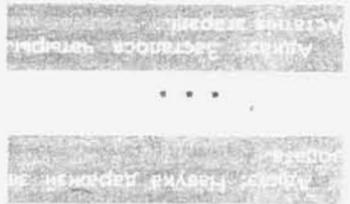
Дзівак Віцька, але ж я яго разумею, бо ён ніколі не жыў у горадзе. Улетку ад сонца там так награвяюцца шматпаварховыя дамы, што вечарам, калі глядзіш на зоркі, табе ні кропелькі не холадна.

А ў вёсцы ўжо другая справа: ляжыш на стажку і адчуваеш, як зырка-калючыя іголаккі зорак кранаюць цябе, і ўся скура пакрываецца пупырыжкамі.

Алесь ПАТАПЕНКА

Гарэла сем свечак. Ча-
тыры з іх патушылі. Колькі
засталося чары?

Рэбусы Івана БОКІЯ

Свет пераўтварыўся ў адзін дзень. Усе гэта адчуваюць, але што, уласна кажучы, змянілася — мала хто разумее.

Яшчэ ўчора, да тэрарыстычнай атакі на Сусветны гандлёвы цэнтр у Нью-Йорку, мы жылі ў бласлаўленай эпоху постмадэрну ў культуры, дзе для таго, каб вашы меркаванні прызнаваліся слухнымі, дастакова было ўсяго толькі іх мець. Культ павагі да прыватнай думкі, чымсьці падобнай да прыватнай уласнасці, кіраваў светам.

Сёння мы пачынаем усведамляць, што варта лічыцца з цяжарным розумам; самабытнасць ды унікальнасць самі сабе ў нас на вачах страчваюць статус несумненых культурных каштоўнасцяў, калі яны не ўтрымліваюць універсальнасць у якасці чынілка альбо хаця б не маюць яго на ўвазе.

Для большасці людзей свет змяніўся толькі ў тых адносінах, што яны спалохаліся. Раней не баяліся, а цяпер спалохаліся. Змянілася эмацыйная парадыгма. І тое, на іх думку, дастаткова падстава для ўвядзення глабальнай формулы "мы жывём у свеце, які змяніўся". Але гэта пераконвае менавіта ў тым, што свет зусім не змяніўся; прычым менавіта азначаная псіхалогія з'яўляецца спрыяльным асяроддзем для тэрарызму. Тэрарызм — гэта толькі небяспечная збыткованасць культурнай сітуацыі, калі мы ўпарта не жадаем заўважаць розніцы паміж пачуццямі і розумам, аддаем перавагу пачуццям і пошукам задавальнення. Наша эмацыйная рэакцыя — гэта, як ні крыўдна, часта правакацыя і заахвочванне тэрору. Тэрарызму як комплексу "няправільных" пачуццяў і ад-

не рацыянальна-навуковым.

Высвятляецца, што можна валодаць магчымым інтэлектуальным патэнцыялам, магчымым эканамікай — і аднак трымаць нацыю на сціплым духоўным пайку. Інтэлекту шмат — а розум ёсць дэфіцытам. Загаварылі пра канфлікт цывілізацый, пра несумяшчальнасць

Іслам — гэта культурная аранжыроўка праблемы, але не першапрычына тэрарызму.

У чым бачыцца парадокс тэрарызму, ягонага, так бы мовіць, лагічнага неадэкватнасць? Тэрор вырастае з тых жа самых каранёў, адкуль бярэ пачатак і жыццядлюбства. Ня-

тых, хто няздольны стаць культурным, тым, хто жыве ў культуры, прадукце яе, звалючыяне разам з ёю. У шырокім сэнсе, гэта і помста натуре — ў культуры. Чалавек кінуў выклік самому сабе. Гэта павінна зразумець і тыя, хто лічыць сябе далучанымі да культуры.

А цяпер спрабаем у сябе: як можна змагацца з тэрарызмам, з тымі, хто разумее толькі мову веры і паважае выключна балбатню куляў? Культура забяспечвае сучаснай зброй баевікоў-тэрарыстаў, не здольных прыдумаць нават арбалет. Культура ж павінна ўмець прымаць жорсткія рашэнні. Праблема тэрарызму — гэта, урэшце, праблема несумяшчальнасці натуре і культуры, аднак у сістэме і "модусе" дыялектычных адносінаў супрацьлегласці выдатна сусінуюць і нават маюць патрэбу адна ў адной. Паглядзім праўдзе ў вочы: тэрарызм неабходна выкараціць, што абумоўлівае прыярытэт пачатку духоўнага над разнастайнымі культуркампанентамі. Што гэта азначае ў плане практычным?

Гуманізм мусіць паказаць сваё сапраўднае, культурнае аблічча — аблічча, на якім напісана гатоўнасць да смерці ў імя жыцця. Ці вам здаецца, што жорсткія ідэалагічныя матрыцы, у якіх толькі і ўрчаюцца "вольны" дух тэрарызму, можна "нейтралізаваць" некім іншым чынам, напрыклад, місіянерствам, іншымі формамі асветніцкай дзейнасці? Вы мяркуеце перамагчы тэрарызм контр-тэрарызмам? Антытэрарызм — гэта стрыечны, калі не родны, брат тэрарызму. Яны хутка знойдуць агульную мову, і гэ-

Крытыка "чыстага постмадэрну" сёння набывае характар сапраўднага збройнага чыну, дзе "кропкавыя ўдары" змяняюцца маштабнымі "зачысткамі". Выкарыстанне мілітарысцкай лексікі дзеля апісання культурных тэндэнцый пасля знаёмства з тэкстам доктара філалагічных навук Анатоля Андрэева ўсведамляецца не стыльвай экстравагантнасцю, але дакладнай тэрміналогіяй. Скептычна-іранічныя выказванні айчынных мысляроў у дачыненні да непахіснага ў сваёй талерантнай плюральнасці постмадэрну ў параўнанні з прысудамі ды дэягназамі шанюўнага прафесара, агучанымі ў артыкуле "Тэрарызм і культура", будуць здавацца лагодна-любоўным вурканнем.

Паводле сп. Андрэева, сёння гуманізм мусіць муравацца выключна рацыяналізмам, з чаго вынікае, што постмадэрну, укаранёнаму ў гуллівай гульніскасці, варта ўжо зараз выпраўляцца ў "рэзервацыю". Між тым, менавіта на 80-я — 90-я гады ХХ стагоддзя, перыяд раскашавання постмадэрнізму, прыпадае сталенне як мінімум двух пакаленняў творцаў, што зараз убіраюцца ў інтэлектуальную ды эстэтычную сілу і наўрад ці пагодзяцца ціха "адпаўці" на ўзбочыну культуры... Магчыма, хтосьці і прызвычаіўся жыць у стане перманентнага культурнага канфлікту, але ж мы на "Тэрыторыі культуры" прагнем папрысутнічаць хаця б пры пачатку "замірэння". Далучыцеся?

Ірына ШАЎЛЯКОВА

ТЭРАРЫЗМ І КУЛЬТУРА

чужанню мы гатовы супрацьпаставіць толькі іншы комплекс "правільных" пачуццяў. Гуманізм і антыгуманнасць адасабляюцца перш за ўсё па лініі псіхалагічных адносінаў. Тэрарысты "разважаюць" ўсяго толькі наадварот, і па-свойму яны маюць рацыю, бо жывуць у свеце, дзе іх прывучылі да таго, што праўда — справа выключна прыватная. Знішчыць базу тэрарызму азначае памяняць культурную мову і культурную арыентацыю: час не толькі асуджаць, але і разважаць. На мове думкі і розуму тэрарызм страчвае сваё апірышча — ідэалогію, замаяшаную на дэфіцыце разумнага пачатку і збыткованасці адчуванняў. Тэрарызм — гэта праблема адчуванняў, праблема нежадання чалавецтва пачынаць думаць. Тэрарызм — гэта помста адной часткі свету, той, што не жадае думаць, — другой частцы, той, што паслядоўна выкрывае міфы. Той, хто трымаецца за міфы, заўсёды мае рацыю: вось у чым заключаецца невынішчальнасць тэрарызму. Калі ж вы міфам супрацьпастаўляеце ўсяго толькі іншыя міфы, вы свядома ці міжвольна спрыяеце нежаданню мысліць, разбірацца ў прыродзе чалавечай духоўнасці. Вы вітаеце тэрарыстаў. Вы з імі адной крыві.

Што ж адбылося? Разам з хмарачосамі гахнуў і постмадэрн, а дакладней — ягонае сістэма культурных каштоўнасцяў (угрунтаваная ў веры, апірышчы бессвядомага), наяўнасць якой ён сарамліва хаваў, бо за самім паняццем каштоўнасці паўстае такая непостмадэрновая рэальнасць, як упарадкаванасць, сістэма, татальнае абумоўленасць, законмернасць. Вось дзе хаваецца смерць тэрарызму, гэтай ваяўнічай разнавіднасці цемрашальства.

Постмадэрн даўно ўжо стаўся выражэннем крызісу культуры; тэрарыстычныя акты надалі толькі важкасць, рэчывасць эфемерным ды "неабавязковым" пастулацікам гэтай "прыемнай ва ўсіх адносінах" філасофіі.

Аб'ектыўна менавіта постмадэрн выступае "філасофскім абгрунтаваннем" права не думаць, але мець пры гэтым уласныя меркаванні (з якімі абавязаныя лічыцца тыя, хто думае) і мець права актыўна іх абараняць. Культурная легітымнасць неўцтва — вось што настойліва ўкараняў у духоўнай прасторы бяскрыўдны постмадэрн. У ягоныя планы не ўваходзіла, натуральна, падрыхтоўка смяротнікаў, аднак смяротнікі-фанатыкі, з пункту гледжання ўсёднага постмадэрну, цалкам паўнаўтасныя і адэкватныя суб'екты культуры. За дужкі культуры іх можна вынесці толькі разам з постмадэрнам.

Менавіта аб'ектыўныя культурныя каштоўнасці становяцца праблемай нумар адзін у сучасным свеце. У нас на вачах адбываецца тое, што можна назваць паглыбленнем духоўнага крызісу: пра тое здагадаліся і раней; важна тое, што крызіс прымушае задумацца над прыродаю духоўнасці, прымушае менавіта ў ментальнай "надбудове" згледзець карані і прычыны цалкам матэрыяльных "базісных" бядотаў. Аднак — віват крызісу! — мы змушаны рабіць гэта не ў ранейшым духоўна-рэлігійным ключы, а ў гла-

Рота А. Лыгаўкі

менталітэту розных культур. А сумяшчаць дзядзецца, на Месяц жа не выправіш тых, хто не жадае "сумяшчацца". Многія ўжо адчуваюць (бо прызвычаліся адчуваць культуру), што ідэалагічны канфлікт можна вырашыць толькі ў сферы пазадэалагічнай. Іначай кажучы, тэорыя свядомасці і пазнання — вось ключ да выхаду з крызісу, сімптэмам якога, але не прычынаю, з'яўляецца тэрарызм.

Гарантыя бяспекі знаходзіцца ў сістэме каштоўнасцяў, а не ў валоданні найноўшай зброй — вось наш стрыжнівы тэзіс (сёння, прызнаем, крыху ідэалістычны). Праблема заключаецца ў тым, што існуюць цэлыя нацыі, і нават цывілізацыі, што не гатовыя (не хочучы, не могуць — страшна нават падумаць) гаварыць пра сістэму каштоўнасцяў на мове розуму. Яны здольныя засвойваць толькі пачорную мову прымітыўных ідэалогій. А гэта заўсёды мова барацьбы, у максімальным выражэнні — мова тэрарызму.

Вялікая постмадэрновая спакуса — паставіцца да кожнай канкрэтнай культуры як да самабытнасці, "рэчы ў сабе", зразуметаі не як індывідуальнае адхіленне ад агульнай нормы, а як існаванне па-за любой нормай. Усе нармальныя на свой капыл, адэкватныя, роўныя. Як можна наогул параўноўваць тое, што не мае на ўвазе аднасці? Постмадэрн папыхаецца нормамі, якую, тым не менш, сарамліва, бессвядома закладвае ў культуру. Не можа быць цывілізацыя лепшай ці горшай, яны абсалютна роўныя ў сваёй непадобнасці: так гучыць кволы постмадэрновы тэзіс, што падпірае крохкі мір на планеце Зямля. Калі гэта так, дык адкуль узнікае сам феномен тэрарызму?

Узровень і якасць свядомасці — вось культурная глеба для тэрору і гвалту. Справа не ў агрэсіўнасці ідэалогіі іслама, як часам спроччана імкнуцца рэпрэзентаваць сутнасць праблемы. Справа ў тым, што ісламісты рэагуюць на экспансію і гегемонію высокай еўрапейскай тэхналагічнай культуры — разумнай, паводле вызначальнага вектара, культуры. Гэта своеасаблівае рэакцыя на выклік часу: перадавы караван культуры вырываецца наперад, нам з нашымі ўяўленнямі не выжыць у іх культуры, і мы, у імя самабытнасці (і таму — іменем Алаха), пачынаем супраціўляцца. Мы ажыццяўляем сваё права на самабытнасць, права жыць так, як лічым патрэбным. Гэта і ёсць адваротны тэрарыстычны бок гуманістычнага постмадэрну.

дольнасць і нежаданне думаць — гэта прычына і адначасова наступства жадання проста і немудрагеліста жыць, пладзіцца і размінажацца (што мы і назіраем у краінах, заўважаных у схільнасці ці ў спачуванні да тэрарызму). Бяздумнае жыццё, мірнае неба, дзіцячы смех. Хто супраць жыццядлюбства? Раслінае, малакультурнае жыццё падобнага кшталту эфектыўна забяспечваецца выключна псіхічнай рэгуляцыяй. Людзі яшчэ не пакаштавалі пладоў дрэва пазнання, яны спакойна і, як наступства, крывава жывуць у раі. (Дарэчы, канцавы пункт памкненняў усіх фанатыкаў — менавіта райскія шаты). Райска-пякельная ідэалогія — дзіця псіхічных адносінаў, якія прыкрываюцца параджой культуры.

У гэтым сэнсе ўсе мы — патэнцыяльныя тэрарысты. Але не становімся імі дзюкуючы таму, што на пэўным этапе развіцця і асобы (у большай ступені), і грамадства (у меншай ступені) пачынаем актыўна засвойваць навуку свядомаснай рэгуляцыі. Фантомна-псіхалагічны тып адносінаў нікуды не знікае, аднак ён упісваецца ў сістэму зусім іншых, разумных адносінаў. Што стрымлівае тэрарызм, чысты прадукт натуре?

Прадукт культуры — мысленне. Яно ж, дарэчы, супрацьстаіць не толькі тэрарызму, але і ідэалогіі жыццядлюбства ў цэлым, бессвядома-мастацкаму, міфалагічнаму прыставанню чалавека да свету. Вось і атрымліваецца: найны тэрарызм, гэты парастак жыцця, сам яшчэ культурнае немаўля, становіцца пагрозаю для культуры. А культура, што магчымым патэнцыялам рацыяналізму супрацьстаіць жыццю, ператвараецца ў яго, жыцця, абарону. Тут ужо ці "несправядальныя шляхі Твае", ці нармальнае функцыянаванне дыялектыкі. Тэрарызму, дарэчы, значна болей падабаецца першае — несправядальныя шляхі, што вядуць у рай.

Праблема тэрарызму ў плане культуралагічным значна шырэй і глыбей, чым ягонае трактоўка ў рэчывы палітычнай кан'юнктуры. Мы ўвайшлі ў эпоху, калі менавіта свядомасць вызначае якасць перспектываў нашага развіцця. Справа ў тым, што чалавецтва тут і зараз пачынае падзяляцца на тых, хто здольны стаць дарослым, і на тых, хто на гэта не здаты. Тэрарызм — смаркае, але порсткае дзіця слабаразвітай свядомасці. Вось чаму тэрарызм — гэта яшчэ і помста

та будзе мова ўзаемнага вынішчэння.

Сёння самая моцная дзяржава свету прызначае адказнага за сусветнае зло — тэрарызм. "Ты віноват уж тем, что хочется мне кушать". Адзін са святых, недатыкальных запаветаў джунгляў. І найбольш цяжарнае разуменне, а эліты, як водзіцца, адчуваюць (элітам сёння якраз не хапае розуму), што падобныя адносіны да зла — выражэнне слабасці моцнага. Валадары гэтага свету баяцца зірнуць на сябе з боку, бо тады надзеда момант ісціны: дзядзецца не ўзбройвацца, а спасцігаць сябе, спасцігаць чалавека і грамадства і на фундаменце пазнання будаваць адносіны розных цывілізацый.

Няма нічога больш недарэчнага, чым баяць канфлікту цывілізацый. Па-першае, яны непазбежныя, па-другое — неабходныя. Канфліктамі трэба надаваць статус супярэчнасцяў, а апошнія, як і мае быць, ператвараць у крыніцу развіцця. Але дзеля гэтага неабходна сур'ёзна звярнуць увагу на законы духоўнай дзейнасці чалавека і грамадства.

Вежы гандлёвага цэнтра зніклі, і ўсе звярнулі ўвагу на бастыёны духоўныя. Ледзьве не ўпершыню ў гісторыі чалавецтва з'яўляецца шанц (на жаль, не апошні) ставіць пытанне пра выжыванне гэтым чынам: калі сіла не здольная абараніць жыццё — шукайце сілу чалавека ў ягонай слабасці, а менавіта ў духоўнай культуры, якая пакуль што з'яўляецца культурай прыгожых і высокіх словаў, але не разумных дзеянняў.

Цемрашальства, наша агульнае сусветнае неўцтва — вось крыніца тэрарызму. Розныя цывілізацыі валодаюць культурным патэнцыялам у той ступені, у якой яны арыентаваны на вышэйшыя і аб'ектыўныя культурныя каштоўнасці. Мы прывыклі да шматлікіх культур, але баімся прызнацца сабе, што свет — з'яднаны, нягледзячы на ўсю сваю шматлікінасць, сама шматлікінасць з'яўляецца сведчаннем яго адзінства. Унікальнасць свету не адмяняе яго універсальнасці, наадварот, першая становіцца выражэннем апошняй. Цывілізацыі не роўныя перад ісцінай. І калі яны хочучы захаваць сваю самабытнасць і унікальнасць — няхай цягнуцца да розуму, да законаў, да універсальнасці. Шкала каштоўнасцяў — маральных, мастацка-эстэтычных, філасофскіх — вось чаго не хапае сённяшнему свету, заваленаму сотнямі гатункаў каўбасы і тысяччу разнавіднасцяў сыроў.

Не існуе універсальнай скалы каштоўнасцяў — усё дазволена. У кожнага свая праўда — нармальнае сітуацыя постмадэрну. Вось і атрымліваецца тэрарызм як выражэнне выродліва зразуметага плюралізму ў культуры. Трэба пачынаць з таго, што сам постмадэрн як выражэнне "дурной бясконкасці" ёсць глупства і зло. Мы ж захлынаем ад радасці — жывём у эпоху абсалютнай свабоды. Тэрарызм, здаецца, крыху працверзлівы нас. Прызнанне "Чорнага квадрата" нейкім эталонам густу ўжо не здаецца сёння акцыяй абсалютна бяскрыўднай. Сувязь духоўнай усёдазволенасці з палітычным экстрэмізмам становіцца відавочнай для тых, хто здольны думаць.

Анатоль АНДРЭЎ

Сляды на фоне лета

Перадлетнія развагі ў абарону прыроды

Наш дызайн — іхняя «Хімера»

Днямі беларускі андэраўнд прадэманстравалі, да чаго прыводзіць яго супрацоўніцтва з афіцыйнымі структурамі. 5-га мая ў Пушкінскай бібліятэцы адбылася прэзентацыя чарговага нумара часопіса "ProDesign".

Юбілейны дзесяты нумар выдання цалкам прысвечаны скандынаўскаму, а дакладней — шведскаму дызайну, і яго ролі ў жыцці беларусаў. Таму не дзіва, што прэзентацыю ўпрыгожылі некалькі "жоўта-блакітных" сцягоў, шведскі стол (хоць і выраблены ў Беларусі), а таксама кіраўнік Адноўлення Амбасады Швецыі ў Мінску сп-р Ян Шадрэк.

Прысутныя аднагалосна канстатавалі, што шведы — унікальная нацыя, якой належыць ці то не большая частка ўсіх карысных вынаходніцтваў чалавецтва. Што пацвердзілася пры жартаўлівым раскрыцці пачка са свежымі часопісамі. У ход пайшлі: шведскія запалкі, дынаміт, піла Husqvarna і нават развадны гаечны ключ, які таксама стаў вядомы свету, дзякуючы шведам. У інтэрв'ю карэспандэнт "ЛіМа" сп-р Шадрэк з натуральнай шведскай сціпласцю адзначыў: "Як доб-

ра, што мы не вынайшлі атамную бомбу!".

Часопіс "ProDesign" выходзіць ужо два з паловай гады, і за гэты час паспеў стаць падзеяй на беларускім рынку СМІ. Выданне аб самым спрэчным відзе мастацтва само стала... мастацкім творам, бо яго афармленнем займаюцца лепшыя беларускія дызайнеры. Лаўрэат конкурсу "Мастацтва кнігі", у 2003-м годзе спецы-

ялізаваны часопіс увайшоў у тройку лепшых выданняў года, згодна дадзеных Міністэрства інфармацыі. А месяц таму "ProDesign" атрымаў неагаваную прэмію "Хімера" ў Варшаве за лепшы дызайн сродку масавай інфармацыі ва Усходняй Еўропе. Дарэчы, старшынёй журы "Хімеры" быў Эндру Кнэр, сусветна вядомы спецыяліст, які працаваў у такіх выданнях, як "Сквайр", "Таймс", дызайнерскія працы якога ўпрыгожваюць залы Луўра і Нью-Йоркскага Музея сучаснага мастацтва.

Фундатарам часопіса з'яўляецца Беларускі саюз дызайнераў, які аб'ядноўвае больш за 500 творчых людзей краіны. Арганізацыя мае сваёй мэтай абарону правоў крэатараў і папулярнае гэтага мастацтва на Беларусі. Як зазначыў кіраўнік БСД Зміцер Сурскі, дызайн выконвае і вялікую сацыяльную функцыю.

Працягваючы традыцыю "нацыянальнага каларыту", наступны нумар "ProDesign'a" выйдзе ў супрацоўніцтве з Польскім Інстытутам у Мінску.

Мікалай АНІШЧАНКА

Гэтую сітуацыю я назіраў зусім нядаўна: два юнакі выйшлі з гарэлачнага аддзела гастранома і пачалі запіхваць пляшкі "беленькай" у свае плячакі. Хутка закінулі паклажу за спіну і рушылі ў бок чыгуначнай станцыі, на хадку кінуўшы словы: "Павесялімся на прыродзе... Два выхадныя наперадзе..." Яны порстка пакрочылі на электрычку, а мне зрабілася на душы непамысна. Падумалася: гэтыя юнакі-вясельчакі могуць паехаць на берагі майго роднага Нёмана і якраз у тыя мясціны, дзе прайшлі маладыя гады народнага песняра Беларусі Якуба Коласа і дзе нарадзіўся я сам. Там цудоўныя мясціны па плыні Нёмана — ад Мікалаеўшчыны да Стоўбцаў. Дыямантам тутэйшага наднёманскага хараста з'яўляецца ўрочышча "Бервянец". Векавечныя дубы падступаюць з зялёнай лугавіны да крутой луці Нёмана. Вакол лугавіны — карона з соснаў і елак. Берагі ракі ў чаромсе, крушыніку, алешніку ды вербалозе і яшчэ чым.

Колькі помню, тут ладзіліся прэстыжныя раённыя святы, а цяпер — заключны этап святкавання юбілея Якуба Коласа. Сёння ў гэтым месцы святаў праводзіцца менш, затое цывілізаваных турыстаў і так званых "дзікуноў" у летнюю пару зашмат. Часта яны застаюцца тут на начлег. І тады трымайся, прырода! Што толькі падвыпітая кампанія не вытварае: помічы галіны і пілу дрэвы, раскладае вогнішчы, топча ўсё жывое, пакідаючы назаўтра пры ад'ездзе гару смецця — бляшанкі, бутэчкі, коркі, поліэтыленавыя мяшкі... Самае дзікунскае (штогод бываю ў Бервянцы і бачу ўсё наяве): нецвярозныя хлопцы кладуць агонь у дуплах дубоў, якія памятаюць песняра і які па-майстэрску апісаў іх у сваіх творах. Іх, гэтыя дуплы, штогод зацэментуюць, а прыходзіць вясна і пачынаецца ўсё панаваму.

Нядаўна, у маі, у Бервянцы праходзіў трохдзёны занальны пленэр юных мастакоў "Дзе льецца Нёман срэбраводны...", арганізаваны аддзелам культуры

Стаўбцоўскага райвыканкама. Прыехалі навучэнцы са школ мастацтваў пяці раёнаў: Барысаўскага, Дзяржынскага, Капыльскага, Ляхавіцкага, Нясвіжскага. Іх суправаджалі юныя мастакі Стаўбцоўшчыны. Я сядзеў у кабінцеце заглядчыка Стаўбцоўскага аддзела культуры Анатоля Грэкава і разглядаў яшчэ свежыя малюнкы юных творцаў. На іх — выявы наднёманскіх дубоў. Хацелася з захапленнем сказаць "асіпкі", "волаты", ды не дазволіла сумленне, убачыўшы на тых жа малюнках чорныя жэрлы выпаленых дуплаў. А Якуб Колас некалі ўзнёсла, пашанотна пісаў пра іх, на жаль, сёння ўжо не волатаў:

*Зной я бачу, зной вітаю
Сілачоў вальможных.*

*Па-над Нёманам у гаі
Гурт дубоў разложных.*

*Сам не ведаю, чым мілы,
Чым вы сэрцу любы,*

*Выхаванцы веку, сілы,
Магутныя дубы.*

Дарэчы, і ў Нясвіжы, дзе пабывалі юныя мастакі, малявалі Радзівілаўскі замак, тутэйшы парк, іх пэндзаль, акрамя прыгажосці, "заўважыў" і сляды варварства: на так званым Дзікім возеры на кары дрэва выразана "Маша + Саша".

І яшчэ. Успамінаецца пяцішасцігадовай даўнасці ўраган, які прайшоў па славуных наднёманскіх мясцінах. Асабліва дасталася Альбуці, Караліне, малюнічым урочышчам, апісаным у паэме "Новая зямля" і дзе я не раз збіраў баравікі. Зруйнаваныя палосы, выкарчаваныя сосны, елкі, бярозы. Прыехаўшы ў чарговы раз на Нёман, убачыў дымную паласу над Каралінай. Хутка з'явіліся і рыжыя пошмы. Вось табе і на: акрамя ўрагану, яшчэ і пажар. Праз некаторы час тут ужо былі чырвоныя пажарныя машыны. Яны пачалі тушыць агонь. Падышоў, спытаў у пажарніка: "Якая прычына неспадзяванага агню?" — "Нехта рэзаў паваленыя дрэвы на дровы, закурыві, кінуў непатушаную запалку ці акурак. Вынік — пажар". Неасцярожнае абыходжанне з агнём

— гэта тыя ж чалавечыя абыякавасць і безадказнасць. А расплачваецца прырода. Яе малюнічыя мясціны могуць умомантаць смяротным могільнікам. Страшнае ж відовішча мы нядаўна назіралі на тэлевізары з расійскай Курганскай вобласці. Тысячы гектараў лесу, ахопленых агнём. Згарэлі сотні дамоў з усім набыткам жыхароў. Людзі ў роспачы і горы...

Узнікае натуральнае пытанне: няўжо мясцовыя ўлады не могуць справіцца з парушальнікамі жыцця прыроды? Дзяжурцы міліцыі ў тых жа наднёманскіх мясцінах, ходзяць патрулі. Але гэта днём. А падвыпітыя "дзікуны" свае чорныя справы твораць ноччу. І хаваюцца яны на працягу дзясяткаў кіламетраў па плыні Нёмана ў лясах і прылесках — паспрабуй вылаві іх.

Думаю, падобная сітуацыя і ў іншых раёнах рэспублікі. Асабліва там, дзе ёсць рэкі і азёры. Цяжка ўявіць, каб нешта такое магло здарыцца, напрыклад, у Германіі, Францыі, Іспаніі, адным словам, на Захадзе. Там такія "парушэнні" караюцца вялікімі выплатамі ці пазбаўленнем волі не на адзін год. У нас жа — адміністрацыйныя штрафы. Дый іх, як бачыце, не вельмі проста накласці. Вёрткі, хітры стаў наш "знішчальнік" прыроды. Як ты яго не выходвай, як не папалю, ён жа, апынуўшыся на ўлонні прыроды, забывае пра ўсё і паддаецца сваім "дзікунскім" інстынктам. Пра Бога, вышэйшую сілу прыроды ім нават не кажы.

Лета толькі пачынаецца. Колькі радасці яго прыносіць людзям! Смарагдавыя дрэвы, травастой. А якія лугавыя кветкі! Рознакалёрныя смолкі, кашкі, незабудкі... А калі побач рэчка ці возера — то гэта ўжо рай. Лета — самадастатковы пазт. Яно дорыць, як той творца, усё лепшае, што мае ў сабе. І наадварот, яму невыносна балюча, калі на яго фоне пакідаюць "дзікунскія" сляды. Давайце ж помніць пра гэта.

Яўген ХВАЛЕЙ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 9)

— Ужо не страшна. Вучні слаўныя. Эліта. Гэта са звычайных школ дзяўчаты іншы раз прыходзяць са слязьмі. А працы — о! Дзве гісторыі: сусветная, Беларусі. Грамадазнаўства. Праходзім «грамадства і дзяржава». Пляны па ўсіх прадметах напісаны. Падрыхтавацца. Мой метадыст-настаўнік — сама дырэктарка ліцэя, — маці з бацькам слухалі бы музыку, поўны энтузіязму, радасці галасок дачкі. Раман Іванавіч, перакідаючы позірк на Яна, быццам казаў: «Бачыш, якое шчасце вучыць, сенья ведаць...» — галоўнае правіла, кажа дырэктарка, калі вучань не ведае ўрока — вінаваты мы.

— Устаноўка правільная, — не ўтрымаўся пацвердзіць начальніцкім тонам бацька.

— А ў настаўніцкай, што кажучы? — з падкрэсленай лянотай спытаў брат.

— У настаўніцкай? — спатыкнуўшыся, нават голас сцішыўся, перапытала дзяўчына. Апусціўшы вочы, быццам у чымсьці была вінаватай, ціхенька адказала: — у настаўніцкай кажучы: «Як плацяць, так і вучым». Бы прасячы прабачэння патлумачыла. — У звычайнай школе, каб больш зарабіць, можна ўзяць лішняю гадзіну, у ліцэ — не дазваляецца.

Завісла цішыня. Усё гэтак жа, ласкава, грэла сонца, усё гэтым жа прыгожым быў сад, толькі твары родных людзей пахмурнелі. На іх адбівалася вінаватаць...

Першай знайшлася Ірына Паўлаўна. Ухапіўшы сумку дачкі, з пуста дзынькаючымі шклянкімі слоікамі, паклікала:

— Хадзем дачушка, паўдня ў дарозе, па сонцы. І вам час палуднаваць.

Зрабіўшы колькі крокаў услед за маці, Аня збочыла да яблыні. Зварнула хутчэй машынальна, з такім настроем ісіці ў дом не хацелася.

Яна расла ў гэтым садзе. Расла разам з ім. Колькі сваіх крыўд, часам, роспачы ад-

дала яна гэтым дрэвам (тады такім невялікім), пакуль з працы прыйдзе мама, з'явіцца аднекуль бабуля. Яе нянькай лічыўся Ян. Заўсёды ёй трэба было адстойваць сябе. То яна «малая», то «дурненькае дзяўчо», прэтэндуе на месца ў хлапчукоўскай хеўры Янавых пагодкаў. Вось і сёння, хай любячы, не прамінуў напамінь. У садзе раслі не толькі яблыні. Расло і шмат кустоў, іншых дрэў: чарэшні, агрэст, парэчкі, маліны, войлачная вішня, алыча, слівы... пальцаў не хопіць. Акрамя разнастайнай садавіны, сад меў яшчэ аўру.

Жак усё дзеці, яна тады мысліла вобразамі. Вось бабуля заве яблыньку «Зайцава галава», яна з прасціны ладзіла буданчык. Атрымоўваўся Заечы дамок, куды яна сяліла лялек і заяк. Пераказвала ім крыўды (хутчэй забывалася) і радасці.

Падросшы, Аня зразумела — мужчынскі шавінізм для мамы, бабулі гэтка ж з'ява, як клімат. І яны ўмеюць рабіць надвор'е. Даведалася — шматлікі ідзі: уласны дом пабудаваць (калі Аня нарадзілася, жылі яшчэ ў шматкватэрным), сад па садзіць і яшчэ шмат іншага, чым так любіць ганарыцца бацька: непрыкметна, яму «дарылі» то бабуля, то мама. Яны ніколі не прэтэндавалі на аўтарства, часцей хавалі яго. Здаралася — дужа імлітнае ажыццяўленне «ідэй» бацькам у выглядзе бескампрамійных патрабаванняў і распараджэнняў братам, маці астуджвала кажучы — «эксплуататар». Што праўда, то праўда — паслабленне братам бацька не даваў. Колькі перагною, вапны, гліны, перацягалі яны насіпкі, ведамі — не злічыць. А вяды з Паклеўкі! А вакол дрэўцаў ускіпаць, ураджай зняць. Не проста. Усё трэба

рабіць у час і як належыць. Яблыкі трэба здымаць у добрае надвор'е. Класці ў кошкі асцярожна каб «не пабіць». За тое ўзімку, прынесены ў хату, як яны пахнуць! Асабліва антонаўкі, гэта вам не бананы.

І маці не «саромелася» «моцную палавіну» побач на грады ставіць. Пратэсты Паўліка з Янам бабуля каменціравала: «у каго рукі чорныя — у таго хлеб белы».

З тае пары, яны шмат што зразумелі і бабулю (вечны спакой ёй), таксама.

Яны ўсе ганарацца садамі. Кожны пасвойму: бацька за ідэю, набор гатункаў, майстэрства прышчэпаць і нават, як кіраўнік. Бачыць — не толькі заклікамі ды лозунгамі жыву. Павел з Янам — «за рабскую вынослівасць», набытую тут, даваўшую, як ні дзіўна, асалоду, упэўненасць у сваіх сілах. Ірына Паўлаўна ўдзячная саду за дапамогу глыбей зразумець парады сваякроўкі-бабулі, за магчымасць скіроўваць карысна свавольную мужчынскую энергію; за шчодрую ўзнагароду салодкім вітамінным ураджаем, за прыгажосць.

Аня ўжо назірала на сагнутую руку, прыціснутую з левага боку, пяць ці шэсць найпрыгажэйшых яблыкаў прама з галінак, пагнута-напята, месцамі падлёртых альховымі жэрдкамі, удыхаючы букет прыемнага водару, па колеры, вачыма і пальчыкамі навобмацак, самых спелых, сакавітых і не магла спыніцца. Напята ўраджаем галінкі, быццам шаптлі: «Здымі ў мяне». Ём было нялёгка.

Пахмурны настрой разбураўся, знік ад вакольнай стваральнай гармоніі.

Дзяўчына адчула, як на ласкавую цеплыню дня, прыгажосць саду, старанна працуючых бацьку з братам, нечым падобнага вунь на та-

го бусла на поплаве, у душы адклікаюцца таемныя, дзіўныя струначкі, вядомыя пакуль што маме ды Наташы, самай блізкай, сарамлівай сяброўцы.

Такое здарэцца не часта. Вось-вось нейкія хвалі ўздымуць яе над наваколлем. Прыйдучы, знойдуцца патрэбныя словы, вобразы, рыфмы, як з'явіўся сюжэт. Аня пачала дэкламаваць амаль у голас:

*Двухцветный Ян в своем окопе
С эксплуататором-отцом
Трудился рьяно, аж до пота...*

Далей па сюжэце ў сатырычна-камічным вершы, яна пакажа, як саманадзейныя мужчыны, ні аб чым не здагадваючыся, выконваюць даўно абмеркаваны манеўр мамы, каб пазбавіць «моцную палавіну» ад святочнага бяздзелля, з'ядаючага іх, бы іржа жалеза. З чыстага ганку пачуўся голас Ірыны Паўлаўны:

— Колькі вас прасіць?! — быў ён сухаватастрогі. Зусім не святочным, як выглядала яна: з прыгожай, у новай сукенцы (калі толькі паспела?)

Спорнымі крокамі дагнаўшы сястру, ціхенька атуліўшы пяшчотныя плечы, зазіраючы ў летуценна-гарзлівы твар, Ян папрасіў:

— Не журыся.

— Мог бы не правакаваць.

— Учора ў нас размова на гэтую тэму адбылася. Толькі дадатковы аргумент.

— Навошта ім турбавацца? Нервавацца? Ці ты канчаткова вырашыў уцякаць са школы?

— Выбірай азначэнні, сонейка, па-першае.

Па-другое: у амерыканцаў задачку спісваць — сорам, а даносіць аб гэтым — не. Мараль відавочная, не лянуйся, не нядбайнічай, не хавай праблему. Па-трэцяе: міравая рэвалюцыя лібералізму зусім не згустак гуманнасці, а наадварот... Час не чакае, сонейка, зразумей гэта, калі хочаш свяціць.

Сястра ўхвальна зірнула ў вочы ўпартаму брату. Такі паварот гэтай гісторыі ёй падаваўся.

8 чэрвеня ў Нацыянальнай бібліятэцы ў рамках святкавання Дзён культурнай разнастайнасці адкрыліся Дні Кітайскай Народнай Рэспублікі. Адбыўся канцэрт класічнай кітайскай музыкі ў выкананні студэнтаў з КНР, якія навучаюцца ў Акадэміі музыкі; дэманстрацыя відэафільма пра Кітай "Уступленне ў новае тысячагоддзе"; паказальнае выступленне трэнеры цэнтра "Еўразія"; адкрыццё выставы фатаграфіі "Жыццё Пекіна", прадстаўленай Пасольствам КНР у Рэспубліцы Беларусь і выставы кніг пра Кітай з фондаў НББ.

9 чэрвеня ў Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь з нагоды 150-годдзя з дня нараджэння мастака Юрыя Пэна адбылася лекцыя "Юры Пэн і яго час", адкрыццё выставы і прэзентацыя паштовага блока з дзвюх марак, прысвечаных юбілею творцы.

На днях перабіраў рэдакцыйны фотаархіў і нечакана знайшоў запячатаны канверт. А ў ім — фотаздымак і ліст ад Уладзіміра Ліпскага.
— Гэты здымак падарыў мне

незабыўны Мікола Хведаровіч дваццаць тры гады назад (ліст у рэдакцыю датаваны 21 снежня 2001 года), — расказвае пісьменнік. — Ён наведваў Вісарыёна Сцяпанавіча Гарбука ў

Пяцігорску і прывёз мне адтуль гасцінец — гэтае фота. Я тады перапісваўся з нашым мужным земляком, хацеў напісаць пра яго, прыкаванага да ложка пісьменніка, на творах якога вучыўся пісаць для дзяцей. Так мы і не сустрэліся...

Таму звяртаюся да "ЛіМа", да ўсіх пісьменнікаў: давайце павіццяваем са сваіх архіваў рэдкія здымкі і створым фоталетапіс нашага пісьменніцкага брацтва.

Уладзімір ЛІПСКИ

НА ЗДЫМКУ НАДПІС: "На памяць пра нашага друга-пісьменніка Гарбука Вісарыёна Сцяпанавіча, які жыў у Пяцігорску."

Другі злева Гарбук, трэцяя — яго жонка, чацвёрты — Хведаровіч.
26. XI. 78 г."

Мы — работнікі рэдакцыі газеты "Літаратура і мастацтва", з давальненнем прымаем прапанову Уладзіміра Ліпскага і з неярпеннем чакаем вашых лістоў.

Віктар ПАТАПЕНКА

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе
ўзнагароджаны ордэнам
Дружбы народаў

ГАЛОУНЫ
РЭДАКТАР

Анатоль
КАЗЛОУ

Рэдакцыйная рада:

Святлана
БЕРАСЦЕНЬ,

Леанід
ГАЛУБОВІЧ,

Наталля ДЗЯНІСАВА,

Віктар КАВАЛЁУ,

Вольга КУРТАНІЧ,

Віктар ПАТАПЕНКА —
намеснік
галоўнага рэдактара

АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220005, Мінск,
вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:
галоўны
рэдактар — 284-66-73
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

АДДЗЕЛЫ:
публіцыстыкі — 284-79-65
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-81-53
паэзіі, літаратурнага жыцця,
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы — 284-66-73
музыкі, тэатра, кіно
і выяўленчага
мастацтва — 284-81-53
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

Электронны адрас:
e-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнеце —
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылацца на "ЛіМ".
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцензуе.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацыі.
Набор і вёрстка
кам'ютэрнага цэнтра
РВУ "Літаратура і Мастацтва"

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Ф. Скарыны, 79

Індэкс 63856 Наклад 2302
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
9.06.2004 у 11.00

Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь
Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і Мастацтва"

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 889

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ЛІМ-АПЫТАННЕ

— Якой вам уяўляецца беларуская нацыянальная літаратура XXI стагоддзя?

Мікола АДАМ:

— Я спадзяюся, што літарату-

здзейсніць толькі пры дапамозе камп'ютэра. Магчыма, нешта падобнае будзе і ў беларускай літаратуры. Аднак думаецца, усе гэтыя формы ніякім чынам не змогуць выцягнуць так званую традыцыйную літаратуру, якая будзе існаваць паралельна з імі. У тэматыцы таксама наўрад ці што зменіцца.

Каханне, агульначалавечы ка-

і значнасці. Таму мне падаецца, нашу літаратуру трэба рэальна рабіць нанова, тым болей, што падмурак у яе ёсць, і досыць спрыяльны.

Немагчыма, як на мяне, прадказаць яе будучыню. Вырашэнне праблемы залежыць ад таго, як мы будзем да гэтага ставіцца: калі аптымістычна — кніга як крыніца ведаў ніколі не страціць

інфармацыі.

Зразумела, што паспець усё немагчыма і таму даводзіцца выбіраць. Менавіта таму я спадзяюся, што наша нацыянальная літаратура наступных гадоў забяспечыць нас, як чытачоў, выбарам. Я прытрымліваюся той думкі, што ўсялякая літаратура мае права на існаванне. Уся адказнасць павінна легчы на плечы

У нас ёсць што сказаць і чым здзівіць свет!

ру ў кніжным варыянце не выплыве Інтэрнет і нейкія камп'ютэрныя "поделки". Для мяне асабіста павальнае захваленне камп'ютэрам непрымальна. Нараджэнне верша ці рамана — вельмі інтымная справа, і толькі папера з асідкай маюць права ўдзельнічаць у нараджэнні твора. Пагэтаму я мяркую, што камп'ютэры адыдуць на другі план, хаця ўпэўнены... у адваротным. Зараз, ды і пазней будзе так: чым прасцей і хутчэй, тым лепш. Наконт форм... Я не хачу, каб знік раман, тоўсты паўнаватасны раман, хаця кажуць, што зараз ніхто тоўстых кніг не чытае, а пра будучыя і кажаць няма чаго. І ўсё-ткі я — за раман у нашай літаратуры! Няпраўда, што ён ізжыў сваё і стаў нечытальным.

А ўвогуле наша нацыянальная беларуская літаратура і краіна ў XXI ст. стануць інтэлектуальным цэнтрам Еўропы, калі і не свету. У нас, калі параўноўваць з іншымі літаратурамі, — непачаты край работы, а ў іх... усё ўжо напісана, і, каб падтрымліваць жыццё сваіх літаратур, яны выдумляюць рознае штукарства, але гэта ўжо несур'ёзна.

У нас ёсць што сказаць і чым здзівіць свет! Нацыянальная беларуская літаратура ў будучым стане панацэяй сусветнай. Я ніколі не перабольшваю. Калі хто не верыць, хай возьме і пачытае сучасных маладых аўтараў...

Аляксей ЧАРОТА:

— На маю думку, беларуская літаратура ў XXI стагоддзі мала чым будзе адрознівацца ад літаратуры папярэдняй. Канечне, больш твораў з'явіцца не на перы, а ў Інтэрнеце. Будучы ўзнікаць нейкія новыя формы, звязаныя з тэхнічным прагрэсам. Дарэчы, у чарнагорскай літаратуры яшчэ ў канцы мінулага стагоддзя з'явіўся напрамак, які называецца "паэмувіз" (Слабодан Вукановіч). Сутнасць яго — у спалучэнні паэзіі, музыкі і візуальнай карцінкі, што магчыма

штоўнасці выплывуць на паверхню з-пад моднага зараз броду, пошласці і зноў зрабляцца галоўнымі тэмамі беларускай літаратуры, для раскрыцця якіх новыя аўтары будуць знаходзіць свае арыгінальныя падыходы. Хочацца спадзявацца, што тэле-навітыя беларускія пісьменнікі, якія ўжо жывуць ці толькі маюць нарадзіцца, прымусяць свет загаварыць пра нашу літаратуру.

Сяргей ВЕРАЦЦА

— Можна быць я б хацеў, каб у пытанні быў пастаўлены іншы акцэнт і тады яно гучала б так: "Якой вы хочаце бачыць беларускую літаратуру ў XXI ст.?"

Зразумела, я хацеў бы найперш бачыць яе БЕЛАРУСКАЙ, і не толькі ў сэнсе мовы, але і ментальна-духоўнай. У нас ёсць свае адметныя каларыты і характарыстыкі, якія адрозніваюць нас ад іншых народаў, і ў той час даюць нам падставы пачуваць сябе сваімі ў вялікай сям'і еўрапейскіх народаў. Сціпласць, стрыманасць, адказнасць, працалюбства паказваюць на ўнутраную самадысцыпліну нашага народа і культываць гэтыя якасці абцягае нам калі не вялікую, то пэўна ж, бліскучую будучыню.

А яшчэ б я хацеў, каб нашая літаратура не цуралася ні грамадскіх, ні этнічных праблем, а надалей бы дапамагала замацоўвацца нашаму народу ў часе і прасторы.

І калі казаць па шчырасці, то мяне здзіўляе сам факт існавання нашае літаратуры ва ўмовах балансавання нашага народа на самай мяжы нябыту.

Віка ТРЭНАС:

— Для мяне паняцце "нацыянальная літаратура" азначае тую частку культуры, якая неад'емна звязана з нацыянальнай супольнасцю і для яе актуальная. Я лічу, што цяперашняя літаратура незразумелая для народа. Бо традыцыйная плынь сваю ролю выканалы, а эксперыментальная не набыла яшчэ належнага ўзроўню

сваёй значнасці, будуць з'яўляцца новыя аўтары; калі песімістычна — глабальны крызіс культурных каштоўнасцей не паспрыяе развіццю прыгожага пісьменства. Усё будзе залежаць ад агульных тэндэнцый у грамадстве, ад сацыяльнай сітуацыі. Не выключана, што акрамя звыклых літаратурных жанраў як верхаваных, так і праявіцца з'явіцца і замацоўвацца нейкія новыя, сінтэтычныя формы. Праўда, жанр рамана і ўвогуле якіх-небудзь аб'еме твораў сідзе ў нябыт — неактуальна, няма часу ў чытача і пісьменніка.

Пры ўсёй умоўнасці якіх-кольвек разважанняў, існуе адзіны перспектыўны шлях развіцця — стварыць спрыяльныя ўмовы, што маглі б стаць стымулам да працы сталых і маладых аўтараў. Напрыклад, вялікае значэнне будзе надавацца як высокай якасці твора, так і ўменню яго "раскруціць". Галоўнае — не замсчываць кніжныя крамы нізкапробнай літаратурай.

Субкультура, што існуе заўсёды і ў любых абставінах, без належнага падыходу не зможа стварыць нацыянальную літаратуру і выйсці за межы вузкага кола чытачоў-маргіналаў.

Мне хочацца бачыць нашу літаратуру XXI стагоддзя канцэптуальнай, эстэтычнай, інтэлектуальнай, але ў той жа час даступнай для ўспрымання шырокай аўдыторыі. На маю думку, гэта ідэальны спосаб выйсця з крызісу беларускай свядомасці.

Вольга ГАПЕЕВА:

— Уолт Уйтмен неяк сказаў, што не столькі кніга павінна быць дасканалай, колькі чытач гэтай кнігі. Для большасці з нас жыццё ператварылася ў штохвілінную мітусню, няма часу на тое, на гэтае і тым больш няма часу ўзяцца за чытанне кнігі. Колькасць інфармацыі павялічваецца з кожнай секундай, гісторыя адпаведна пашыраецца і тым хто ідзе за намі трэба будзе за меншы час паспець "пераварыць" нашмат куды болей

Падрыхтавала Ірына
КЛІМКОВІЧ